

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ
2^ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση στην αιφόρο ανάπτυξη

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ Π6. Επιχειρησιακό σχέδιο για την εκπαίδευση για την
αιφόρο ανάπτυξη: Οριζόντια σύνδεση και
συνέργια των παραδοτέων Π2-Π4

Νοέμβριος 2008

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ - ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

Η παρούσα μελέτη υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση στην αειφόρο ανάπτυξη» που εντάσσεται στο Μέτρο 6.2 «Μελέτες ωρίμανσης και προετοιμασίας της Δ' Προγραμματικής Περιόδου του άξονα 6 «Τεχνική βοήθεια» του ΕΠΕΑΕΚ II.

Η πλήρης αναφορά στην παρούσα έκδοση είναι:

Κατσακιώρη, Μαρία, Ευγενία Φλογαίτη και Βασιλική Παπαδημητρίου (συντονίστριες). 2008. Επιχειρησιακό σχέδιο για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη: Οριζόντια σύνδεση και συνέργια των παραδοτέων Π2-Π4. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων. Θεσσαλονίκη. 99 σελ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	11
2.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	12
2.2 Η ΠΕ/ΕΑΑ ΣΤΗΝ ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ «ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ».....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ.....	21
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	21
3.2 ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	23
3.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	25
3.3.1 <i>Ισότητα των φύλων</i>	25
3.3.2 <i>Υγεία</i>	25
3.3.3 <i>Περιβάλλον</i>	26
3.3.4 <i>Περιφερειακή ανάπτυξη</i>	28
3.3.5 <i>Εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού</i>	28
3.3.6 <i>Πολιτιστική ποικιλότητα</i>	29
3.3.7 <i>Ειρήνη και ασφάλεια</i>	30
3.3.8 <i>Αστικοποίηση</i>	30
3.3.9 <i>Αειφορική παραγωγή και κατανάλωση</i>	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕ/ΕΑΑ ΠΡΟΣ ΈΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ 2007-2013».....	32
4.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΕ/ΕΑΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	32
4.2 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΝΑ ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΗΣ.....	34
4.2.1 <i>Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΠΕ</i>	38
4.2.2 <i>Εκπαιδευτικά προγράμματα μαθητών</i>	48
4.2.3 <i>Υποδομές εργαστηρίων, χώροι, εξοπλισμοί και εκπαιδευτικό υλικό</i>	57
4.2.4 <i>Απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό</i>	62
4.2.5 <i>Έρευνα στην ΠΕ/ΕΑΑ</i>	69
4.2.6 <i>Αξιολόγηση Υπευθύνων ΠΕ και ΚΠΕ</i>	75
4.2.7 <i>Δια βίου μάθηση στην ΠΕ/ΕΑΑ</i>	79
4.2.8 <i>Διερεύνηση ανάπτυξης συμπράξεων δημόσιου - ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ)</i> ...	83
4.2.9 <i>Λοιπές δράσεις που προτείνονται προς ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα</i>	87
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	90
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	99

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης θέτει στο προσκήνιο την ανάγκη εξισορρόπησης της περιβαλλοντικής διάστασης της ανάπτυξης με την οικονομική και την κοινωνική της διάσταση. Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής στις άλλες πολιτικές είναι κεντρικής σημασίας για την επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προώθησε την υιοθέτηση Στρατηγικής Αειφόρου Ανάπτυξης στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτενμποργκ (2001) και στη συνέχεια στη Βαρκελώνη (2002) και στη Λισσαβόνα το 2005, όπου η Προεδρία συνέστησε την Ομάδα των Φίλων της Προεδρίας για την επανεξέταση της Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, η οποία συζητήθηκε στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων Απριλίου 2006. Στο Συμβούλιο Κορυφής του Ιουνίου 2006, συμφωνήθηκε η αναθεωρημένη Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη, η οποία μετασχηματίζεται πλέον σε μία στρατηγική-πλαίσιο για τις επιμέρους θεματικές στρατηγικές. Η Ελλάδα αποτυπώνει τους εθνικούς στόχους και μέσα για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης στην Εθνική Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη που υιοθετήθηκε το 2007.

Η Οικονομική Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE), στη συνάντηση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Παιδείας που πραγματοποιήθηκε στην πόλη Βίλνιους της Λιθουανίας στις 17-18 Μαρτίου 2005, υιοθέτησε το κείμενο «*Στρατηγική της UNECE για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη*» (CEP/AC.13/2005/3/Rev.1, 23 Μαρτίου 2005, Agenda σημεία 5 και 6). Η Στρατηγική αποσκοπεί στην αλλαγή της νοοτροπίας των ανθρώπων παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να δημιουργήσουν έναν κόσμο περισσότερο ασφαλή, πιο υγιή και με περισσότερη ευημερία, άρα και να συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης συνυφάνεται με μια διαδικασία συνεχούς μάθησης. Καθώς η γνώση και η πείρα αυξάνονται σε αλληλοσχετιζόμενα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα, διευρύνει την έννοια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ), ενσωματώνοντάς την στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ). Η ΕΑΑ αξιώνει τον επαναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας.

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, λαμβάνοντας υπόψη τα ελληνικά δεδομένα, εξειδικεύει τις κατευθύνσεις της ανωτέρω Στρατηγικής στο πλαίσιο της χάραξης Εθνικής Στρατηγικής για την Εκπαίδευση και την Αειφόρο Ανάπτυξη και θέτει ως κύριο σκοπό την ανάπτυξη εκπαίδευσης, η οποία θα μπορεί να διαμορφώνει αξίες και στάσεις που θα οδηγήσουν την ανθρωπότητα στην αειφόρο ανάπτυξη. Η διασφάλιση κατάλληλου πολιτικού, νομοθετικού, κανονιστικού και λειτουργικού πλαισίου για την υποστήριξη της ΕΑΑ, η προώθηση της αειφορίας μέσω της τυπικής εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστημιακά ιδρύματα κ.λπ.), αλλά και μέσω της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (κοινότητα, οικογένεια, σύλλογοι, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης-MME, Μη Κρατικές Οργανώσεις-MKO), η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η ανάπτυξη και παραγωγή σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού και εργαλείων, αποτελούν πρωταρχικούς τομείς δράσης. Επιπροσθέτως, η χρήση των δυνατοτήτων του διαδικτύου στη διαχείριση, επιμόρφωση, επίδειξη αποτελεσμάτων και αξιολόγηση της ΕΑΑ αποτελεί καινοτόμο προσέγγιση, η οποία επιτυγχάνει την

αύξηση της διείσδυσης, στην ελληνική κοινωνία, των τεχνολογιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

Υπό τον πρίσμα των ανωτέρω, το ΥΠΕΠΘ, μέσω της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ II, ανέθεσε τον Ιανουάριο του 2008 στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων (ΜΓΦΙ - ΕΚΒΥ), την εκπόνηση έργου με τίτλο «*Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη*». Το έργο χρηματοδοτήθηκε με πόρους από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και με εθνικούς πόρους, στο πλαίσιο του Μέτρου 6.2 της Τεχνικής Βοήθειας του ΕΠΕΑΕΚ II, Γ' ΚΠΣ. Η διάρκειά του ήταν τέσσερις (4) μήνες (Ιανουάριος - Μάιος 2008).

Σκοπός του έργου ήταν η εκπόνηση ενός επιχειρησιακού σχεδίου για την ανάπτυξη της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη το οποίο, λαμβάνοντας υπόψη:

Α) το πλαίσιο των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης καθώς και τις κατευθύνσεις και τους στόχους της Εθνικής Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΣΑΑ 2007),

Β) την ανάγκη ενσωμάτωσης της υφιστάμενης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη με τελικό σκοπό τον συνολικό επαναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης προς την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη,

Γ) τους ακόλουθους άξονες της υπό χάραξη Εθνικής Στρατηγικής για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη:

- Άξονας 1: Προώθηση της ΑΑ μέσω της τυπικής εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστημιακά ιδρύματα κ.λπ.) και της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (κοινότητα, οικογένεια, σύλλογοι, ΜΜΕ, ΜΚΟ).
- Άξονας 2: Κατάρτιση των εκπαιδευτικών ώστε να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια για να εντάξουν την ΑΑ στη διδασκαλία τους.
- Άξονας 3: Εξασφάλιση πρόσβασης σε εργαλεία και διδακτικό υλικό για την ΕΑΑ.
- Άξονας 4: Προώθηση της έρευνας και ανάπτυξη της ΕΑΑ.
- Άξονας 5: Ενίσχυση της συνεργασίας για την ΕΑΑ σε όλα τα επίπεδα.

Δ) τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013»,

θα εντοπίζει και υποδεικνύει προδιαγραφές κατηγοριών πράξεων που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο εν λόγω Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

Το έργο «*Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη*» περιλαμβάνει την εκπόνηση τεσσάρων (4) επιμέρους σχεδίων, τα οποία αντιστοιχούν σε καθένα από τους παρακάτω τομείς:

- Βιοπαρακολούθηση
- Μείωση Περιβαλλοντικού Κόστους
- Πολιτισμός
- Κοινωνική Ισότητα

Τα παραδοτέα του έργου, όπως προδιαγράφηκαν στη σύμβαση εκπόνησής του, δίνονται ακολούθως:

- **Παραδοτέο 1 (Π1):** Μελέτη για την ενότητα «Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα - Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ)».
- **Παραδοτέο 2 (Π2): Π.2Α** Μελέτη για την ενότητα «Παρακολούθηση Ι - Γνώση για τα χερσαία οικοσυστήματα» και **Π.2Β:** Μελέτη για την ενότητα «Παρακολούθηση ΙΙ - Γνώση για τους υγροτόπους, για τα θαλάσσια και τα παράκτια οικοσυστήματα».
- **Παραδοτέο 3 (Π3): Π.3Α** Μελέτη για την ενότητα «Μείωση του Περιβαλλοντικού Κόστους Ι - Γνώση για το αστικό περιβάλλον» και **Π.3Β:** Μελέτη για την ενότητα «Μείωση του Περιβαλλοντικού Κόστους ΙΙ - Γνώση για τις εκπομπές αερίων (ΚΙΟΤΟ), την ενέργεια, και την κλιματική αλλαγή και την ανθρώπινη παρέμβαση (τις μεταφορές, τον τουρισμό κ.λπ.)».
- **Παραδοτέο 4 (Π4): Π.4Α:** Μελέτη για την ενότητα «Πολιτισμός» και **Π.4Β:** Μελέτη για την ενότητα «Κοινωνική ισότητα».
- **Παραδοτέο 5 (Π5):** Μελέτη για την ενότητα «Εκπόνηση τεχνικών προδιαγραφών για την υλοποίηση διαδικτυακής πύλης (portal) υποστήριξης της ανάπτυξης της εκπαίδευσης στην αειφόρο ανάπτυξη».
- **Παραδοτέο 6 (Π6):** Μελέτη για την οριζόντια σύνδεση και συνέργια των Παραδοτέων Π2-Π4.

Σημειώνεται ότι για τα παραδοτέα Π2, Π3 και Π4, η μελέτη των ενότητων αφορούσε, σύμφωνα με τη σύμβαση εκπόνησης του έργου, στα κάτωθι πεδία:

- Εκπαιδευτικά προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (τίτλοι, περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές).
- Υποδομές εργαστηρίων ΚΠΕ. Χώροι, εξοπλισμός και εκπαιδευτικό υλικό (τίτλοι, περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές).
- Απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό στα ΚΠΕ (περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές, ειδικότητες, εμπειρία).
- Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές/εκπαιδευόμενους (τίτλοι, περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές - προτεινόμενες θεματικές ενότητες).
- Αναβάθμιση του ρόλου των ΚΠΕ μέσα από τη συμμετοχή τους σε ερευνητικά προγράμματα (συνεργασίες των ΚΠΕ με σχετικούς με την αειφόρο ανάπτυξη ερευνητικούς φορείς και υπηρεσίες - περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές - φορείς και προγράμματα). Διερεύνηση δυνατότητας εμπλοκής των ΚΠΕ σε υφιστάμενα ή εν δυνάμει ερευνητικά προγράμματα στον τομέα αυτό.
- Αξιολόγηση της πορείας των δράσεων των ΚΠΕ (τίτλοι, περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές, μεθοδολογία).
- Ανάπτυξη δράσεων των ΚΠΕ στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης. (τίτλοι, περιεχόμενα, αναλυτικές προδιαγραφές).
- Διερεύνηση δυνατότητας ανάπτυξης συμπράξεων δημόσιου (ΚΠΕ) – ιδιωτικού τομέα.
- Λοιπές προτεινόμενες από τον ανάδοχο κατηγορίες πράξεων.

Η παρούσα μελέτη, αποτελεί το παραδοτέο Π6 του έργου, φέρει τον τίτλο «Επιχειρησιακό σχέδιο για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη: Οριζόντια σύνδεση και συνέργια των Παραδοτέων Π2-Π4» και αφορά στην παρουσίαση του

θεωρητικού πλαισίου εφαρμογής της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της μετεξέλιξής της σε Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στη συνοπτική ανάλυση του γνωστικού αντικειμένου των περιβαλλοντικών ζητημάτων που αφορούν στην αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη και πραγματοποιείται η Δεκαετία για την Αειφόρο Ανάπτυξη, καθώς και στη διατύπωση προτάσεων που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013».

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ

Για την υλοποίηση του έργου, το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων συγκρότησε διεπιστημονική Ομάδα Έργου αποτελούμενη από ειδικούς:

- στο γνωστικό αντικείμενο (π.χ. στα φυσικά οικοσυστήματα, στον πολιτισμό), και στο παιδαγωγικό αντικείμενο (π.χ. στην επιμόρφωση, στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, στην αξιολόγηση),
- υποστήριξης των τεχνικών εφαρμογών του έργου (π.χ. δικτυακή πύλη) και
- διαχείρισης έργων και διασφάλισης ποιότητας έργων.

Η σύνθεση και δομή της Ομάδας Έργου δίνονται στον Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας. Σύνθεση και δομή της Ομάδας Έργου

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ		
Υπεύθυνη έργου		Μαρία Κατσακιώρη
Επιστημονική ομάδα έργου	<i>Ομάδα γνωστικού αντικειμένου</i>	Πανταζής Αλέξανδρος Γεράκης
		Σπύρος Ντάφης
		Ευτυχία Αλεξανδρίδου
		Σωτήρης Τσιούρης
		Βάσω Τσιαούση
		Κατερίνα Μπόλη
		Ελευθερία Θεοδωρούδη
		Βασιλική Χρυσοπολίτου
		Δήμητρα Κεμιτζόγλου
		Μιλτιάδης Σεφερλής
		Πέτρος Κακούρος
		Ελένη Φυτώκα
		Δημήτρης Παπαδήμος
		Σωτηρία Κατσαβούνη
		Έλενα Χατζηχαραλάμπους
		Μαίρη Λεοντσίνη
	<i>Παιδαγωγική ομάδα</i>	Ευγενία Φλογαΐτη
		Βασιλική Παπαδημητρίου
		Γεωργία Λιαράκου
		Παρασκευή Βασάλα
		Μαρία Καλομοίρα Δασκολιά
		Κωνσταντίνος Γαβριλάκης
		Χριστίνα Νομικού
		Χριστίνα Κάτση
		Παναγιώτης Παρασκευάς
		Σταυρούλα Γκίνη
Ευδοκία Ταοξή		

Ομάδα στήριξης τεχνικών εφαρμογών έργου	Απόστολος Κώστας
	Λένα Χατζηιορδάνου
	Αντώνης Αποστολάκης
Ομάδα τεχνικής υποστήριξης	Μαρία Δάφνη Τσίτση
	Λουίζα Νικολάου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Μεθοδολογικός σχεδιασμός και αποτελέσματα της έρευνας

Για την εκπόνηση του έργου με τίτλο «Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη» συμπεριλαμβανόμενης της σύνταξης του παραδοτέου «Επιχειρησιακό σχέδιο για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη: Π.6 Οριζόντιας σύνδεση και συνέργια των Παραδοτέων Π2-Π4» σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε σχετική έρευνα από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων (ΜΓΦΙ-ΕΚΒΥ).

Γενικός σκοπός της έρευνας που διενεργήθηκε ήταν η καταγραφή και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης σε σχέση με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΕ/ΕΑΑ) στη σχολική εκπαίδευση της χώρας και ειδικότερα στα ΚΠΕ, καθώς και η διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης και εξέλιξης των θεσμών της ΠΕ/ΕΑΑ στο μέλλον.

Ειδικότερα, ως επιμέρους σκοποί της έρευνας τέθηκαν οι ακόλουθοι:

- Συγκέντρωση βιβλιογραφικών πηγών και στοιχείων σε σχέση με θεωρητικές απόψεις, ερευνητικά συμπεράσματα και προτάσεις, νομοθετικές ρυθμίσεις και θεσμικό πλαίσιο για την ΠΕ/ΕΑΑ και ειδικότερα τα ΚΠΕ, στην Ελλάδα και διεθνώς. Επίσης, μελέτη βιβλιογραφίας σε ό,τι αφορά τα γνωστικά αντικείμενα της «βιοπαρακολούθησης», της «μείωσης του περιβαλλοντικού κόστους», του «πολιτισμού» και της «κοινωνικής ισότητας», τα οποία ορίστηκαν ως οι τομείς ενδιαφέροντος για τα Παραδοτέα Π2.-Π4 του έργου σύμφωνα με τις προδιαγραφές της οικείας σύμβασης.
- Συγκέντρωση στοιχείων, μέσα από τους δικτυακούς τόπους των ΚΠΕ, σε σχέση με την έως σήμερα λειτουργία τους, το θεσμικό πλαίσιο που τα διέπει, το ανθρώπινο δυναμικό, το έργο που έχει παραχθεί, τις υποδομές και τον εξοπλισμό που διαθέτουν.
- Διερεύνηση των κύριων ζητημάτων και των τάσεων στις αντιλήψεις των υπευθύνων και των παιδαγωγικών ομάδων των ΚΠΕ και των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευση (ΠΕ), σε θέματα σχετικά με τα σχολικά προγράμματα ΠΕ, την επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην ΠΕ, την υφιστάμενη κατάσταση και τις προοπτικές ανάπτυξης των ΚΠΕ.
- Εξαγωγή συμπερασμάτων και διατύπωση προτάσεων για τα ΚΠΕ, την ίδρυση, τη λειτουργία και τις προοπτικές ανάπτυξής τους, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και στελεχών της εκπαίδευσης.

Αναλυτικά η μέθοδος της έρευνας, ο γενικός σχεδιασμός και τα στάδια διεξαγωγής, καθώς και τα συμπεράσματα αυτής δίνονται στα Παραδοτέα Π1-Π4 του έργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: το θεωρητικό πλαίσιο

Τόσο η γένεση, όσο και η εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ), η οποία συμπληρώνει περισσότερο από τριάντα έτη ζωής, συνδέθηκαν άρρηκτα με την προβληματική που έθεσε και ανέπτυξε το οικολογικό κίνημα στις δεκαετίες του '60 και του '70. Από τότε έως σήμερα, η ΠΕ αναπτύχθηκε και μετουσιώθηκε σε οργανικό κομμάτι των ιδεών και διεκδικήσεων των σύγχρονων κοινωνιών για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η συσσώρευση σοβαρών περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων έφερε στο προσκήνιο της διεθνούς πολιτικής την ιδέα της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία θα εναρμονίσει την οικολογική ισορροπία με την κοινωνική ευημερία για τις τωρινές και τις μελλοντικές γενεές.

Βασικό όχημα για την ενδυνάμωση της αειφόρου ανάπτυξης είναι και η ΠΕ, η οποία σταδιακά μετουσιώνεται σε μια Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ). Στη μεταβατική αυτή χρονική περίοδο χρησιμοποιούμε τον μικτό όρο ΠΕ/ΕΑΑ.

2.1 Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Η ΠΕ αναπτύχθηκε κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70 ως ανταπόκριση της εκπαίδευσης στο γενικότερο ενδιαφέρον για το περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως αυτά εκφράστηκαν μέσα από το οικολογικό κίνημα. Οι συγκεκριμένες δεκαετίες δεν σηματοδοτούν, ωστόσο, την αρχή της ΠΕ, καθώς η ιστορία της καταδεικνύει μια εξελικτική πορεία, οι ρίζες της οποίας, τόσο από περιβαλλοντικής, όσο και από εκπαιδευτικής σκοπιάς, πρέπει να αναζητηθούν στο μακρινό παρελθόν.

Ως εκπαιδευτική κίνηση, η ΠΕ προήλθε από άλλες, πρόδρομες κινήσεις, μεταξύ των οποίων η *Μελέτη της Φύσης (Nature Studies)* και η *Εκπαίδευση για τη Διατήρηση της Φύσης (Conservation Education)*. Οι κινήσεις αυτές αναπτύχθηκαν στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ήταν η διατήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, και πλαισιώθηκαν με προοδευτικές για την εποχή τους απόψεις για την εκπαίδευση (Φλογαίτη 1993, Παπαδημητρίου 1998).

Στην ανάπτυξη του οικολογικού κινήματος των δεκαετιών του '60 και '70 συνέβαλαν, αφενός η δημοσιοποίηση περιβαλλοντικών προβλημάτων σε παγκόσμιο επίπεδο, αφετέρου η ίδια η εποχή, μια εποχή αμφισβήτησης των αξιών της βιομηχανικής κοινωνίας και ανάπτυξης κινήματων ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Πρόκειται για ένα μαζικό, αλλά όχι ενιαίο κίνημα, με πληθώρα ιδεολογιών στο εσωτερικό του και με ορισμένα κοινά γνωρίσματα, τα οποία ενσωματώθηκαν και στην ΠΕ, τα οποία κωδικοποιούνται στα ακόλουθα:

- διεύρυνση της έννοιας του «περιβάλλοντος» πέρα από εκείνης της φύσης,
- ενσωμάτωση στην έννοια του περιβάλλοντος διαστάσεων πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών και άλλων,
- ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού για τα περιβαλλοντικά ζητήματα,
- θεώρηση της παγκόσμιας διάστασης των περιβαλλοντικών προβλημάτων,
- πίστη ότι η επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων δεν αφορά μόνο τους ειδικούς, αλλά όλους τους πολίτες.

Η τότε ανταπόκριση διεθνών οργανισμών, όπως ο ΟΗΕ και η UNESCO στο μαζικό οικολογικό κίνημα ήταν η διοργάνωση διασκέψεων για διάφορα ζητήματα περιβάλλοντος, μέσα από τις οποίες γεννήθηκε η ιδέα μιας παγκόσμιας κίνησης για την ΠΕ. Η νέα αυτή εκπαίδευση αρθρώθηκε γύρω από το περιβάλλον, όχι μόνο ως έννοια, αλλά και ως ζήτημα που προκύπτει από τις σχέσεις ανθρώπου-κοινωνίας-φύσης.

Το Διεθνές Συνέδριο του Βελιγραδίου το 1975 και η Διακυβερνητική Διάσκεψη της Τυφλίδας το 1977 σηματοδοτούν τα δύο πιο σημαντικά διεθνή γεγονότα που έδωσαν υπόσταση στην ΠΕ. Στα βασικά τους κείμενα, στη Χάρτα του Βελιγραδίου (UNESCO 1976) και στη Διακήρυξη της Τυφλίδας με το συνακόλουθο σχέδιο δράσης (UNESCO 1978), διατυπώνονται οι στόχοι, οι αρχές, οι έννοιες και οι στρατηγικές της ΠΕ.

Συνοπτικά, οι στόχοι της ΠΕ, όπως διαμορφώθηκαν μέσα από τα ανωτέρω κείμενα, συνοψίζονται στους εξής:

- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα.
- Εφαρμογή μιας ολιστικής θεώρησης για την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική αλληλεξάρτηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.
- Δημιουργία ευκαιριών, ώστε κάθε άτομο να αποκτήσει γνώσεις και αξίες, να αναπτύξει ενδιαφέρον και να υιοθετήσει στάσεις φιλικές προς το περιβάλλον.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Διαμόρφωση νέων πρότυπων συμπεριφοράς σε ατομικό, ομαδικό και κοινωνικό επίπεδο, σε σχέση με το περιβάλλον.
- Ενεργός συμμετοχή των πολιτών στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Στη δεκαετία του '80 εμφανίζεται στο προσκήνιο και σε ευρεία κλίμακα η έννοια της αειφορίας, η οποία, βεβαίως, ως ιδέα δεν είναι καινούργια. Η έννοια της αειφορίας ήταν γνωστή από την αυγή της ιστορίας του ανθρώπου. Οι πρωτόγονοι λαοί ασκούσαν αειφορική διαχείριση, όσο τους επέτρεπαν οι συνθήκες. Ως διακριτός επιστημονικός όρος η αειφορία πρωτοεμφανίζεται, κατά τον Ντάφη (1994), στη γερμανόγλωσση δασική βιβλιογραφία στις αρχές του 18^{ου} αιώνα και καθιερώνεται έναν αιώνα αργότερα ως η επιδίωξη μιας διηνεκούς μέγιστης προσφοράς υλικών και μη υλικών αγαθών από το δάσος.

Στην αγγλόγλωσση βιβλιογραφία, η αειφορία αποδίδεται με τον όρο *sustainability*, ο οποίος χρησιμοποιείται εδώ και αρκετές δεκαετίες σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους. Στην Ελλάδα, η διάδοση του όρου *αειφορία* άρχισε στη δεκαετία του '70, την εποχή, δηλαδή, που είχε αρχίσει η ανάπτυξη της Οικολογίας και της Προστασίας του Περιβάλλοντος ως ξεχωριστών μαθημάτων στα ελληνικά πανεπιστήμια και ο γενικότερος επιστημονικός προβληματισμός για τον ορθό τρόπο διαχείρισης των φυσικών πόρων. Την ίδια εποχή άρχισε να εντείνεται και η ανησυχία ευρέων κοινωνικών ομάδων για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η οποία εκφραζόταν μέσω των περιβαλλοντικών οργανώσεων, των μαζικών μέσων επικοινωνίας κ.λπ.

Η εξάπλωση, ωστόσο, του όρου σε διεθνές επίπεδο έγινε αρχικά μέσω της έκθεσης *Brutland* (WCED 1987). Μετά από τη Διάσκεψη του Ρίο (1992), η έννοια της αειφορίας εισβάλλει σταδιακά στον χώρο της κοινωνίας και της οικονομίας, ενώ στην πολιτική σκηνή καθιερώνεται με τη Διάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002.

Ο ευρύτερα ίσως χρησιμοποιούμενος ορισμός της αειφορίας είναι αυτός που διατυπώθηκε από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development) και έχει ως εξής: «*Αειφορική ανάπτυξη είναι εκείνη που μπορεί να ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες*». Η αειφόρος ανάπτυξη πρέπει, πρώτα από όλα, να ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες όλων των ανθρώπων.

Είναι αλήθεια ότι η αντίληψη για το τι είναι αειφόρος ανάπτυξη μπορεί να διαφέρει μεταξύ των επιστημόνων, ανάλογα με την ειδικότητα, αλλά και την προσωπική

φιλοσοφία του καθενός. Οι διαφορές συνέβαλαν ώστε να προβληθεί η ανάγκη καθορισμού δεικτών αειφορίας, ένα θέμα σοβαρό, όσο και αμφιλεγόμενο.

Η διαπιστούμενη μετατόπιση του ενδιαφέροντος στα θέματα του περιβάλλοντος ασκεί καθοριστική επίδραση και στην εκπαίδευση, καθώς η εκπαίδευση, υπό οποιαδήποτε μορφή της –τυπική, μη τυπική και άτυπη–, θεωρείται ότι μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Σαφής αναφορά στον ρόλο της εκπαίδευσης γίνεται στην Έκθεση ορόσημο *Το κοινό μας Μέλλον*, ή στην Αναφορά Brundtland (WCED 1987) όπως είναι περισσότερο γνωστή, καθώς και στην έκδοση *Φροντίζοντας τη Γη: μια Στρατηγική για την Αειφορία* των IUCN, UNEP και WWF (1991). Η ιδέα μιας εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη δρομολογείται στη Διάσκεψη του ΟΗΕ στο Ρίο (1992) και διατυπώνεται στην Ατζέντα 21 (κύριο προϊόν της Διάσκεψης) (UNCED 1992).

Στο πλαίσιο της υλοποίησης των αποφάσεων της Διεθνούς Διάσκεψης του Γιοχάνεσμπουργκ, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στην 57^η συνεδρία της (Δεκέμβριος 2002), υιοθετεί την πρόταση για μια **Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη** και κηρύσσει τη δεκαετία 2005-2014 ως «*Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη*». Η δεκαετία ξεκίνησε επίσημα τον Μάρτιο του 2005, σηματοδοτώντας μια νέα εποχή στην πορεία της ΠΕ, η οποία θέτει ως βασικό σκοπό την ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας σε όλες τις μορφές μάθησης, ώστε να ενθαρρύνει αλλαγές στη συμπεριφορά προς την κατεύθυνση μιας περισσότερο αειφόρου και δίκαιης κοινωνίας για όλους (UNESCO 2005).

Προς την ίδια κατεύθυνση, οι Ευρωπαίοι Υπουργοί Περιβάλλοντος υιοθετούν στην 5^η Διυπουργική Διάσκεψη «Περιβάλλον για την Ευρώπη», που έλαβε χώρα στο Κίεβο το 2003, την *Έκθεση για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη* της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη του ΟΗΕ (UNECE 2003) και αποφασίζουν τη χάραξη μιας κοινής στρατηγικής σχετικά με την εκπαίδευση αυτή. Η *Στρατηγική για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη* (UNESCO 2005) επικυρώνεται τον Μάρτιο του 2005 από τους Υπουργούς Περιβάλλοντος και Παιδείας, 55 συνολικά κρατών. Σκοπός της στρατηγικής αυτής είναι να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη της UNECE να αναπτύξουν και να ενσωματώσουν την ΕΑΑ στην τυπική εκπαίδευση σε όλα τα σχετικά γνωστικά αντικείμενα, καθώς και στη μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση.

Η ΠΕ, ανοικτή εξ ορισμού στις νέες ιδέες και εξελίξεις στην περιβαλλοντική σκέψη, ενσωματώνει σταδιακά την καινούργια έννοια και τους προβληματισμούς που τη συνοδεύουν, διατυπώνει στόχους και αρχές στη Διεθνή Διάσκεψη του ΟΗΕ στη Θεσσαλονίκη το 1997 (UNESCO 1997α, β) και εξελίσσεται σε μια Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Σύμφωνα με την UNESCO (2005), στο πλαίσιο της ΕΑΑ, οι τρεις πυλώνες της αειφορίας (κοινωνία - περιβάλλον - οικονομία) ορίζονται ως εξής:

- *Κοινωνία*: κατανόηση των κοινωνικών θεσμών και του ρόλου τους στην αλλαγή και την ανάπτυξη, καθώς επίσης και των δημοκρατικών και συμμετοχικών συστημάτων που επιτρέπουν την επιλογή των κυβερνήσεων, την έκφραση γνώμης, τη διαμόρφωση συναινέσεων και την επίλυση των διαφορών.

- *Περιβάλλον*: επίγνωση των πόρων, του εύθραυστου του φυσικού περιβάλλοντος και των επιπτώσεων που έχουν σε αυτό οι αποφάσεις και οι πράξεις των ανθρώπων, με τη δέσμευση να ενταχθούν οι περιβαλλοντικές συνιστώσες στις κοινωνικές και οικονομικές αναπτυξιακές πολιτικές.
- *Οικονομία*: ευαισθητοποίηση ως προς τα όρια της οικονομικής μεγέθυνσης και τις επιπτώσεις στην κοινωνία και το περιβάλλον, με τη δέσμευση να επαναπροσδιοριστούν τα προσωπικά και κοινωνικά επίπεδα κατανάλωσης, σύμφωνα με τις αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Βασικός σκοπός της ΕΑΑ είναι η διάπλαση αυτόνομων και ενεργών πολιτών, οι οποίοι:

- είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι, κατέχουν τη σχετική γνώση και συνειδητοποιούν τη σοβαρότητα των ζητημάτων, αλλά κυρίως διαθέτουν τις απαιτούμενες ικανότητες και τη θέληση προκειμένου να καταστούν παράγοντες αλλαγών στην κατεύθυνση της επίλυσης τους,
- διερευνούν και σκέπτονται κριτικά, συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, παρεμβαίνουν δυναμικά και δημοκρατικά στα κοινωνικά δρώμενα με σκοπό τις αλλαγές που απαιτούνται και τη διαμόρφωση συνθηκών αειφόρου ανάπτυξης,
- έχουν οράματα και αξίες που τους βοηθούν να διαπραγματεύονται και να σχεδιάζουν ατομικά και συλλογικά τους κοινωνικούς όρους της αειφορίας, προσδιορίζοντας αυτόνομα το παρόν τους και επαγρυπνώντας για το μέλλον των γενεών που θα έρθουν.

Όσον αφορά στα γνωρίσματα της ΕΑΑ, πρόκειται για μια εκπαίδευση η οποία είναι¹:

- Ολιστική
Η ΕΑΑ προωθεί μια ολιστική προσέγγιση τόσο της παιδαγωγικής πράξης, όσο και των εννοιών του περιβάλλοντος και της αειφορίας.
- Συστημική
Η συστημική προσέγγιση δίνει έμφαση περισσότερο στις σχέσεις παρά στα στοιχεία, στα σχήματα αλλαγής και εξέλιξης παρά στη στασιμότητα. Η ΕΑΑ καλλιεργεί τη συστημική σκέψη, την οποία και θεωρεί ως εργαλείο για να μπορέσει κανείς να συλλάβει την ολιστική διάσταση της αειφορίας.
- Διεπιστημονική
Η ολιστική προσέγγιση και η καλλιέργεια της συστημικής σκέψης που προεβεί η ΕΑΑ συνδυάζονται με συγκεκριμένες επιλογές μεθόδων στον τρόπο προσέγγισης της γνώσης. Η διεπιστημονικότητα είναι η προσέγγιση εκείνη που επιτρέπει την πληρέστερη κατανόηση των πολύπλοκων και σύνθετων ζητημάτων που θέτει η αειφορία.
- Διαθεματική

¹ Τα γνωρίσματα αυτά αντλούνται από τους: Fien (1993), Liarakou & Flogaitis (1999), Λιαράκου & Φλογαΐτη (2007), Παπαδημητρίου (1998), Sauvé (1994), Sterling (1996), Tilbury (1995), (2004), Φλογαΐτη (2003), (2006), Φλογαΐτη & Δασκολιά (2004).

Η διαθεματικότητα, δηλαδή η διάρθρωση του προγράμματος γύρω από συγκεκριμένα θέματα και ζητήματα, είναι ένας απαραίτητος όρος για την άσκηση της διεπιστημονικότητας στο πεδίο της πρακτικής του σχολείου.

- Κριτική και ενδυναμωτική
Καλλιεργεί την ικανότητα για ενδεδειγμένη σκέψη σε σχέση με θέσεις, απόψεις και διαδικασίες που σχετίζονται με ζητήματα εξουσίας και ελέγχου, και αφετέρου ευνοεί τη δέσμευση για δράση προσανατολισμένη στην κοινωνική αλλαγή για το κοινό καλό και τη δημιουργία μιας πραγματικά δημοκρατικής κοινωνίας.
- Προσανατολισμένη στις αξίες
Η συνειδητοποίηση των διαφορετικών αξιών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την κριτική ανάλυση των αξιών εκείνων που βρίσκονται στη ρίζα των περιβαλλοντικών και κοινωνικών ζητημάτων, καθώς και εκείνων που στηρίζουν τις προτάσεις, τις επιλογές και τις αποφάσεις σε σχέση με την επίτευξη της αειφορίας.
- Πολιτική και προσανατολισμένη στη δράση
Καλλιεργεί συναισθήματα προσωπικής και συλλογικής δέσμευσης και ικανότητες σχεδιασμού και ανάληψης κατάλληλης δράσης για αλλαγές στην περιβαλλοντική, κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα.
- Διαρκής και δια βίου
Η ΕΑΑ, αφενός πρέπει να έχει διαρκή και όχι αποσπασματικό χαρακτήρα στην τυπική εκπαίδευση, αφετέρου πρέπει να επεκταθεί στη μη τυπική και στην άτυπη εκπαίδευση.

Η ΕΑΑ διευρύνει την προβληματική της, με σκοπό την αλλαγή του συνόλου της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αποτελεί κοινό τόπο ότι η εκπαίδευση αποτελεί μέρος, τόσο του συνολικού προβλήματος, όσο και της λύσης αυτού. Κατά συνέπεια, αν είναι να εκπληρώσει τη δυνατότητά της ως παράγοντας αλλαγής, χρειάζεται να αποτελέσει και η ίδια το αντικείμενο της αλλαγής, όχι μόνο σε επίπεδο μεθόδων, αλλά και σε επίπεδο αρχών, στόχων, οργάνωσης και πρακτικών (Sterling 1996).

Η Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2005-2014) θέτει την αειφορία όχι ως έναν από τους εκπαιδευτικούς στόχους, αλλά ως έννοια κλειδί για τον επαναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης και γενικότερα της μάθησης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΑΑ εμφανίζεται πλέον ως το νέο οργανωτικό πλαίσιο της εκπαίδευσης.

Σημείο αιχμής της ανωτέρω προβληματικής είναι η ανάπτυξη του «**αειφόρου σχολείου**» το οποίο ανταποκρίνεται σε έναν διττό ρόλο. Αφενός, η δημιουργία του είναι βασικός σκοπός της ΕΑΑ, αφετέρου αποτελεί το όχημα των αλλαγών για τις μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση και στην κοινωνία. Η προσέγγιση αυτή αφορά και τους λοιπούς θεσμούς και οργανισμούς του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως για παράδειγμα τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ).

2.2 Η ΠΕ/ΕΑΑ στην τυπική εκπαίδευση και το «αιεφόρο σχολείο»

Η ΕΑΑ όπως και η ΠΕ, απευθύνεται σε όλους τους πολίτες, κάθε ηλικίας, καθώς είναι καθολική η άποψη ότι η αιεφόρος ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη συμβολή όλων. Για τον λόγο αυτόν, το σχολείο θεωρείται κεντρικής σημασίας θεσμός για την επίτευξή της, καθώς έχει τη δυναμική, μέσα από τη διδασκαλία, τη δομή και τις καθημερινές πρακτικές να εφοδιάσει τους σημερινούς νέους και αυριανούς πολίτες με γνώσεις, ικανότητες, αξίες και οράματα, ώστε να είναι σε θέση να σχεδιάσουν, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, τους περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς όρους της αιεφορίας και να διαμορφώνουν, με βάση τις αρχές της κοινωνικής και οικολογικής αλληλεγγύης, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δημοκρατίας, το δικό τους παρόν και μέλλον, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τα δικαιώματα των γενεών που θα ακολουθήσουν.

Όπως επισημαίνει η Gough (2005), «η πραγματοποίηση της εκπαίδευσης για την αιεφορία στα σχολεία εμπεριέχει προσεγγίσεις στη διδασκαλία και τη μάθηση οι οποίες ενσωματώνουν στόχους για διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος, κοινωνική δικαιοσύνη, κατάλληλη ανάπτυξη και δημοκρατία μέσα σε ένα όραμα για προσωπική και κοινωνική αλλαγή. Εμπεριέχει επίσης την ανάπτυξη αρετών του πολίτη και δεξιοτήτων που ενδυναμώνουν όλους τους πολίτες και μέσω αυτών τις κοινωνικές δομές προκειμένου να διαδραματίσουν ένα ηγετικό ρόλο στη μετάβαση σε ένα αιεφόρο μέλλον».

Παρά τις προσδοκίες και τις πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν για την προώθηση της ΠΕ από τους διεθνείς οργανισμούς σε παγκόσμιο επίπεδο, αυτή δεν αποτέλεσε ποτέ μέρος της εκπαίδευσης όλων των παιδιών, για λόγους που σχετίζονται τόσο με τη φύση της, όσο και με γνωρίσματα του σχολείου (Παπαδημητρίου 1998). Σε πολλά από τα κείμενα διεθνών διασκέψεων που αφορούν την ΠΕ και την ΕΑΑ, τονίζεται ο εκπαιδευτικός καινοτομικός χαρακτήρας της για το σχολείο από πολλές απόψεις.

Στο βασικό κείμενο της UNESCO για τη Δεκαετία της ΕΑΑ, γίνεται αναφορά στις δυνατότητες της ΕΑΑ να προωθήσει τα γνωρίσματα μιας ποιοτικής εκπαίδευσης, όπως η διεπιστημονικότητα και η ολιστική μάθηση, σε αντίθεση με το κατακερματισμένο σε γνωστικά αντικείμενα πρόγραμμα του σχολείου, η κριτική σκέψη και η επίλυση προβλημάτων, η συμμετοχική λήψη αποφάσεων, η επικέντρωση της διδασκαλίας σε θέματα από το τοπικό και το παγκόσμιο περιβάλλον, η χρήση μεγάλης ποικιλίας διδακτικών μεθόδων κ.ά. (UNESCO 2004). Τα γνωρίσματα, όμως αυτά δεν αποτελούν, σε μεγάλο βαθμό, μέρος της αντίληψης του παραδοσιακού σχολείου και από αυτή την άποψη, η ενσωμάτωση της ΕΑΑ στο πρόγραμμα, στη δομή και λειτουργία του σχολείου πρέπει να αντιμετωπισθεί, όπως κάθε εκπαιδευτική καινοτομία που εισάγει μια διαφορετική αντίληψη στο σχολείο. Λόγω της διάστασης μεταξύ της αντίληψης του σχολείου και της αντίληψης που εισήγαγε η ΠΕ, η προώθησή της στο σχολείο βασιζόταν παγκοσμίως, κυρίως σε μεμονωμένα άτομα, δηλαδή σε ενθουσιώδεις και ανήσυχους εκπαιδευτικούς. Όμως, έγινε κατανοητό ότι η τακτική αυτή δεν έφερε ουσιαστικά αποτελέσματα στους επιδιωκόμενους στόχους της ΠΕ και στην προσπάθειά της να γίνει μέρος της εκπαίδευσης όλων των μαθητών.

Για την προώθηση καινοτομιών που στοχεύουν ουσιαστικά στην αλλαγή της αντίληψης του σχολείου, έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις σε παγκόσμιο επίπεδο,

έχουν διεξαχθεί έρευνες και υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία. Μία προσέγγιση που, τα τελευταία έτη βρίσκει γενικότερη αποδοχή για την αλλαγή της επικρατούσας αντίληψης είναι η εμπλοκή όλου του σχολείου (whole school approach) στην προώθηση των καινοτομιών που προτείνουν τα νέα προγράμματα σπουδών, πολλά από τα γνωρίσματα των οποίων ταυτίζονται με εκείνα της ΕΑΑ, αλλά και γενικότερων πολιτικών του σχολείου, όπως η καταστολή της βίας, η υγεία κ.ά. Μία τέτοια προσέγγιση συνεπάγεται τη δημιουργία κλίματος συνεργασίας και συλλογικής μάθησης μεταξύ των εκπαιδευτικών και άλλων παραγόντων του σχολείου, καθώς και παραγόντων εκτός σχολείου, σε αντίθεση με το κλίμα απομόνωσης που συνήθως επικρατεί.

Έτσι, τα τελευταία έτη, όλο και πιο συχνά γίνεται λόγος για την ανάγκη δημιουργίας και λειτουργίας των λεγομένων «κοινοτήτων μάθησης» (learning communities) στο σχολείο (Hall and Hord 2006). Όπως επισημαίνουν οι Eaker et al., (2002), η λειτουργία κοινοτήτων μάθησης είναι καθοριστική για την αλλαγή της αντίληψης του σχολείου σε θέματα που αφορούν για παράδειγμα τη συνεργασία, τη δημιουργία κοινού οράματος, κοινών στόχων και αξιών, τη μάθηση, την αλλαγή των απόψεων για την ηγεσία, την επίτευξη σχεδίων αλλαγής του σχολείου. Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι αυτό το πλαίσιο συνεργασίας αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του λεγόμενου «έξυπνου σχολείου» (intelligent school) (MacGilchrist et al. 2004).

Η υιοθέτηση της προσέγγισης που εμπλέκει το σύνολο του σχολείου στην αλλαγή εκφράζεται από την τάση, που τα τελευταία χρόνια υιοθετείται και στην ΕΑΑ, ανάπτυξης του «αειφόρου σχολείου» (sustainable school), με την προσδοκία η ΕΑΑ να αποτελέσει αντικείμενο της εκπαίδευσης όλων των νέων ανθρώπων, να έχει διαρκή χαρακτήρα και να γίνει μόνιμη πολιτική του σχολείου, καθώς έχει κατανοηθεί ότι η προώθησή της δεν μπορεί να στηρίζεται στους μεμονωμένους ενθουσιώδεις εκπαιδευτικούς όπως συνέβαινε έως σήμερα (Gough 2005).

Σκοπός του «αειφόρου² σχολείου» είναι, όχι μόνο να αποκτήσουν τα παιδιά περιβαλλοντικές γνώσεις και να κατανοήσουν τις διαστάσεις της αειφορίας, αλλά να αλλάξει το ίδιο το σχολείο, ώστε να αποτελέσει τόσο για τους μαθητές, όσο και για την ευρύτερη κοινότητα, πρότυπο οργανισμού που προωθεί την αειφορία και την υιοθετεί στις καθημερινές του πρακτικές. Καθίσταται, δηλαδή, ταυτόχρονα σκοπός και εργαλείο για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και εφαρμόζει τις αρχές της αειφορίας σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας του (παιδαγωγικό, κοινωνικό/οργανωσιακό, τεχνικό/οικονομικό), όπως επίσης και μέσα από τον συνδυασμό και την αλληλεπίδραση και των τριών αυτών επιπέδων (Ali Khan 1996, Posch 1998, Φλογαΐτη & Δασκολιά 2004).

Συγκεκριμένα, η λογική ενός τέτοιου τύπου σχολείου αποτυπώνεται στα ακόλουθα επίπεδα και στη μεταξύ τους σχέση (Posch 1998, Ali Khan 1996):

α) Σε παιδαγωγικό επίπεδο

² Εδώ γίνεται διασταλτική χρήση του όρου «αειφόρο»

Ορισμένες από τις **προσεγγίσεις που προωθεί ένα σχολείο προσανατολισμένο στην αειφορία** είναι:

- Δημιουργεί μαθησιακές εμπειρίες ενδιαφέρουσες και σημαντικές για τους μαθητές του, αλλά και για την κοινότητα μέσα στην οποία λειτουργεί.
- Δίνει έμφαση στη βιωματική μάθηση μέσω της ανακάλυψης και στην ανάπτυξη της ικανότητας κατανόησης των σύνθετων σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους και στο περιβάλλον.
- Δομεί τη μάθηση γύρω από πραγματικές καταστάσεις της καθημερινής ζωής που αναδεικνύουν όλη την πολυπλοκότητα και τις συγκρούσεις της.
- Δίνεται έμφαση στην ανάπτυξη δράσης, καλλιεργώντας στους εκπαιδευόμενους την πεποίθηση ότι μπορούν συλλογικά να προχωρούν σε ένα δημοκρατικό ανασχηματισμό της κοινωνίας και να αλλάζουν τις συνθήκες της ζωής τους.
- Προάγει τη διεπιστημονικότητα, την ισορροπία ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη, προωθεί δημιουργικές και αυτόνομες στρατηγικές μάθησης (αυτορυθμιζόμενη μάθηση) και ευέλικτους τρόπους διδασκαλίας.

β) Σε κοινωνικό-οργανωσιακό επίπεδο

Το σχολείο θα πρέπει να επιδιώκει να καλλιεργήσει στους μαθητές τις έννοιες της επικοινωνίας, της συλλογικότητας, της συνεργασίας και της λήψης αποφάσεων, καθώς επίσης να αναπτύξει την ενσυναίσθηση, την αμοιβαία αναγνώριση και τον σεβασμό. Στόχος των μαθησιακών δραστηριοτήτων αποτελεί, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη δεσμών στην ομάδα, η ενεργός συμμετοχή στη διαπραγμάτευση των συνθηκών μάθησης, η ανάπτυξη πρωτοβουλίας και η ανάθεση αρμοδιοτήτων στους μαθητές, η απόκτηση εμπειρίας σε συμμετοχικές δημοκρατικές διαδικασίες. Ως επίκεντρο των δραστηριοτήτων αυτών τίθεται η κοινότητα, η καλλιέργεια στους μαθητές του αισθήματος ότι ανήκουν σε αυτή και η ανάπτυξη ενός συλλογικού συστήματος αυτοδιαχείρισης. Στο πλαίσιο αυτό, διαφοροποιούνται οι ιεραρχικές δομές στο σχολείο και τροποποιούνται οι σχέσεις ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές προς κατευθύνσεις περισσότερο δημοκρατικές και συνεργατικές.

γ) Σε τεχνικό-οικονομικό επίπεδο

Επιδιώκεται ο σχεδιασμός και η κατασκευή κτηριακών και άλλων υποδομών του σχολείου με γνώμονα τις βασικές αρχές της αειφορίας. Ο σχεδιασμός και η κατασκευή του κτηρίου, ο εξοπλισμός των χώρων, πρέπει να συνάδουν λειτουργικά με τον παιδαγωγικό και κοινωνικο-οργανωσιακό προσανατολισμό του σχολείου. Ο σχεδιασμός αυτός θα πρέπει να υιοθετεί σύγχρονες πρακτικές για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον, να επιχειρεί τη χρήση ήπιων πηγών ενέργειας, να αξιοποιεί τον περιβάλλοντα χώρο. Έμφαση θα πρέπει επίσης να δίνεται στις διαχειριστικές πρακτικές που ακολουθεί το σχολείο σε επίπεδο χώρων, χρόνου, μέσων, πόρων (φυσικών-οικονομικών) και απορριμμάτων (π.χ. ανακύκλωση, μείωση απορριμμάτων, μείωση της χρήσης χαρτιού).

Κυρίαρχη αντίληψη στις προσπάθειες για την ανάπτυξη του «αειφόρου σχολείου» είναι ότι οι προαναφερόμενες προσεγγίσεις δεν επιβάλλονται εκ των άνω, αλλά επιτυγχάνονται με τη συνεργασία όλων των παραγόντων του σχολείου, καθώς και υπηρεσιών, φορέων και οργανισμών εκτός σχολείου.

Με θέμα το «αιφόρο σχολείο» αναπτύχθηκαν και βρίσκονται σε εξέλιξη προγράμματα σε διάφορες χώρες, υποστηριζόμενα από κρατικούς κυρίως φορείς όπως υπουργεία παιδείας και υπουργεία περιβάλλοντος, είτε μεμονωμένα, είτε με συμπράξεις μεταξύ τους ή και με άλλους φορείς, κρατικούς ή μη. Τέτοια προγράμματα είναι το πρόγραμμα της Βρετανίας «Sustainable Schools» το οποίο άρχισε το 2006, της Αυστραλίας με τον ίδιο τίτλο το οποίο ξεκίνησε το 2003, της Νέας Ζηλανδίας κ.ά. Στη χώρα μας δεν έχουν γίνει ακόμη ανάλογες προσπάθειες, όπως άλλωστε προκύπτει και από την απάντηση σε σχετική ερώτηση του ερωτηματολογίου αυτοαξιολόγησης που κατέθεσε η Ελληνική Αντιπροσωπεία στη Διάσκεψη του Βελιγραδίου (10-12 Οκτωβρίου 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Το γνωστικό αντικείμενο της αειφορίας

3.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη Στρατηγική της UNECE για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, «οι κοινές αξίες που διαγράφουν το όραμα για το μέλλον είναι η αλληλεγγύη, η ισότητα, ο αμοιβαίος σεβασμός μεταξύ των λαών, των χωρών και των γενεών της περιοχής. Μιας περιοχής που χαρακτηρίζεται από την αειφόρο ανάπτυξη, στην οποία περιλαμβάνεται η οικονομική ευρωστία, η δικαιοσύνη, η κοινωνική συνοχή, η προστασία του περιβάλλοντος και η αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς να υποθηκεύουν τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές του ανάγκες. Η εκπαίδευση δεν αποτελεί μόνο ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά εξίσου απαραίτητη προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη, καθώς επίσης και σημαντικό εργαλείο για καλή διακυβέρνηση, για τη λήψη αποφάσεων, μετά λόγου γνώσεως και για την προώθηση της δημοκρατίας. Ως εκ τούτου η εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη μπορεί να συμβάλει στη μετάφραση του οράματος στην πράξη». Η ΕΑΑ αναπτύσσει και ενισχύει την ικανότητα των ατόμων, των ομάδων, των κοινωνιών, των οργανισμών και των χωρών να διαμορφώνουν απόψεις και επιλογές προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης. Μπορεί να προωθήσει την αλλαγή της νοοτροπίας των ανθρώπων δίνοντάς τους τη δυνατότητα να δημιουργήσουν έναν κόσμο περισσότερο ασφαλή, πιο υγιή και με περισσότερη ευημερία, άρα συμβάλλει στην ποιότητα της ζωής. Η ΕΑΑ μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, στην αφύπνιση των συνειδήσεων και στην ενδυνάμωση στη λήψη αποφάσεων, δίνοντας τη δυνατότητα να εξερευνηθούν νέοι ορίζοντες και αντιλήψεις και να αναπτυχθούν νέες μέθοδοι και εργαλεία.

Στο γνωστικό αντικείμενο της ΠΕ/ΕΑΑ συναρθρώνονται περιβαλλοντικά και -κοινωνικά ζητήματα που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες και χρειάζεται να επιλυθούν με γνώμονα την αειφόρο ανάπτυξη. Ως θέματα κλειδιά της ΕΑΑ, ορίζονται μεταξύ άλλων, η μάχη για την εξάλειψη της φτώχειας, ο ρόλος του πολίτη, η ειρήνη, η ηθική, η υπευθυνότητα σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, η δημοκρατία και η διακυβέρνηση, η δικαιοσύνη, η ασφάλεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η υγεία, η ισότητα των φύλων, η πολιτιστική ποικιλότητα, η αγροτική και αστική ανάπτυξη, η οικονομία, τα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα, η ευθύνη των επιχειρήσεων, η προστασία του περιβάλλοντος, η διαχείριση των φυσικών πόρων, η βιοποικιλότητα και η ποικιλότητα των τοπίων.

Ως εκ τούτου, το γνωστικό αντικείμενο που αναπτύχθηκε στην παρούσα μελέτη, το οποίο κατά τις προδιαγραφές της αφορούσε σε χερσαία, υδροτοπικά, θαλάσσια οικοσυστήματα, ρύπανση, κλιματικές αλλαγές και απορρίμματα, είναι σκόπιμο να εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, ώστε να εξυπηρετεί την ολιστική, διεπιστημονική, συστημική και διαθεματική φύση, οπτική γωνία και μεθοδολογική προσέγγιση της ΠΕ/ΕΑΑ.

Κάθε πρόγραμμα σπουδών είτε αφορά στο σχολείο είτε στη δια βίου μάθηση είτε σε επιμόρφωση εκπαιδευτικών είναι σκόπιμο να αρθρώνεται γύρω από ερωτήματα ή ζητήματα αειφορίας τα οποία ανακύπτουν κάθε φορά ανάλογα με τον τόπο, την

επικαιρότητα και τις περιστάσεις και τα οποία χρειάζεται να κατανοηθούν σε βάθος. Δηλαδή χρειάζεται να κατανοηθούν εκτός από βασικές έννοιες και διαδικασίες, τα φαινόμενα, οι αξίες, οι απόψεις, οι θέσεις, τα συμφέροντα, οι πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις, οι αντιπαραθέσεις, οι συγκρούσεις και οι αντιφάσεις, που συστημικά διαπλέκονται και συνιστούν αυτά κάθε αυτά τα ζητήματα. Αυτού του είδους η γνώση και η μάθηση οδηγεί σε κριτικούς τρόπους σκέψης προκειμένου να αναδειχθούν οι εναλλακτικές λύσεις, να αποτιμηθούν συγκεκριμένες επιλογές και αυτές να προσανατολίσουν δράσεις στη κατεύθυνση της αειφορίας που είναι το ζητούμενο της ΠΕ/ΕΑΑ.

Με λίγα λόγια, στο πλαίσιο της ΠΕ/ΕΑΑ δεν ενδιαφέρει κυρίως η κατανόηση, από την πλευρά των εκπαιδευόμενων, συγκεκριμένης γνώσης που προέρχεται από κάποια γνωστικά αντικείμενα. Ενδιαφέρει η οικοδόμηση ενός ευρύτερου, εννοιολογικού δομήματος που συνδέει οριζόντια έννοιες και διαδικασίες από τα γνωστικά αυτά αντικείμενα και εμπεριέχει πέρα από τη γνώση, αξίες, στάσεις και συμπεριφορές, σκέψεις και αισθήματα, δηλαδή η συγκρότηση ενός πολιτιστικού εξοπλισμού γιατί τελικά είναι αυτός ο πολιτιστικός εξοπλισμός που καθορίζει τις αντιλήψεις των ανθρώπων για τα φαινόμενα και κατά συνέπεια τη δράση τους.

Τέλος η ΠΕ/ΕΑΑ δεν αποτελεί διδακτική του περιβάλλοντος, της οικολογίας, των φυσικών επιστημών. Ο γνωσιοκεντρικός χαρακτήρας της περιορίζεται: οι «εκπαιδευόμενοι» δεν καλούνται να γίνουν ειδικοί σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, καλούνται να γίνουν πολίτες συνειδητοποιημένοι, υπεύθυνοι, κριτικοί και ενεργοί ώστε να δρομολογούν, να στηρίζουν και να διεκδικούν την αειφόρο ανάπτυξη, εμπλεκόμενοι με θέματα τα οποία κάθε φορά είναι διαφορετικά και αναδύονται κατά τόπους και κατά περίπτωση. Η μάθηση δεν αφορά μόνο έννοιες και επιστημονικές περιβαλλοντικές προσεγγίσεις οι οποίες διδάσκονται εφάπαξ, αλλά κυρίως την ανάπτυξη ικανοτήτων, όπως η ικανότητα αναζήτησης, κατανόησης και διαχείρισης της απαιτούμενης κάθε φορά γνώσης που επιτρέπει την ολιστική, διεπιστημονική και συστημική ανάγνωση της πραγματικότητας. Επί πλέον η πολυπλοκότητα της σύγχρονης πραγματικότητας και οι συνεχείς εξελίξεις στις επιστήμες και την τεχνολογία καθιστούν απαραίτητη την συνεχή επικαιροποίηση των απαιτούμενων γνώσεων για τη διαχείριση του περιβάλλοντος και την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Δεν είναι επομένως η παρεχόμενη πληροφορία αλλά η κατάκτηση στρατηγικών δια βίου μάθησης («να μαθαίνει κανείς πώς να μαθαίνει») που διασφαλίζει την ανάπτυξη της σχετικής γνώσης σε συνδυασμό πάντοτε με την ανάπτυξη ικανοτήτων κριτικής σκέψης και δράσης, διαπραγματεύσης αξιών, επίλυσης προβλημάτων, διερεύνησης ζητημάτων, λήψης απόφασης και συμμετοχής στα κοινά.

Η προσέγγιση αυτή προτείνουμε να ακολουθηθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013» και όσον αφορά στο γνωστικό αντικείμενο, αυτό να διαπνέεται από τη θεματολογία της Δεκαετίας για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Στη συνέχεια παρουσιάζονται, με συνοπτικό τρόπο, στοιχεία για τα επιμέρους πεδία της θεματολογίας της Δεκαετίας για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ειδικά θέματα όπως της βιοπαρακολούθησης της μείωσης του περιβαλλοντικού κόστους, κ.λπ., αναλύονται στα παραδοτέα Π2-Π4.

3.2 Αειφορία και αειφόρος ανάπτυξη

Η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί πρωταρχικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος περιλαμβάνεται στην Ευρωπαϊκή Συνθήκη και διέπει όλες τις πολιτικές και τις δραστηριότητες της Ένωσης. Αποσκοπεί στη διασφάλιση της ικανότητας της γης να ευνοεί όλες της μορφές ζωής και βασίζεται στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας των φύλων, της αλληλεγγύης, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων της ελευθερίας και της ισότητας ευκαιριών για όλους. Αποβλέπει στη συνεχή βελτίωση της ποιότητας ζωής και των συνθηκών διαβίωσης στη Γη της παρούσας και των μελλοντικών γενεών. Προς τούτο, προωθεί μια δυναμική οικονομία με πλήρη απασχόληση, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, προστασία της υγείας, κοινωνική και εδαφική συνοχή και προστασία του περιβάλλοντος σε έναν ειρηνικό και ασφαλή πλανήτη, ο οποίος σέβεται την πολιτιστική ποικιλομορφία.

Οι κύριοι στόχοι της ανανεωμένης Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2006) είναι:

Προστασία του περιβάλλοντος. Διατήρηση της ικανότητας της γης να ευνοεί τη ζωή σε όλη της την ποικιλία, τήρηση των ορίων των φυσικών πόρων του πλανήτη και εξασφάλιση υψηλού επιπέδου όσον αφορά στην προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Πρόληψη και μείωση της ρύπανσης του περιβάλλοντος και προώθηση αειφόρων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής, ώστε να αποσυνδεθεί η οικονομική μεγέθυνση από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή. Προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτιστική ποικιλομορφία, διασφαλίζει την ισότητα ανδρών και γυναικών και καταπολεμά κάθε μορφή διάκρισης.

Οικονομική ευημερία. Προώθηση μιας ακμάζουσας, καινοτόμου, πλούσιας σε γνώσεις, ανταγωνιστικής και οικολογικά αποτελεσματικής οικονομίας, που εξασφαλίζει υψηλό επίπεδο ζωής, πλήρη απασχόληση και ποιότητα της εργασίας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ανάληψη των διεθνών ευθυνών μας. Ενθάρρυνση της εφαρμογής, σε παγκόσμιο επίπεδο, δημοκρατικών θεσμών βασιζόμενων στην ειρήνη, την ασφάλεια και την ελευθερία και προάσπιση της σταθερότητας των θεσμών αυτών. Ενεργός προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης σε ολόκληρο τον κόσμο και μέριμνα ώστε οι εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συμβιβάζονται με την παγκόσμια αειφόρο ανάπτυξη και με τις διεθνείς δεσμεύσεις της.

Οι αρχές που καθοδηγούν τις πολιτικές για την αειφόρο ανάπτυξη είναι (ανανεωμένη Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την αειφόρο ανάπτυξη, 2006):

Προώθηση και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων. Επικέντρωση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον άνθρωπο, με την προώθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, την καταπολέμηση κάθε μορφής διάκρισης και τον περιορισμό της φτώχειας και την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αλληλεγγύη στο πλαίσιο μιας γενεάς και μεταξύ γενεών. Ανταπόκριση στις ανάγκες των τωρινών γενεών χωρίς να διακυβεύεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις ανάγκες τους, τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και αλλού.

Μια ανοικτή και δημοκρατική κοινωνία. Διασφάλιση της δυνατότητας των πολιτών να ασκούν τα δικαιώματά τους όσον αφορά την πρόσβαση στις πληροφορίες και

εξασφάλιση της πρόσβασής τους στη δικαιοσύνη. Παροχή δυνατοτήτων διαβούλευσης και συμμετοχής σε όλους τους ενδιαφερομένους και τις σχετικές ενώσεις.

Συμμετοχή των πολιτών. Ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων. Καλύτερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε θέματα αιεφόρου ανάπτυξης. Ενημέρωση των πολιτών σχετικά με την επίδρασή τους στο περιβάλλον και τις εναλλακτικές δυνατότητες που διαθέτουν για να προβαίνουν σε πλέον βιώσιμες επιλογές.

Συμμετοχή των επιχειρήσεων και των κοινωνικών εταίρων. Ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου, της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων και των εταιρικών σχέσεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, ώστε να προωθηθούν η συνεργασία και οι κοινές ευθύνες όσον αφορά την εφαρμογή αιεφόρων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής.

Συνοχή των πολιτικών και διακυβέρνηση. Προώθηση της συνοχής μεταξύ των διαφόρων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μεταξύ των δράσεων που διεξάγονται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να αυξηθεί η συμβολή τους στην αιεφόρο ανάπτυξη.

Συνολοκλήρωση των πολιτικών. Προώθηση της ενσωμάτωσης εκτιμήσεων οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα στις διάφορες πολιτικές, κατά τρόπο ώστε να είναι συνεπείς και αλληλοενισχυόμενες, με πλήρη και γενική αξιοποίηση των μέσων για τη βελτίωση της νομοθεσίας, όπως η ισόρροπη εκτίμηση του αντίκτυπου και οι διαβουλεύσεις με τους ενδιαφερομένους.

Αξιοποίηση των καλύτερων διαθέσιμων γνώσεων. Μέριμνα ώστε οι πολιτικές να διαμορφώνονται, να αξιολογούνται και να εφαρμόζονται με βάση τις καλύτερες διαθέσιμες γνώσεις, είναι δε υγιείς από οικονομική άποψη και προσφέρουν καλή σχέση ωφέλειας-κόστους.

Αρχή της προφύλαξης. Σε περίπτωση επιστημονικής αμφιβολίας, εφαρμογή διαδικασιών αξιολόγησης και λήψη κατάλληλων προληπτικών μέτρων, ώστε να αποφεύγονται οι βλάβες της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος.

Αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Εξασφάλιση της αντιστοιχίας μεταξύ τιμών και πραγματικού κοινωνικού κόστους των δραστηριοτήτων κατανάλωσης και παραγωγής και μέριμνα ώστε οι ρυπαίνοντες να πληρώνουν για τις βλάβες που προξενούν στην ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον.

Συνοψίζοντας:

- Κύριοι πυλώνες για αιεφόρο ανάπτυξη είναι η προστασία του περιβάλλοντος, η κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή και η οικονομική ευημερία. Θα πρέπει σε κάθε επίπεδο να αναλάβουμε τις ευθύνες μας.
- Το «οικολογικό αποτύπωμά» μας, στο πλαίσιο της αιεφόρου ανάπτυξης, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα του περιβάλλοντος.
- Αρχές που καθοδηγούν τις ενέργειες για την αιεφόρο ανάπτυξη είναι: προώθηση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλληλεγγύη στο πλαίσιο μιας γενεάς και μεταξύ γενεών, μία ανοικτή και δημοκρατική κοινωνία, συμμετοχή των πολιτών, συμμετοχή των επιχειρήσεων και των κοινωνικών εταίρων, συνοχή των πολιτικών και διακυβέρνηση, αξιοποίηση των καλύτερων διαθέσιμων γνώσεων, αρχή της προφύλαξης και αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

3.3 Συνοπτική παρουσίαση της θεματολογίας της Δεκαετίας για την Αειφόρο Ανάπτυξη

3.3.1 Ισότητα των φύλων

Η ισότητα των φύλων αποτελεί κεντρική επιδίωξη για την αειφόρο ανάπτυξη, όπου κάθε μέλος της κοινωνίας σέβεται τους άλλους και εκπληρώνει τον ρόλο που αναλαμβάνει να παίξει στην κοινωνία. Η ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση αποτελεί ζητούμενο. Ο ευρύτερος στόχος της ισότητας των φύλων είναι ένας κοινωνικός στόχος, στο πλαίσιο του οποίου η εκπαίδευση αλλά και όλοι οι κοινωνικοί φορείς εκπαίδευσης πρέπει να συμβάλλουν.

Οι γυναίκες υφίστανται διακρίσεις σε πολλές κοινωνίες, τόσο αναπτυσσόμενες όσο και ανεπτυγμένες. Τέτοιες διακρίσεις είναι δομικές, ενώ οι διαπροσωπικές σχέσεις ανδρών και γυναικών ακολουθούν τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα ή τις παραδόσεις. Σε πολλές κοινωνίες οι γυναίκες είναι αυτές που επωμίζονται τα βάρη της παραγωγής τροφής και της ανατροφής των παιδιών, εξαιρούνται από τις οικογενειακές και κοινοτικές αποφάσεις που αφορούν και στη δική τους ζωή, και έχουν μικρή ή και καθόλου πρόσβαση στο οικογενειακό εισόδημα.

Το να είσαι γυναίκα σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες όπως η φτώχεια, η δύσκολη πρόσβαση, οι εθνικές διακρίσεις, αυξάνουν την περιθωριοποίηση και μειώνουν τις ευκαιρίες για αειφόρο ανάπτυξη. Αυτές οι συνθήκες μπορούν να είναι τόσο παγιωμένες που ακόμη και τα όποια μέτρα για την ισότητα των γυναικών να εφαρμόζονται με αργούς ρυθμούς. Σε πολλές περιοχές οι ρόλοι των φύλων κρατούν σε απόσταση τα νεαρά κορίτσια από την εκπαίδευση και αποτρέπουν τις γυναίκες από το να αναζητήσουν ευκαιρίες μάθησης ως ενήλικες.

Τα θέματα ισότητας λοιπόν, είναι απαραίτητο να κατέχουν κύριο ρόλο στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, από τον σχεδιασμό των υποδομών και την υλοποίησή τους ως την εκπαιδευτική διαδικασία. Ακόμη περισσότερο στην ΕΑΑ η ίση μεταχείριση της γυναίκας είναι κρίσιμη, πρώτον, για τη διασφάλιση ισόρροπων μηνυμάτων για την ΕΑΑ και δεύτερο, για να παράσχει τις καλύτερες δυνατές ευκαιρίες στη νέα γενιά για νέες συμπεριφορές στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης.

3.3.2 Υγεία

Τα θέματα που αφορούν στην ανάπτυξη, το περιβάλλον και την υγεία είναι στενά συνδεδεμένα. Οι κακές υγειονομικές συνθήκες παρεμποδίζουν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, και οδηγούν σε ένα φαύλο κύκλο μη αειφορικής χρήσης πόρων και περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Υγιείς πληθυσμοί και ασφαλή περιβάλλοντα είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την αειφόρο ανάπτυξη. Η πείνα, ο υποσιτισμός, οι λιμοί, οι ασθένειες που προέρχονται από τη ρύπανση του νερού, τα ναρκωτικά, το αλκοόλ, η βία, οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, το AIDS και άλλα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, είναι μερικά από τα προβλήματα που έχουν τεράστιες επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία.

Όπου οι συνθήκες υγιεινής συνιστούν μείζον πρόβλημα (π.χ. σε συνθήκες μαζικής εξάπλωσης του AIDS) απαραίτητο είναι να στραφεί η κοινωνία, σε εναλλακτικές προσεγγίσεις εκπαίδευσης όταν η παραδοσιακή προσέγγιση είναι δυσλειτουργική ή αναποτελεσματική. Η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, σε τέτοιες περιπτώσεις, χρειάζεται ειδικά μέτρα και στήριξη. Η εκπαίδευση δύναται να αποτελέσει σημαντικό μέσο ενεργοποίησης διαφορετικών συμπεριφορών για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων.

Το σχολικό περιβάλλον πρέπει να είναι ασφαλές και υγιές. Τα σχολεία θα πρέπει να λειτουργούν όχι μόνο ως πόλοι ακαδημαϊκής μάθησης αλλά και ως εκπαιδευτικοί οδοί για την πληροφόρηση και τη βασική υγειονομική εκπαίδευση, με την εμπλοκή τόσο των γονέων όσο και των τοπικών κοινωνιών.

3.3.3 Περιβάλλον

Τα θέματα που αφορούν στο περιβάλλον είναι ποικίλα και αντανακλούν διαφορετικούς σκοπούς και αποδέκτες.

Καμία μακροπρόθεσμη οικονομική ή κοινωνική ανάπτυξη δεν μπορεί να λάβει χώρα σε έναν κατεστραμμένο Πλανήτη. Στη βάση, λοιπόν, της ΕΑΑ βρίσκεται η ανάγκη να αναπτυχθεί κατανόηση για την αλληλεξάρτηση και την ευαισθησία των οικοσυστημάτων του Πλανήτη σε σχέση με χρήση των φυσικών πόρων.

Η ΕΑΑ πρέπει να έχει ως κεντρικό θέμα τη διατήρηση των φυσικών πόρων, ως μέρος της ευρύτερης συζήτησης για την αειφόρο ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, η σύνδεση με τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες θα επιτρέψουν στους μαθητές να αναπτύξουν νέες συμπεριφορές ως προς τη διατήρηση των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος. Η ανθρωπότητα βασίζεται στα αγαθά και τις υπηρεσίες που παρέχουν τα οικοσυστήματα. Επιπλέον, η προστασία και η αποκατάσταση των οικοσυστημάτων είναι από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας.

Θεματικές ιδιαίτερου ενδιαφέροντος αποτελούν το νερό, η κλιματική αλλαγή, η βιοποικιλότητα, η πρόληψη καταστροφών.

Νερά

Αν μπορούσαμε να συρρικνώσουμε τον πληθυσμό της Γης σε ένα χωριό των 100 ατόμων, οι 16 από αυτούς δεν θα είχαν πρόσβαση σε αποθέματα πόσιμου νερού. Αν δεν αλλάξει τίποτα στη σύγχρονες τάσεις, 2 στους 3 ανθρώπους ως το 2025 θα υποφέρουν από μεσαίες έως σοβαρές ελλείψεις σε πόσιμο νερό. Επιπλέον από όλες τις μορφές ζωής το νερό είναι η κυρίαρχη. Το ανθρώπινο σώμα αποτελείται κατά 70% από νερό. Οι περισσότερες μορφές ζωής διαλύονται και μεταφέρονται εύκολα μέσα στο νερό.

Κλιματική αλλαγή

Η υπερθέρμανση του Πλανήτη αποτελεί σύγχρονο πρόβλημα με ιδιαίτερα πολλές παραμέτρους που σχετίζονται με τη φτώχεια, την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση του πληθυσμού. Η ΕΑΑ οφείλει να ευαισθητοποιήσει και να εκπαιδεύσει τους μαθητές για την ανάγκη διεθνούς συνεργασίας και ενεργοποίησης, ακόμη και σε

ατομικό επίπεδο, για την αντιμετώπιση των παραγόντων που προκαλούν την κλιματική αλλαγή. Η ΕΑΑ μπορεί να αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο στην προσπάθεια να δημιουργηθεί μια παγκόσμια κοινότητα για αποτελεσματική δράση.

Βιοποικιλότητα

Η βιοποικιλότητα είναι αναγκαία για τη διατήρηση της ζωής πάνω στη Γη. Η πραγματική της αξία είναι ανυπολόγιστη, καθώς παρέχει τη δυνατότητα σε μας και σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς να προσαρμοζόμαστε σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Τα οφέλη της είναι πολλαπλά. Η βιοποικιλότητα στηρίζει τα οικοσυστήματα που μας προσφέρουν αγαθά, όπως τρόφιμα, καύσιμα, ξυλεία, φαρμακευτικές ουσίες και υπηρεσίες, όπως η ρύθμιση των υδάτων, του αέρα και του κλίματος, η διατήρηση της γονιμότητας του εδάφους και του κύκλου των θρεπτικών στοιχείων.

Οι κύριες πιέσεις στη βιοποικιλότητα σε πανευρωπαϊκή κλίμακα είναι η αστική διασπορά, η ανάπτυξη υποδομών, η οξίνιση, ο ευτροφισμός, η ερημοποίηση, η μη αειφορική διαχείριση των πόρων, η εντατικοποίηση της γεωργίας και η εγκατάλειψη της γης. Η κλιματική αλλαγή όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται ως σοβαρή απειλή, ιδίως σε ό,τι αφορά τα παράκτια, αλπικά και αρκτικά είδη και ενδιαιτήματα.

Υπάρχει μεγάλη ανάγκη να συμφιλιωθούν οι ανάγκες για ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων και για προστασία των πόρων με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη διαφύλαξη των υπηρεσιών που παρέχουν τα οικοσυστήματα.

Η διατήρηση της βιοποικιλότητας αναγνωρίζεται ως κεντρική παράμετρος της αειφόρου ανάπτυξης.

Πρόληψη καταστροφών

Η αειφόρος ανάπτυξη υποσκάπτεται όπου οι κοινωνίες μαστίζονται από καταστροφές ή απειλούνται από αυτές. Η προηγούμενη εμπειρία και παλαιότερα έργα έχουν δείξει τα πολύ θετικά αποτελέσματα της εκπαίδευσης για τη μείωση ή αποφυγή του κινδύνου από καταστροφές. Παιδιά που γνωρίζουν πώς να αντιδράσουν σε περίπτωση σεισμών, η ηγεσία των κοινοτήτων που έχει μάθει να προειδοποιεί τα μέλη της έγκαιρα, αλλά και ολόκληρη η κοινότητα η οποία έχει διδαχθεί πώς να προετοιμάζει τα μέλη της σε περίπτωση φυσικών καταστροφών, έχουν συμβάλει σε καλύτερες στρατηγικές αντιμετώπισης και αποφυγής. Η εκπαίδευση και η γνώση έχουν προσφέρει στην κοινωνία τα εργαλεία για μείωση της απειλής από επικείμενες καταστροφές και έχουν βελτιώσει το επίπεδο ζωής.

Ζητούμενο της αειφόρου ανάπτυξης είναι η μείωση των επιπτώσεων φυσικών καταστροφών σε ανθρώπους και κοινωνίες. Η εκπαίδευση έχει αναγνωρισθεί ως βασικό στοιχείο σε στρατηγικές μείωσης κινδύνων από καταστροφές.

Αυτό προϋποθέτει εκπαίδευση σε όλα στα κοινωνικά στρώματα, που θα βασίζεται στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και θα λαμβάνει υπόψη το πολιτισμικό περιβάλλον κατά περίπτωση. Η εκπαίδευση για πρόληψη καταστροφών είναι μια διεπιστημονική άσκηση που στοχεύει στην ανάπτυξη της γνώσης, των ικανοτήτων και των αξιών που θα ενισχύσουν όλα τα μέλη μιας κοινωνίας, ανεξαρτήτως ηλικίας και κοινωνικής οικονομικής, εκπαιδευτικής ή άλλης διαστρωμάτωσης, με στόχο την αποδοχή της ευθύνης για τη δημιουργία ενός ασφαλούς μέλλοντος.

3.3.4 Περιφερειακή ανάπτυξη

Τα προβλήματα φτώχειας και της υπανάπτυξης στην ύπαιθρο και στις περιφερειακές περιοχές, δεν μπορούν να λυθούν με την αποτροπή της αστικοποίησης και τον περιορισμό των πληθυσμών σε περιφερειακές ζώνες. Η ΕΑΑ χρειάζεται να λάβει υπόψη της πολύ σοβαρά την κατάσταση των πληθυσμών που ζουν στην περιφέρεια. Πέρα από τη μαζική αστικοποίηση, τρία δισεκατομμύρια άνθρωποι ή το 60 % του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών και ο μισός πληθυσμός της Γης ζουν σε μη αστικές περιοχές.

3.3.5 Εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν δύο από τα πιο ισχυρά όπλα στον αγώνα κατά της φτώχειας και υπέρ της αειφορικής ανάπτυξης στην ύπαιθρο. Αποτελούν όμως και τα πιο παραμελημένα θέματα από τις κυβερνήσεις των κρατών. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι αγρότες με βασική μόρφωση έχουν περισσότερες πιθανότητες να υιοθετήσουν νέες τεχνολογίες και να γίνουν περισσότερο παραγωγικοί. Έχοντας βασική εκπαίδευση είναι καλύτερα εφοδιασμένοι για τη λήψη σωστών αποφάσεων για τη ζωή τους αλλά και για την περιοχή τους, και για να συμμετέχουν ενεργά στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Επίσης είναι γνωστό ότι το πλεόνασμα του γεωργικού εργατικού δυναμικού αναγκάζεται να ψάξει για εργασία αλλού και, είτε σε αγροτικές είτε σε αστικές περιοχές, μη έχοντας βασική μόρφωση δύσκολα θα πετύχει στοιχειωδώς επαρκές εισόδημα.

Παρόλα αυτά ο αναλφαβητισμός είναι πολύ υψηλότερος στις αγροτικές περιοχές από ότι στις αστικές. Τα παιδιά και η νεολαία της υπαίθρου είναι οι μελλοντικοί αγρότες και έχουν έρθει σε επαφή με τις αγροτικές εργασίες από μικρή ηλικία. Ωστόσο η πρόσβασή τους στην εκπαίδευση είναι περιορισμένη, σε σχέση με τα παιδιά και τους νέους των αστικών περιοχών και συχνά διδάσκονται αντικείμενα ξένα προς την καθημερινότητα της ζωής στην ύπαιθρο.

Για το λόγο αυτό ο FAO και η UNESCO ξεκίνησαν από κοινού, κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, μια νέα πρωτοβουλία για την εκπαίδευση των αγροτικών πληθυσμών. Με συνηγορία σε διεθνές επίπεδο και με τεχνική υποστήριξη των χωρών η πρωτοβουλία αυτή στοχεύει σε:

- Αύξηση της πρόσβασης του πληθυσμού της υπαίθρου στη βασική εκπαίδευση.
- Βελτίωση της ποιότητας της βασικής εκπαίδευσης στις αγροτικές περιοχές.
- Ενδυνάμωση της εθνικής δυνατότητας σχεδιασμού και εφαρμογής της βασικής εκπαίδευσης σύμφωνα με τις ανάγκες του αγροτικού πληθυσμού.

Η εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού είναι ένα θέμα που απαιτεί αυξημένη προσοχή από τη διεθνή κοινότητα, ως στοιχείο κλειδί για τη διεθνή και παγκόσμια δράση που στοχεύει στην επίτευξη των στόχων ανάπτυξης της χιλιετίας. Για τον σκοπό αυτό συνιστάται σε επίπεδο κράτους τα αρμόδια υπουργεία (π.χ. Υπουργεία Γεωργίας και Εκπαίδευσης) να αναπτύσσουν συνεργασίες που να απευθύνονται στην εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού μέσω ειδικών σχεδίων δράσης τα οποία θα συμπληρώνουν τα εθνικά σχέδια εκπαίδευσης και τη στρατηγική αγροτικής

ανάπτυξης. Η παγκόσμια πρωτοβουλία για την ανάπτυξη των αγροτικών πληθυσμών θα υποστηρίξει τις εθνικές και διεθνείς αυτές προσπάθειες ενισχύοντας τέτοιες πρωτοβουλίες.

3.3.6 Πολιτιστική ποικιλότητα

«Η μεγάλη μας ποικιλότητα .... είναι η συλλογική μας δύναμη». Με τη φράση αυτή αποτυπώθηκε η σημασία της πολιτιστικής ποικιλότητας στη Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ, το 2002.

Πολλές ευκαιρίες για εκπαίδευση και για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης υποβαθμίζονται λόγω της έλλειψης ανοχής και κατανόησης μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών. Στη διαπίστωση αυτή θα πρέπει να εστιασθούν τα ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα και λαμβάνοντάς τη υπόψη, θα πρέπει να οικοδομηθούν νέες σχέσεις εκπαιδευτών και μαθητών καθώς και μεταξύ των μαθητών. Κάθε είδους εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελείσει ιδανική ευκαιρία για εξάσκηση, εμπάθουση, και κατανόηση της πολιτιστικής ποικιλότητας και να λάβει υπόψη τη γνώση των τοπικών κοινωνιών.

Μια σπουδαία παράμετρος σε σχέση με την πολιτιστική ποικιλότητα είναι ο σεβασμός προς τη γνώση των τοπικών κοινωνιών, τη χρήση τοπικών διαλέκτων στην εκπαίδευση και η ενσωμάτωση σε εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των επιπέδων, των τοπικών κοσμοθεωριών και προοπτικών για την αειφορία

Οι αξίες, η ποικιλότητα, η γνώση, η γλώσσα και οι κοσμοθεωρίες που σχετίζονται με τον πολιτισμό προκαθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα θέματα της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη σε κάθε εθνικό πλαίσιο. Υπό αυτή την έννοια ο πολιτισμός δεν είναι απλώς μια συνάθροιση συγκεκριμένων εκδηλώσεων (τραγούδι, χορός, ενδυμασία κ.λπ.) αλλά ένας τρόπος ύπαρξης, σχέσεις, συμπεριφορές, πεποιθήσεις και δράσεις που βιώνουν οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της ζωής τους σε συνεχή ανταλλαγή με άλλους πολιτισμούς.

Σύμφωνα με τους στόχους της ΕΑΑ, η έμφαση στα θέματα πολιτισμού υπογραμμίζει τα παρακάτω:

- Αναγνώριση της ποικιλότητας: το μωσαϊκό των ανθρώπινων εμπειριών σε παγκόσμιο φυσικό και κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο.
- Ανάπτυξη σε σχέση με την ανοχή της διαφορετικότητας: όπου η επαφή με το διαφορετικό εμπλουτίζει, προκαλεί και αναζωογονεί.
- Αναγνώριση των αξιών σε ανοιχτό διάλογο και δέσμευση για τη συνέχισή του.
- Δημιουργία συνθηκών σεβασμού και αξιοπρέπειας.
- Χρήση της αυτόχθονης γνώσης για τη χλωρίδα και την πανίδα καθώς και των αειφόρων γεωργικών εφαρμογών, χρήση υδάτων κ.λπ.
- Ενίσχυση πρακτικών και παραδόσεων για την αειφορία – συμπεριλαμβανομένης και της αποφυγής της αστυφιλίας.
- Αναγνώριση και ενσωμάτωση στον τρόπο εργασίας, των ιδιαίτερων πολιτιστικών αξιών για τη φύση, την κοινωνία και τον κόσμο, και όχι αδιαφορία ή εκθεμελίωσή τους, συνειδητά ή ασυνειδητά, στο όνομα της ανάπτυξης.
- Υιοθέτηση τοπικών τρόπων επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης των τοπικών διαλέκτων, ως μέσων αλληλεπίδρασης και πολιτιστικής ταυτότητας.

Τα πολιτιστικά θέματα επίσης σχετίζονται με την οικονομική ανάπτυξη μέσω του εισοδήματος, το οποίο μπορεί να παραχθεί από πολιτιστικές δράσεις, μέσω της τέχνης, της μουσικής και του χορού, καθώς και του τουρισμού. Όταν όμως δημιουργούνται τέτοιου είδους πολιτιστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο κίνδυνος να αντιμετωπίζεται ο πολιτισμός ως αντικείμενο προσέλευσης του ενδιαφέροντος και μόνον. Οι διάφοροι πολιτισμοί πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και ως ζωντανό και δυναμικό πλαίσιο στο οποίο οι άνθρωποι αναγνωρίζουν τις αξίες και την ταυτότητά τους.

Τοπική γνώση

Η τοπική γνώση είναι ανεκτίμητη για την ποικιλότητα και σπουδαία παράμετρος για την κατανόηση του περιβάλλοντος και η χρήση της είναι απαραίτητη προς όφελος των σημερινών και μελλοντικών γενεών. Υιοθετώντας την τοπική γνώση στο εκπαιδευτικό σύστημα δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να καταλήγουν σε επιστημονικές αρχές και κοινωνικές επιγνώσεις από το άμεσο περιβάλλον, δυναμώνοντας τη σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού ιδρύματος και της κοινότητας.

Η τοπική γνώση συνδέεται στενά με τη διατύπωσή της στην τοπική γλώσσα - η χρήση της τοπικής γλώσσας στην εκπαίδευση είναι ένας από τους παράγοντες που όχι μόνον συντελούν στην υγιή ανάπτυξη των παιδιών, αλλά και στην εκτίμηση, επισημοποίηση και χρήση αυτών που μαθαίνονται απευθείας από την καθημερινή ζωή στην τοπική κοινότητα.

3.3.7 Ειρήνη και ασφάλεια

Ιδανικό για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ανάπτυξη αποτελεί οι άνθρωποι να ζουν σε ένα περιβάλλον ειρήνης και ασφάλειας. Πολύ τακτικά η εύθραυστη διαδικασία επίτευξης της αιεφόρου ανάπτυξης υπονομεύεται από έλλειψη συνθηκών ασφάλειας και συγκρούσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σημαντικές ανθρώπινες τραγωδίες, δυσβάστακτες συνθήκες στον τομέα της υγείας, καταστροφές κατοικιών, σχολείων ακόμα και ολόκληρων κοινοτήτων, οδηγώντας στην αύξηση των άστεγων και των μεταναστών. Η ΕΑΑ, για τον λόγο αυτό, επιδιώκει να ενισχύσει τις δεξιότητες και αξίες που θα επιφέρουν την ειρήνη στην ανθρωπότητα.

3.3.8 Αστικοποίηση

Οι πόλεις έχουν γίνει το επίκεντρο της παγκόσμιας κοινωνικο-οικονομικής αλλαγής, με τον μισό παγκόσμιο πληθυσμό να ζει σε αστικές περιοχές και το υπόλοιπο μισό να εξαρτάται όλο και περισσότερο από τις πόλεις για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξή του. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι πόλεις δεν πρέπει να θεωρούνται μόνο ως δυναμική απειλή για την αιεφόρο ανάπτυξη αλλά επίσης ως τόποι που παρέχουν ευκαιρίες για κοινωνική και οικονομική εξέλιξη και για βελτίωση του περιβάλλοντος σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

3.3.9 Αειφορική παραγωγή και κατανάλωση

Οι αειφορικοί τρόποι ζωής και εργασίας είναι βασικοί για την αντιμετώπιση της φτώχειας και τη διατήρηση και προστασία των φυσικών πόρων για όλες τις μορφές ζωής. Αειφορικές μέθοδοι παραγωγής είναι απαραίτητες στη γεωργία, δασοκομία, αλιεία και βιομηχανία. Η χρήση των πόρων πρέπει να μειωθεί καθώς επίσης και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Πράγματι υπάρχει ανάγκη μείωσης των επιπτώσεων του καταναλωτικού τρόπου ζωής στην κοινωνία και στους φυσικούς πόρους, για την εξασφάλιση των αποθεμάτων των φυσικών πόρων. Η εκπαίδευση και η εξάσκηση για αειφόρο παραγωγή και κατανάλωση παίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, δημιουργώντας μια πιο κριτική και υπεύθυνη στάση απέναντι στον καταναλωτισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Προτάσεις για την ΠΕ/ΕΑΑ προς ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013»

4.1 Η πορεία του θεσμού της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η ένταξη της ΠΕ και κατ' επέκταση της ΕΑΑ στο εκπαιδευτικό σύστημα απηχεί τις αντίστοιχες εξελίξεις στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο. Οι διεργασίες για την ενσωμάτωση της ΠΕ στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ξεκινούν στα τέλη της δεκαετίας του '70, ενώ στη δεκαετία του '80 αρχίζει η εφαρμογή των πρώτων προγραμμάτων ΠΕ σε πειραματικό επίπεδο. Η επίσημη εισαγωγή της ΠΕ στο ελληνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα γίνεται στις αρχές της δεκαετίας του '90, ύστερα από ψήφιση νόμου (Ν. 1892/90 - ΦΕΚ101 τ.Α'/1990). Ο νόμος αυτός αποτελεί ορόσημο για την εφαρμογή της ΠΕ στην Ελλάδα, αφού την αναγνωρίζει πλέον ως μέρος του προγράμματος των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η ένταξη της ΠΕ γίνεται στο πλαίσιο των Σχολικών Δραστηριοτήτων Εκπαιδευτικών Δράσεων, όπως αυτές προβλέπονται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Οι δραστηριότητες αυτές υλοποιούνται εκτός ωρολογίου προγράμματος του σχολείου και η συμμετοχή των εκπαιδευτικών και των μαθητών σε αυτές είναι εθελοντική. Το 1991, η ΠΕ θα εισαχθεί και στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Ν. 1964/91 - ΦΕΚ 69 τ.Α'/1991) με ανάλογους όρους και προϋποθέσεις.

Με νομοθετικές ρυθμίσεις και υπουργικές αποφάσεις ιδρύονται και λειτουργούν και οι δύο βασικοί θεσμοί που στηρίζουν την υλοποίηση της ΠΕ στα σχολεία της χώρας, οι Υπεύθυνοι ΠΕ και τα ΚΠΕ. Έως σήμερα υπάρχουν 118 Υπεύθυνοι ΠΕ στις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας και έχουν ιδρυθεί 54 ΚΠΕ, τα οποία στηρίζουν την ΠΕ, προσφέροντας εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες, επιμορφωτικά προγράμματα, εκπαιδευτικό υλικό, δίκτυα και συνεργασίες σε τοπικό, εθνικό και διεθνές πεδίο.

Με τις δύο πρώτες εγκυκλίους που απευθύνει το ΥΠΕΠΘ στα σχολεία (Γ1/1152/24.9.1991 και Γ2/5548/7.10.1992), ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς για τα στοιχεία που προσδιορίζουν τη φυσιογνωμία της ΠΕ και δίνει τις βασικές κατευθύνσεις για την εφαρμογή της. Διευκρινίζεται ότι **η ΠΕ δεν αποτελεί ιδιαίτερο μάθημα αλλά «εκπαιδευτική διαδικασία»**, η οποία συνδέεται με όλα τα γνωστικά αντικείμενα και υλοποιείται ως μορφή εργασίας με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός ειδικού προγράμματος (project). Προσδιορίζονται οι σκοποί και οι στόχοι της, σημειώνεται ότι η θεματολογία της θα πρέπει να αντλείται από το άμεσο περιβάλλον των μαθητών και από τα τοπικά περιβαλλοντικά προβλήματα, διακηρύσσεται η αναγκαιότητα διεπιστημονικής προσέγγισης της γνώσης και τίθενται οι βασικές αρχές διδασκαλίας και μάθησης στην ΠΕ στο πλαίσιο μιας «κονστрукτιβιστικής» παιδαγωγικής θεώρησης. Αναφέρεται ότι για τη σωστή υλοποίησή της απαιτείται συνεργασία όλων των παραγόντων της σχολικής κοινότητας (Διευθυντής του σχολείου, Σύλλογος Διδασκόντων, Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων), καθώς και η εμπλοκή φορέων της τοπικής κοινωνίας.

Η εγκύκλιος Γ2/5548/7.10.1992 αναγνωρίζει ότι η ΠΕ διαθέτει τις δυνατότητες και τη δυναμική να συμβάλει στην αναβάθμιση του ρόλου του σχολείου και στη συνολική ανάπτυξη των μαθητών. Όπως αναφέρεται στο σχετικό κείμενο, η εφαρμογή της ΠΕ εξυπηρετεί μεταξύ άλλων και την υλοποίηση των σκοπών και των στόχων των άρθρων 1 και 5 του Νόμου 1566/1985 για την εκπαίδευση, σύμφωνα με τα οποία επιδιώκεται η σύνδεση του σχολείου με το ευρύτερο περιβάλλον, η παροχή γνώσεων σχετικών με τους σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς για τα επαγγέλματα και την παραγωγική διαδικασία, η διεύρυνση του συστήματος αξιών των μαθητών, η προσαρμογή της εκπαίδευσης στις ατομικές διαφορές και τα ενδιαφέροντά τους, καθώς και η βελτίωση και ανάπτυξη των σχέσεων του ατόμου με το στενότερο και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του (μέσα από την ανάπτυξη υπευθυνότητας, τη συμμετοχή σε κοινούς προβληματισμούς και την αναζήτηση λύσεων, τη συλλογική προσπάθεια, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών κ.λπ.).

Η έννοια της αειφορίας εντάσσεται, από τα μέσα της δεκαετίας του '90, στις υπουργικές αποφάσεις και τις εγκυκλίους τις σχετικές με τα ΚΠΕ και την εφαρμογή της ΠΕ στο σχολείο. Έτσι, στην Υπουργική Απόφαση Γ2/3219 του 1995 για την ίδρυση και λειτουργία 6 ΚΠΕ, αναφέρεται ως στόχος η αειφόρος ανάπτυξη. Μετά τη Διακήρυξη της Θεσσαλονίκης (1997), οι αναφορές στο θέμα της αειφόρου ανάπτυξης είναι πιο συχνές, όπως για παράδειγμα στην Υπουργική Απόφαση Γ2/72942 του 2002, για την ίδρυση άλλων 14 ΚΠΕ.

Οι εκπαιδευτικοί που σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα ΠΕ καλούνται να αναζητήσουν το περιεχόμενο της δράσης τους στον τρέχοντα προβληματισμό για την αειφορία, να εστιάσουν στον εντοπισμό τοπικών περιβαλλοντικών προβλημάτων και στη συνεργασία με τοπικούς φορείς, να ενημερωθούν για τα τοπικά σχέδια ανάπτυξης και να μεριμνήσουν για την κατάρτιση ενός κατάλληλου σχεδίου δράσης για τις περιβαλλοντικές ομάδες του σχολείου τους (Εγκύκλιοι Γ2/4881/11.9.1998 και Γ2/4255/22.9.1999) (Flogaitis et al. 2005, Λιαράκου 2006).

Από το 2005, το ΥΠΕΠΘ αναλαμβάνει πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της Δεκαετίας της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ακολουθώντας το Σχέδιο Εφαρμογής της UNESCO, τα σχολικά έτη 2005-2006, 2006-2007 και 2007-2008 ονομάζονται αντίστοιχα «Έτος για το νερό», «Έτος για την κατανάλωση» και «Έτος για το δάσος». Οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που ασχολούνται με τα σχολικά προγράμματα Αγωγής Υγείας και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ενθαρρύνονται να εργάζονται συνθετικά πάνω σε γνωστικές περιοχές σχετικές με το αντίστοιχο θεματικό έτος και να καταλήγουν σε προτεινόμενες πρωτοβουλίες και δράσεις της μαθητικής κοινότητας, της τοπικής κοινωνίας ή της πολιτείας (Εγκύκλιος Γ7/105087).

4.2 Διαπιστώσεις και διατύπωση προτάσεων ανά ενότητα δράσης

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του παρόντος έργου, με σκοπό την καταγραφή και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης για την ΠΕ/ΕΑΑ στη σχολική εκπαίδευση της χώρας γενικά, και ειδικότερα όσον αφορά στα ΚΠΕ, καθώς και τη διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης και εξέλιξης των θεσμών των Υπευθύνων ΠΕ στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και των ΚΠΕ, στο μέλλον, προέκυψαν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Η Ελλάδα είναι από τις πρώτες χώρες που εισήγαγε την ΠΕ επίσημα στο εκπαιδευτικό της σύστημα και ίδρυσε υποστηρικτικούς θεσμούς, όπως οι Υπεύθυνοι ΠΕ και τα ΚΠΕ.
- Το θεσμικό πλαίσιο της ΠΕ, αν και κατακερματισμένο, μπορεί να θεωρηθεί σε μεγάλο βαθμό πρωτοποριακό και σύγχρονο, αφού αναβαθμίζεται και εξελίσσεται διαρκώς με βάση τις καινούργιες ιδέες, τάσεις και πολιτικές που διαμορφώνονται στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο.
- Έως σήμερα, έχουν διατεθεί αρκετοί πόροι από το ΥΠΕΠΘ για την ανάπτυξη και προώθηση της ΠΕ στο εκπαιδευτικό σύστημα.
- Τα τελευταία έτη, έχουν γίνει αρκετές παρεμβάσεις για «πρασίνισμα» των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των εγχειριδίων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- Όλα αυτά τα έτη έχει δημιουργηθεί μια μικρή, αλλά εξαιρετικά δημιουργική ομάδα εκπαιδευτικών, οι οποίοι υποστηρίζουν, κυρίως σε εθελοντική βάση, με ενθουσιασμό και ανιδιοτέλεια, την ΠΕ στο σχολείο.
- Η εκτίμηση της συμμετοχής των μαθητών σε προγράμματα και δράσεις ΠΕ είναι σε μεγάλο βαθμό θετική.

Ωστόσο:

- Η ΠΕ παραμένει ακόμη στο περιθώριο της καθημερινής σχολικής πραγματικότητας.
- Ο αριθμός των προγραμμάτων που υλοποιούνται σε κάθε νομό είναι μικρός και, κατά συνέπεια, το ποσοστό των μαθητών που συμμετέχουν σε αυτά πολύ χαμηλό.
- Διαπιστώνεται έλλειμμα συνοχής και συνέχειας στα προγράμματα που υλοποιούνται μεταξύ διαφόρων θεμάτων, τάξεων, σχολικών περιόδων και συμμετεχόντων, ενώ απουσιάζει ένας κεντρικός προσανατολισμός.
- Ο αριθμός των εκπαιδευτικών που ασχολείται με την ΠΕ στο σχολείο εμφανίζει μια σταθερά πτωτική τάση τα τελευταία έτη.
- Η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε δραστηριότητες ΠΕ στο σχολείο, ενώ όσοι συμμετείχαν, στην καλύτερη περίπτωση, δεν παρακολούθησαν περισσότερα από 1 έως 2 προγράμματα.
- Αντίστοιχα, η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών δεν έχει συμμετάσχει σε προγράμματα ΠΕ που υλοποιούνται από τα ΚΠΕ, ενώ, στην καλύτερη περίπτωση, ένας μαθητής δεν έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί ένα ΚΠΕ περισσότερες από μία φορές το έτος, δηλαδή το ανώτατο 36 ημέρες συνολικά, καθόλη τη διάρκεια της δωδεκαετούς σχολικής ζωής του.
- Υπάρχει απουσία ουσιαστικής αξιολόγησης της ΠΕ συνολικά και ειδικότερα της λειτουργίας των επιμέρους θεσμών.

- Εξακολουθεί να παραμένει άγνωστος ο βαθμός ουσιαστικής συμβολής της ΠΕ στην προώθηση σημαντικών αλλαγών προς την κατεύθυνση της αειφορίας, τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο κοινωνίας.

Συνολικά, η πραγματικότητα της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα είναι αμφιλεγόμενη. Ενώ η Ελληνική Πολιτεία επιδεικνύει ενδιαφέρον και προσπάθεια και έχει προβεί σε σημαντικές δράσεις για την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ, το ισχύον σύστημα δεν λειτουργεί ικανοποιητικά και αποτελεσματικά, γεγονός που οφείλεται:

- στην απουσία ενός κοινού, ρυθμιστικού οράματος και προσανατολισμού της ΠΕ/ΕΑΑ στη χώρα που να διαπνέει τις πολιτικές, τους θεσμούς και τις δράσεις,
- στην έλλειψη ορθολογικά καθορισμένων και διακριτά οριοθετημένων αρμοδιοτήτων μεταξύ των επιμέρους θεσμών της ΠΕ/ΕΑΑ (Υπευθύνων ΠΕ και ΚΠΕ),
- στην ανεπάρκεια πρακτικής υποστήριξης -συμπεριλαμβανόμενης της χρηματοδότησης- των δράσεων των Υπευθύνων ΠΕ και στην απουσία επαρκών κινήτρων προς τους εκπαιδευτικούς για να στελεχώσουν αμφότερους τους θεσμούς της ΠΕ/ΕΑΑ.

Προτείνεται, λοιπόν, ένα σύστημα ανάπτυξης της ΠΕ/ΕΑΑ, το οποίο θέτει ως όραμα το σχολείο που προωθεί την αειφορία. Συγκεκριμένα θεωρούμε ότι:

- Η ΠΕ/ΕΑΑ μπορεί να έχει ως αιχμή του δόρατός της το πρότυπο ενός σχολείου που αφενός θα παρέχει στα παιδιά περιβαλλοντικές γνώσεις και τη δυνατότητα να κατανοήσουν τις διαστάσεις της αειφορίας, και αφετέρου θα αποτελεί το ίδιο τόσο για τους μαθητές, όσο και για την ευρύτερη κοινότητα, πρότυπο οργανισμού που προωθεί τις αρχές της αειφορίας και τις υιοθετεί στις καθημερινές του πρακτικές.
- Η ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αναβάθμισης και του επαναπροσανατολισμού των δύο βασικών θεσμών, των Υπευθύνων ΠΕ και των ΚΠΕ, καθώς και της συμπληρωματικότητας των λειτουργιών τους.

Ειδικότερα:

- Η ΠΕ/ΕΑΑ χρειάζεται να αναδειχθεί ως υψηλής προτεραιότητας για την εκπαίδευση, σε όλα τα σχετικά επίσημα κείμενα και αποφάσεις του ΥΠΕΠΘ.
- Το βάρος της τυπικής ΠΕ/ΕΑΑ θα πρέπει να εστιασθεί στα σχολεία.
- Η ΠΕ/ΕΑΑ χρειάζεται να ενισχυθεί στα Νηπιαγωγεία.
- Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα πρέπει να είναι συνεχής και να σχεδιάζεται και να υλοποιείται με ολοκληρωμένο και συντονισμένο τρόπο, σε άμεση σχέση με τις ανάγκες των σχολικών προγραμμάτων ΠΕ και τη λειτουργία του σχολείου.
- Η αναβάθμιση του σχολείου μέσω ΠΕ/ΕΑΑ συνδέεται άμεσα με την αναβάθμιση του θεσμού του Υπευθύνου ΠΕ και την επαρκή χρηματοδότηση των δράσεων που σχετίζονται με αυτόν.
- Η κατάλληλη στελέχωση των θεσμών της ΠΕ/ΕΑΑ συνδέεται με την παροχή κινήτρων προς τους εκπαιδευτικούς.
- Τα ΚΠΕ, πέραν της πολύτιμης συμβολής τους στην τυπική εκπαίδευση, είναι δυνατόν να αναπτυχθούν και ως δια βίου μαθησιακοί οργανισμοί σε θέματα ΠΕ/ΕΑΑ, ανοικτοί στην κοινωνία

- Η βιωσιμότητα των ΚΠΕ χρειάζεται να διασφαλισθεί, με παράλληλη διατήρηση του δωρεάν και δημόσιου χαρακτήρα τους ως προς τα προγράμματα που προσφέρουν στα σχολεία.
- Τόσο τα σχολικά προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ, όσο και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και οι διάφορες δράσεις των ΚΠΕ είναι αναγκαίο, αφενός να συνδυάζονται, αφετέρου να εμπνέονται από, και να τροφοδοτούν το κοινό όραμα την προώθηση της αειφορίας στο σχολείο και στην κοινωνία.

Για την ανταπόκριση στις ανωτέρω ανάγκες και διαπιστώσεις προτείνονται αλλαγές στους υφιστάμενους θεσμούς της ΠΕ, με στόχο την υποστήριξη και αναβάθμιση της ΠΕ και τη μετάβαση στην ΕΑΑ στην Ελλάδα.. Ως εκ τούτου προτείνεται: α) η δημιουργία Γραφείου Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, ως απόκριση στις απαιτήσεις για την αναβάθμιση του θεσμού του Υπεύθυνου ΠΕ και β) η ενδυνάμωση του θεσμού των ΚΠΕ και η μελλοντική μετεξέλιξή τους σε Κέντρα Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Ειδικότερα:

- **Γραφείο Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ (ΓΥΠΕ/ΕΑΑ):** Ο συγκεκριμένος θεσμός αναβαθμίζει αυτόν του Υπεύθυνου ΠΕ. Τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να ιδρυθούν στις πρωτεύουσες όλων των νομών της χώρας και να υπάγονται στις αντίστοιχες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, όπως και ο θεσμός του Υπεύθυνου ΠΕ. Ιδανικά, η δημιουργία ενός ενιαίου Γραφείου για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση θα αποτελούσε τη βέλτιστη λύση. Δεδομένης ωστόσο της έλλειψης θεσμικής δυνατότητας για ενιαία δομή, προτείνεται να λειτουργήσει ένα Γραφείο ανά Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το Γραφείο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης προτείνεται να περιλαμβάνει υποχρεωτικά και έναν νηπιαγωγό. Ανάλογα με τον μαθητικό και διδακτικό πληθυσμό του νομού και τις γεωγραφικές του ιδιαιτερότητες, τα Γραφεία προτείνεται να στελεχώνονται με ένα ή περισσότερα άτομα (κατ' αντιστοιχία με τους σημερινούς Υπεύθυνους ΠΕ). Έργο των Γραφείων προτείνεται να αποτελεί η στήριξη των σχολείων και ειδικότερα των μαθητών και των εκπαιδευτικών στην υλοποίηση και ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ. Η δράση του Γραφείου είναι δυνατόν να χρηματοδοτείται με εθνικούς πόρους και, συμπληρωματικά, με κοινοτικά κονδύλια.
- **Κέντρο Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΚεΜαΠεΑΑ):** Ο θεσμός αυτός στην ουσία αποτελεί μετεξέλιξη του ΚΠΕ, προσδίδοντάς του ένα επιπλέον γνώρισμα, αυτό της δια βίου μάθησης, το οποίο θα ενδυναμώσει και θα αναβαθμίσει τη λειτουργία του. Προς το παρόν και για λόγους ευκολίας και καλύτερης συνεννόησης, καθώς ο όρος ΚΠΕ έχει επικρατήσει, προτείνεται να διατηρηθεί η ονομασία **ΚΠΕ**. Η σχέση του ΚΠΕ με τα σχολεία διατηρείται και αφορά στη προσφορά προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ σε μαθητές των σχολείων που το επισκέπτονται, συνδυάζοντας τη μάθηση με την ψυχαγωγία. Η θεματολογία αυτών των προγραμμάτων επικεντρώνεται κυρίως σε ζητήματα, γνώρισμα και ιδιαιτερότητες του ευρύτερου τοπικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, το ΚΠΕ αναπτύσσει πρωτοβουλίες και εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά και ενήλικους, στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης. Με τον τρόπο αυτό,

λειτουργεί ως μαθησιακό κέντρο για τις τοπικές κοινωνίες, τις οποίες και κινητοποιεί προς την κατεύθυνση της αειφορίας.

Προτείνεται ο αριθμός των ΚΠΕ να διατηρηθεί σε πρώτη φάση σταθερός, παρότι υπάρχουν νομοί οι οποίοι δεν διαθέτουν ΚΠΕ (π.χ. Κορινθίας, Εύβοιας) ή νομοί (π.χ. Αττικής) που συγκεντρώνουν συγκριτικά μεγάλους μαθητικούς πληθυσμούς για τον αριθμό των ΚΠΕ που διαθέτουν. Προτείνεται παράλληλα η ενδυνάμωση των υφιστάμενων, η διασφάλιση και η υποστήριξη της λειτουργίας τους, με σκοπό να δοκιμασθεί στην πράξη η νέα τους φυσιογνωμία. Εφόσον αυτή η νέα φυσιογνωμία αξιολογηθεί και η βιωσιμότητά τους εξασφαλισθεί, τότε προτείνεται να επανεξετασθεί και το ζήτημα του αριθμού των ΚΠΕ.

Οι δύο προτεινόμενοι θεσμοί θα πρέπει να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και στενά συνεργαζόμενοι, με σαφώς διακριτούς, ωστόσο, ρόλους και αρμοδιότητες και με επαρκή χρηματοδότηση. **Το Γραφείο Υποστήριξης της ΠΕ/ΕΑΑ, προτείνεται να εστιάζει το βάρος του στην τυπική εκπαίδευση**, με δεδομένη την ιεράρχηση, ως πρώτης προτεραιότητας, της στήριξης και αναβάθμιση της ΠΕ στο σχολείο. **Το ΚΠΕ προτείνεται να διατηρεί τη σχέση του με την τυπική εκπαίδευση και να εμπλουτίζει το έργο του με την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση. Να εξελίσσεται, δηλαδή, σε έναν δια βίου μαθησιακό οργανισμό.** Το άνοιγμα αυτό κρίνεται σκόπιμο, καθώς, υπάρχουν μεν αρκετοί φορείς που εργάζονται για την εκπαίδευση ενηλίκων, δεν υπάρχει ωστόσο κανένας μαθησιακός οργανισμός που να ασχολείται συστηματικά με την ΠΕ/ΕΑΑ και να απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό. Με τον τρόπο αυτό, λοιπόν επιτυγχάνεται η κάλυψη όλου του φάσματος εκπαιδευτικών δράσεων που απαιτεί η ΠΕ/ΕΑΑ.

4.2.1 Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΠΕ

Σε μια εποχή που οι ραγδαίες κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές αντανakλούν στο σχολείο και επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών παίζει καθοριστικό ρόλο για τη συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη και εξέλιξη των ίδιων των εκπαιδευτικών, αλλά και για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συστημάτων (Hargreaves & Fullan 1993). Ειδικότερα, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ΠΕ/ΕΑΑ αποτελεί μια σύγχρονη αναγκαιότητα, καθώς η ΠΕ/ΕΑΑ, ως θεματικό πεδίο, έχει εξ ορισμού σύνθετους στόχους και διεπιστημονικό χαρακτήρα, εισάγει νέες έννοιες, υιοθετεί καινοτόμες διδακτικές προσεγγίσεις και χρησιμοποιεί πρωτοποριακά εργαλεία αξιολόγησης.

Μέχρι στιγμής, στην Ελλάδα έχουν υλοποιηθεί μεγάλα επιμορφωτικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς στην ΠΕ/ΕΑΑ, στο πλαίσιο των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ I και II.

Επιπρόσθετα, η ΠΕ/ΕΑΑ περιλαμβάνεται και στο υποχρεωτικό πρόγραμμα της εισαγωγικής επιμόρφωσης των νεοδιόριστων εκπαιδευτικών, το οποίο οργανώνεται από τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (ΠΕΚ). Οι ώρες, ωστόσο, που αφιερώνονται στην ΠΕ/ΕΑΑ στα προγράμματα αυτά είναι ελάχιστες (1-2 ώρες). Επισημαίνεται τέλος, ότι, ο Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ), ο οποίος θεσμικά είναι ο συντονιστής μιας εθνικής στρατηγικής για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, μέχρι στιγμής δεν έχει ασχοληθεί με την επιμόρφωση στην ΠΕ/ΕΑΑ.

Ανάμεσα στις ελλείψεις που σχετίζονται με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ΠΕ/ΕΑΑ στη χώρα μας θα πρέπει να σημειωθεί η απουσία «εσωτερικής» και ενταγμένης σε συγκεκριμένο πλαίσιο επιμόρφωσης, είτε πρόκειται για ενδοσχολική, είτε για ενδο-επιμόρφωση των Υπευθύνων ΠΕ και των παιδαγωγικών ομάδων των ΚΠΕ.

Επίσης, παρά το γεγονός ότι η εξ αποστάσεως επιμόρφωση εφαρμόζεται τα τελευταία έτη από διάφορους φορείς (π.χ. ΕΚΕΠΙΣ, ΙΔΕΚΕ) για τη διδασκαλία αρκετών θεματικών αντικειμένων, τα επιμορφωτικά προγράμματα στην ΠΕ/ΕΑΑ, που έχουν έως σήμερα υλοποιηθεί, δεν την έχουν συμπεριλάβει στον σχεδιασμό τους.

Η επιμορφωτική διαδικασία που προτείνεται στο πλαίσιο του επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013» αποσκοπεί αφενός να καλύψει τις αδυναμίες που διαπιστώθηκαν και τις ανάγκες επιμόρφωσης που καταγράφηκαν μέσα από την έρευνα που διεξήχθη (Βλέπε Παραδοτέο Π1-Π4), και αφετέρου να εισαγάγει μια νέα προσέγγιση για την επιμόρφωση στην ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η βασική αρχή της προσέγγισής μας για τον θεσμό της επιμόρφωσης είναι ότι η επιμόρφωση δεν πρέπει να είναι περιστασιακή και αποκομμένη από τη διδακτική πράξη, αλλά συνεχής και «πλαισιωμένη».

Με τον όρο «πλαισιωμένη» αποδίδονται στην ελληνική οι αγγλικοί όροι «contextual» και «situated», όροι οι οποίοι όμως δεν έχουν βρει ακόμη δόκιμη μετάφραση στα ελληνικά. Ως *contextual learning and teaching* ορίζεται η προσέγγιση εκείνη της

διδασκαλίας και της μάθησης κατά την οποία οι εκπαιδευτικοί συνδέουν το περιεχόμενο των μαθημάτων τους με καταστάσεις του πραγματικού κόσμου και οι εκπαιδευόμενοι συνδέουν την αφηρημένη επιστημονική γνώση με τις εφαρμογές της στη καθημερινή τους ζωή. Ως *situated learning* ορίζεται η μάθηση που προσφέρεται στο ίδιο πλαίσιο μέσα στο οποίο και εφαρμόζεται (Lave & Wenger 1991) Η τελευταία προέρχεται από τη θεωρία των κοινοτήτων πρακτικής και έχει σημαντική απήχηση στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων (Kimble & Hildreth 2008). *Πλαισιωμένη επιμόρφωση* είναι εκείνη κατά την οποία επιμορφωτές και επιμορφούμενοι συνδέουν τις παιδαγωγικές θεωρίες με τη διδακτική πράξη (contextual) και ταυτόχρονα προσφέρεται στο ίδιο πλαίσιο μέσα στο οποίο και εφαρμόζεται (situated).

Βασικός σκοπός της επιμορφωτικής διαδικασίας θα πρέπει να είναι όχι η παροχή γενικών γνώσεων, αλλά η στήριξη των εκπαιδευτικών στην αλλαγή αντιλήψεων στο σχολείο και στη μετατροπή του σε έναν οργανισμό που, αφενός παρέχει στα παιδιά περιβαλλοντικές γνώσεις και τη δυνατότητα να κατανοήσουν τις διαστάσεις της αειφορίας, και αφετέρου αποτελεί το ίδιο τόσο για τους μαθητές, όσο και για την ευρύτερη κοινότητα, πρότυπο οργανισμού που προωθεί τις αρχές της αειφορίας και τις υιοθετεί στις καθημερινές του πρακτικές.

Για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών στην ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να εφαρμόζονται οι κάτωθι αρχές και κατευθύνσεις:

1. Πριν από κάθε επιμορφωτική διαδικασία πρέπει να διενεργείται έρευνα αναγκών σε κλίμακα ανάλογη με αυτή της συγκεκριμένης επιμόρφωσης.
2. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι αναγκαίο να σχεδιάζεται από κατάλληλα καταρτισμένα άτομα ή φορείς τόσο στην ΠΕ/ΕΑΑ όσο και στην εκπαίδευση ενηλίκων.
3. Οι επιμορφωτές πρέπει να είναι πιστοποιημένοι και να αντλούνται από σχετικό μητρώο εκπαιδευτών.
4. Η ενδοσχολική επιμόρφωση για τους εκπαιδευτικούς και η ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση στελεχών Γραφείων Υποστήριξης και ΚΠΕ είναι ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία για τη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης.
5. Επιμόρφωση γενικευμένη, που να απευθύνεται σε μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών συνιστάται στην περίπτωση που χρειάζεται να δημιουργηθεί ένα σώμα ικανού αριθμού εκπαιδευτικών, προκειμένου να δρομολογήσουν και υποστηρίξουν καινοτομίες στο σχολείο και στη διαδικασία της επιμόρφωσης.

Ο θεσμός που προτείνεται να παίζει κεντρικό ρόλο στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι οι υπεύθυνοι ΠΕ (μελλοντικά τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ), οι οποίοι βρίσκονται σε καθημερινή επαφή με τα σχολεία και γνωρίζουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί. Οι Υπεύθυνοι ΠΕ, με τη βοήθεια πιστοποιημένων επιμορφωτών, θα παρέχουν διαρκή επιμόρφωση στους εκπαιδευτικούς, υποστηρίζοντάς τους στην καθημερινή τους πρακτική και στην προσπάθεια ανάπτυξης της ΠΕ/ΕΑΑ. Τα ΚΠΕ, έχοντας παραγάγει αξιόλογο έργο στον τομέα της επιμόρφωσης, αναμένεται να σταθούν αρωγοί στην προσπάθεια, συνεργαζόμενοι με τους Υπεύθυνου ΠΕ, και προσφέροντας χώρους και ανθρώπινο δυναμικό. Παράλληλα, μπορούν να υλοποιούν και από μόνα τους μικρής κλίμακας επιμορφωτικές δράσεις, στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσφέρουν στα σχολεία.

Ειδικότερα, για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ΠΕ/ΕΑΑ προτείνονται οι ακόλουθες πράξεις (διακριτές, αλλά ταυτόχρονα συμπληρωματικές και αλληλοτροφοδοτούμενες) για χρηματοδότηση από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013»:

Α. Έρευνα αναγκών επιμόρφωσης

Τίτλος: Έρευνα αναγκών επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης και στελεχών ΠΕ στην ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός Στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.

Στόχοι της πράξης: Διερεύνηση και λεπτομερής αποτύπωση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών, των στελεχών της εκπαίδευσης, καθώς και των στελεχών ΠΕ/ΕΑΑ, για την προώθηση και εφαρμογή της ΠΕ/ΕΑΑ, στην τυπική και δια βίου μάθηση. Ανώτερος στόχος η βελτίωση της ποιότητας επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Αντικείμενο: Διεξαγωγή εκτενούς έρευνας για την αποτύπωση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών, των στελεχών της εκπαίδευσης καθώς και στελεχών ΠΕ/ΕΑΑ για την προώθηση και εφαρμογή της ΠΕ/ΕΑΑ, στην τυπική και στη δια βίου μάθηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής θα αποτελέσουν τη βάση σχεδιασμού των επόμενων δράσεων, ήτοι του Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ, της γενικευμένης επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και στελεχών, της ενδοσχολικής και της ενδο-επαγγελματικής επιμόρφωσης. Τα πορίσματα της έρευνας αναγκών θα συμβάλουν στον καθορισμό των ειδικών σκοπών και του περιεχομένου των επιμορφωτικών δράσεων.

Επιμέρους δράσεις: Η έρευνα επιμορφωτικών αναγκών προτείνεται να περιλαμβάνει τους ακόλουθους άξονες:

1. Καθορισμό μεθόδου της έρευνας. Προκειμένου η έρευνα να προσεγγίζει τις πραγματικές επιμορφωτικές ανάγκες του εκπαιδευτικού πληθυσμού, προτείνεται να χρησιμοποιηθεί συνδυασμός μεθοδολογικών προσεγγίσεων και τεχνικών συλλογής δεδομένων, ποιοτικών και ποσοτικών (πολυμεθοδολογική προσέγγιση).
2. Ανασκόπηση της σύγχρονης διεθνούς βιβλιογραφίας σε σχέση με τις περιοχές γνώσης, θεωρητικής και πρακτικής, που απαιτούνται για την αποτελεσματική υλοποίηση της ΠΕ/ΕΑΑ, όπως επίσης των προγραμμάτων σπουδών βασικής κατάρτισης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε αυτή.
3. Ποιοτική και ποσοτική διερεύνηση, εντοπισμός και ανάλυση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.
4. Δημιουργία ενός πρότυπου επιμορφωτικού προγράμματος.

Διάρκεια: 1 έτος

Χρονοδιάγραμμα: 2009 - 2010

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 180.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ. Για την υλοποίηση της δράσης θα πρέπει να συγκροτηθεί ομάδα έργου με γνώση και πείρα στην ΠΕ/ΕΑΑ, στην εκπαίδευση ενηλίκων, στην επιμόρφωση, στον σχεδιασμό και την εκπόνηση ερευνών, και ειδικότερα στο αντικείμενο της επιμόρφωσης, στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

B. Δημιουργία Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ

Τίτλος: Δημιουργία Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός Στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.

Στόχοι της πράξης: Ενίσχυση και αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης επιμόρφωσης στους εκπαιδευτικούς και στα στελέχη της εκπαίδευσης.

Αντικείμενο: Το Μητρώο Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ αναμένεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό και να συμβάλει στην αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης επιμόρφωσης. Στο Μητρώο Επιμορφωτών ΠΕ/ΕΑΑ θα εγγράφονται άτομα με προσόντα στην ΠΕ/ΕΑΑ, αφού πρώτα ολοκληρώσουν με επιτυχία την παρακολούθηση ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης. Το πρόγραμμα αυτό (τα πεδία του οποίου θα καθορισθούν μέσα από την έρευνα αναγκών επιμόρφωσης), σε γενικές γραμμές θα επικαιροποιεί τις υπάρχουσες γνώσεις των επιμορφούμενων στην ΠΕ/ΕΑΑ, θα τους εισάγει στην έννοια του σχολείου ως οργανισμού που προωθεί την αειφορία, και θα τους καθιστά ικανούς να στηρίζουν τόσο τη γενική όσο και την πλαισιωμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Οι ειδικοί του σκοπού και το αναλυτικό περιεχόμενο, του ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης, θα προσδιορισθούν λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης.

Επιμέρους δράσεις: Οι προτεινόμενοι άξονες συγκρότησης του Μητρώου Επιμορφωτών ΠΕ/ΕΑΑ έχουν ως εξής:

- 1) Προσδιορισμός αναλυτικών κριτηρίων για τα υποψήφια μέλη του Μητρώου Επιμορφωτών. Τα κριτήρια θα πρέπει να διασφαλίζουν την επάρκεια των ατόμων που εντάσσονται στο αντικείμενο της ΠΕ. Ο αρχικός αριθμός των επιμορφωτών ΠΕ/ΕΑΑ που θα ενταχθούν στο Μητρώο προτείνεται να είναι 150 άτομα.
- 2) Επιλογή των ατόμων που θα ενταχθούν στο Μητρώο. Η επιλογή θα γίνει με εφαρμογή των κριτηρίων (όπως αυτά θα προσδιορισθούν).
- 3) Σχεδιασμός και υλοποίηση επιμορφωτικού προγράμματος για τα μέλη του Μητρώου. Προτείνεται η επιμόρφωση να ακολουθεί μικτό μοντέλο, δια ζώσης και εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Ενδεικτική διάρκεια επιμόρφωσης: 125 ώρες, εκ των οποίων οι 95 παρέχονται δια ζώσης και οι 30 εξ αποστάσεως. Τα πεδία της επιμόρφωσης θα προκύψουν από την έρευνα επιμορφωτικών αναγκών. Ενδεικτικά πεδία της επιμόρφωσης θα μπορούσε να είναι τα παρακάτω:

- Από την ΠΕ στην ΕΑΑ: Τάσεις, προτάσεις και προβληματισμοί
- Αειφορία, «αιφόροι» οργανισμοί μάθησης
- Περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της αειφορίας
- Δημιουργία και αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού

- Ερευνητικές προσεγγίσεις της ΠΕ με έμφαση στην έρευνα δράσης
  - Ζητήματα ενσωμάτωσης της ΠΕ/ΕΑΑ στα Αναλυτικά Προγράμματα
  - Εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις
  - Η ΠΕ στη μη τυπική παιδεία. Ο ρόλος των ΟΤΑ, ΜΚΟ κ.λπ.
  - Αξιολόγηση στην ΠΕ/ΕΑΑ
  - Σχεδιασμός πλαισιωμένων επιμορφωτικών προγραμμάτων για εκπαιδευτικούς
  - Αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης
- 4) Κατά την επιμόρφωση είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν βιωματικές επικοινωνιακές προσεγγίσεις και εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές προσαρμοσμένες στην εκπαίδευση ενηλίκων, τεχνικές που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή στη μάθηση, και προάγουν την αλληλεπίδραση. Είναι επίσης σκόπιμο να αξιοποιηθούν κατά κύριο λόγο τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ της χώρας με αντικείμενο την ΠΕ ως επιμορφωτές στο λόγω πρόγραμμα. Διαμόρφωση εκπαιδευτικού υλικού για την επιμόρφωση και σύνδεση με τη διαδικτυακή πύλη της ΠΕ/ΕΑΑ (που προτείνεται να δημιουργηθεί από το ΥΠΕΠΘ) για την υποστήριξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των επιμορφούμενων. Όσον αφορά στην ηλεκτρονική πλατφόρμα επικοινωνίας, αυτή ενδεικτικά προτείνεται να περιλαμβάνει, πληροφορίες για τη φιλοσοφία και τις αρχές που διέπουν το Μητρώο, τα κριτήρια ένταξης σε αυτό, τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων και τα σχετικά έντυπα, το αναλυτικό πρόγραμμα των σεμιναρίων επιμόρφωσης, το εκπαιδευτικό υλικό, και πεδίο συζήτησης (forum) μέσω του οποίου θα επικοινωνούν τα υποψήφια μέλη του Μητρώου μεταξύ τους και με την Ομάδα Έργου.
- 5) Αξιολόγηση των επιμορφούμενων.
- 6) Διαμόρφωση των εγγραφών του Μητρώου, το οποίο θα συγκροτείται από τα άτομα που παρακολούθησαν με επιτυχία το πρόγραμμα επιμόρφωσης.
- 7) Σύνταξη μελέτης διαχείρισης και επικαιροποίησης του Μητρώου.

Διάρκεια: 2 έτη, 1 έτος για τη δημιουργία του Μητρώου και 1 έτος για την επιμόρφωση επιμορφωτών.

Χρονοδιάγραμμα: 2010 - 2012 (προαπαιτείται η ολοκλήρωση της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης).

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες.

Προϋπολογισμός: 1.100.000 ευρώ (250.000 ευρώ για τη δημιουργία του Μητρώου και 850.000 ευρώ για την επιμόρφωση επιμορφωτών).

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ κ.λπ. Για την υλοποίηση της δράσης θα πρέπει να συγκροτηθεί ομάδα έργου με γνώση και πείρα στη δημιουργία μητρώων, στην ΠΕ/ΕΑΑ, σε θέματα περιβάλλοντος και αειφορίας, στην εκπαίδευση ενηλίκων, στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, και στον σχεδιασμό, την προετοιμασία, τη διεξαγωγή και την αξιολόγηση επιμορφωτικών δράσεων.

Γ. Γενικευμένη επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στελεχών

Τίτλος: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών, στελεχών εκπαίδευσης και στελεχών ΠΕ στην ΠΕ/ΕΑΑ.

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός Στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.

Στόχοι της πράξης: Η επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στελεχών στην ΠΕ/ΕΑΑ σκοπό έχει τη διαμόρφωση μιας «κρίσιμης μάζας» εκπαιδευτικών, με τις κατάλληλες γνώσεις και ικανότητες, η οποία λειτουργώντας πολλαπλασιαστικά, θα συμβάλλει στην ενσωμάτωση της ΠΕ/ΕΑΑ, στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση, δίνοντας έμφαση στο σχολείο και στη δρομολόγηση, μεσοπρόθεσμα, της ιδέας του σχολείου, ως οργανισμού που προωθεί την αειφορία. Οι ειδικοί σκοποί της γενικευμένης επιμόρφωσης και το αναλυτικό της περιεχόμενο, θα προσδιορισθούν λεπτομερώς, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης.

Αντικείμενο: Η γενικευμένη επιμόρφωση εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης, καθώς και στελεχών ΠΕ, αφορά στην επιμόρφωση περί των 5.000 ατόμων, ήτοι το 3,5% του συνόλου των εκπαιδευτικών της χώρας. Προτείνεται να υλοποιηθεί σε περιφερειακό επίπεδο, με τη δημιουργία «επιμορφωτικών περιφερειών», περιλαμβάνοντας η κάθε μία ίσους αριθμούς επιμορφούμενων, (περί τα 750 άτομα). Για τη διάκριση των επιμορφωτικών περιφερειών θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κριτήρια όπως, οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της χώρας (π.χ. νησιά), αλλά και ο αριθμός των εκπαιδευτικών ανά διοικητική περιφέρεια. Οι διοικητικές περιφέρειες της χώρας που περιλαμβάνουν μεγάλους αριθμούς εκπαιδευτικών, θα χωρισθούν σε επιμέρους επιμορφωτικές περιφέρειες, ενώ όπου υπάρχουν διοικητικές περιφέρειες με μικρούς αριθμούς εκπαιδευτικών, αυτές θα συνενωθούν για να συγκροτήσουν ενιαίες επιμορφωτικές περιφέρειες. Ως επιμορφούμενοι ορίζονται: στελέχη εκπαίδευσης (περιφερειακοί διευθυντές εκπαίδευσης, διευθυντές των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, προϊστάμενοι των Γραφείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, σχολικοί σύμβουλοι όλων των ειδικοτήτων), στελέχη ΠΕ (Υπεύθυνοι ΠΕ, στελέχη των ΚΠΕ, στελέχη του ΥΠΕΠΘ, π.χ. ΣΕΠΕΔ), εκπαιδευτικοί (ανεξαρτήτως αν έχουν υλοποιήσει πρόγραμμα ΠΕ ή όχι). Οι επιμορφωτές θα προέλθουν από το Μητρώο Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ και συμπληρωματικά δύναται να συμμετάσχουν ειδικοί επιστήμονες σε εξειδικευμένα γνωστικά πεδία. Οι συμμετέχοντες που θα ολοκληρώσουν με επιτυχία το επιμορφωτικό πρόγραμμα, θα λάβουν πιστοποιητικό επιμόρφωσης.

Επιμέρους δράσεις: Για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης και στελεχών ΠΕ στην ΠΕ/ΕΑΑ θα ακολουθηθεί μικτό σύστημα επιμόρφωσης, με δια ζώσης και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, διάρκειας κατ' ελάχιστο 100 ώρες (75 ώρες δια ζώσης και 25 εξ αποστάσεως). Η εξ αποστάσεως επιμόρφωση θα υποστηρίζεται από ηλεκτρονική πλατφόρμα επικοινωνίας. Προτείνεται η συγκρότηση μικτών τμημάτων επιμορφούμενων (25-30 άτομα). Στις δια ζώσεις συναντήσεις οι επιμορφούμενοι εργάζονται σε μικρές ομάδες, με τη χρήση βιωματικών προσεγγίσεων και εναλλακτικών διδακτικών τεχνικών που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή στη μάθηση και προάγουν την αλληλεπίδραση. Το εξ αποστάσεως πρόγραμμα γίνεται σε ατομικό επίπεδο και περιλαμβάνει τη συγγραφή και ηλεκτρονική υποβολή, γραπτής εργασίας. Ο επιμορφούμενος θα συντάσσει την εργασία του, έχοντας την επιστημονική στήριξη και καθοδήγηση, μέσω διαδικτύου, από συγκεκριμένους επιμορφωτές και με την ολοκλήρωσή της θα την υποβάλλει ηλεκτρονικά. Η εργασία θα αξιολογείται και σε περίπτωση αρνητικής κρίσης, ο επιμορφούμενος θα έχει τη δυνατότητα, διορθώσεων και επανυποβολής. Σε περίπτωση δεύτερης αρνητικής κρίσης, ο επιμορφούμενος δεν θα λαμβάνει το

πιστοποιητικό επιμόρφωσης. Σημειώνεται ότι η διόρθωση κάθε εργασίας ισοδυναμεί με 2 ώρες διδασκαλίας.

Το αναλυτικό περιεχόμενο της επιμόρφωσης θα προσδιορισθεί λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης. Ενδεικτικά, τα πεδία που προτείνεται να περιλαμβάνει είναι:

- Από την ΠΕ στην ΕΑΑ: τάσεις, προτάσεις προβληματισμοί
- Περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της αιφορίας. Ειδικότερα η θεματολογία θα αντληθεί από τα προτεινόμενα θέματα αιχμής, όπως αυτά αναλύονται στο Κεφάλαιο 3 του παρόντος, καθώς και από τα ειδικά θέματα αιχμής που παρουσιάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια των Παραδοτέων Π2-Π4.
- Δημιουργία και αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού
- Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- Αειφόροι οργανισμοί μάθησης
- Ερευνητικές προσεγγίσεις της ΠΕ με έμφαση στην έρευνα δράσης
- Ενσωμάτωση της ΠΕ/ΕΑΑ στα Αναλυτικά Προγράμματα
- Εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις
- Περιβαλλοντικός γραμματισμός και η ιδιότητα του Πολίτη
- Προώθηση πολιτικών συνεργασίας με δημόσιους φορείς και ιδιώτες (π.χ. ΟΤΑ, ΜΚΟ, ΑΕΙ/ΤΕΙ)
- Αξιολόγηση στην ΠΕ/ΕΑΑ

Εκπαιδευτικό υλικό: Το εκπαιδευτικό υλικό θα οργανώνεται και θα δημιουργείται από τον τελικό δικαιούχο, με βάση την αναλυτική θεματολογία των επιμορφωτικών σεμιναρίων. Παράλληλα, προτείνεται η δυνατότητα επιχορήγησης του κάθε επιμορφούμενου, με το ποσό των 50 ευρώ, ώστε να έχει τη δυνατότητα αγοράς εκπαιδευτικού υλικού επιμόρφωσης στην ΠΕ/ΕΑΑ (από προεπιλεγμένο κατάλογο βιβλίων και επιστημονικών συγγραμμάτων), ανάλογα με τις προσωπικές του ανάγκες επιμόρφωσης.

Υποστήριξη της επικοινωνίας: Για τις ανάγκες της επιμόρφωσης προτείνεται να δημιουργηθεί διαδικτυακή πλατφόρμα υποστήριξης, η οποία θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την παρουσίαση του έργου της επιμόρφωσης, τις αρχές και τη φιλοσοφία που το διέπουν, τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων και τα σχετικά έντυπα, παρουσίαση των επιμορφωτών, το αναλυτικό πρόγραμμα των σεμιναρίων, το εκπαιδευτικό υλικό, καθώς και ένα ηλεκτρονικό πεδίο συζήτησης (forum) μέσω του οποίου θα επικοινωνούν οι επιμορφούμενοι με τους επιμορφωτές. Θα περιλαμβάνει, επίσης, ειδικό λογισμικό ηλεκτρονικής διαχείρισης των μαθημάτων και των ομάδων των εκπαιδευόμενων, που αναφέρεται κυρίως στη εξ αποστάσεως επιμόρφωση. Προτείνεται να αξιοποιηθεί η προτεινόμενη προς δημιουργία Διαδικτυακή Πύλη του ΥΠΕΠΘ για την ΠΕ/ΕΑΑ.

Αξιολόγηση: Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαδικασία αξιολόγησης του επιμορφωτικού προγράμματος η οποία θα σχεδιάζεται από τον τελικό δικαιούχο και θα υλοποιείται τόσο κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του προγράμματος επιμόρφωσης, όσο και μετά τη λήξη του (π.χ. 6 μήνες μετά την ολοκλήρωσή του).

Χρόνος και χώρος διεξαγωγής: Τα επιμορφωτικά σεμινάρια προτείνεται να υλοποιούνται εργάσιμες ημέρες και ώρες, με απαλλαγή των εκπαιδευτικών από τα διδακτικά τους καθήκοντα, καθώς και Σαββατοκύριακα. Επίσης, να δίνεται η δυνατότητα στον τελικό δικαιούχο να επιλέξει τη διεξαγωγή τους το καλοκαίρι, με τη μορφή «Θερινών Σχολείων» (πρακτική που ακολουθήθηκε με επιτυχία στο ΕΠΕΑΕΚ

Ι). Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι εγκαταστάσεις των ΚΠΕ και άλλων εκπαιδευτικών δομών του ΥΠΕΠΘ, καθώς οι περισσότερες από αυτές είναι πολύ καλών προδιαγραφών και ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές εγκαταστάσεων κατάλληλων για την εκπαίδευση ενηλίκων. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να αξιοποιούνται χώροι κατάλληλοι για εκπαίδευση ενηλίκων. Με τον τρόπο αυτόν, αξιοποιούνται οι υφιστάμενες εγκαταστάσεις και περιορίζεται η ενοικίαση χώρων (π.χ. ξενοδοχείων), λύση αρκετά δαπανηρή.

Διάρκεια: 2 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2012 - 2013 (προαπαιτείται η ολοκλήρωση του Μητρώου Επιμορφωτών).

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 6.100.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ), Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ κ.λπ.

4. Ενδοσχολική και ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση

Τίτλος: Ενδοσχολική και ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση στην ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.

Στόχοι της πράξης: Καθιέρωση της ενδοσχολικής και ενδο-επαγγελματικής επιμόρφωσης, ως διαρκούς επιμόρφωσης, με σκοπό τη στήριξη της εκπαιδευτικής κοινότητας στην προσπάθεια ενδυνάμωσης της ΠΕ/ΕΑΑ, μέσα από τη συλλογική και συνεργατική αναβάθμιση της καθημερινής πρακτικής.

Αντικείμενο: Η γενικευμένη επιμόρφωση ανταποκρίνεται σε ανάγκες εκπαιδευτικών και στελεχών για επιμόρφωση στην ΠΕ/ΕΑΑ, είναι όμως μια επιμόρφωση περιστασιακή, εντοπισμένη σε μια χρονική περίοδο, η οποία δεν μπορεί να καλύψει τις διαρκείς ανάγκες των εκπαιδευτικών και εν γένει της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπως εμφανίζονται στην καθημερινή τους πρακτική. Η ενδοσχολική και ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση προϋποθέτει την ανάπτυξη συστηματικής επικοινωνίας, συνεργασίας και ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των εμπλεκομένων στην ΠΕ/ΕΑΑ. Συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης στην ΠΕ/ΕΑΑ, τα μέλη των οποίων επιμορφώνονται είτε μεταξύ τους (μέσα από μια συνεργατική διαδικασία), είτε με τη βοήθεια εξωτερικών συνεργατών, πάντα όπως στο πλαίσιο συγκεκριμένων αναγκών που προκύπτουν στην πράξη. Η επιμόρφωση αυτή αναφέρεται: α) στους εκπαιδευτικούς των σχολείων (ενδοσχολική) και β) στα στελέχη της ΠΕ (ενδο-επαγγελματική).

Επιμέρους δράσεις:

- *Ενδοσχολική επιμόρφωση*

Η ενδοσχολική επιμόρφωση αναδεικνύει τη σχολική μονάδα ή δίκτυα σχολικών μονάδων σε «φορείς επιμόρφωσης». Έχει ως προτεραιότητα τις ανάγκες των εκπαιδευτικών, όπως εμφανίζονται μέσα από την καθημερινή πρακτική και εξασφαλίζει τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, δίνοντας τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να εφαρμόζει στην εργασία του τα θέματα στα οποία επιμορφώνεται.

Τον συντονισμό για την ανάπτυξη της ενδοσχολικής επιμόρφωσης προτείνεται να έχουν οι Υπεύθυνοι ΠΕ (τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ εφόσον δημιουργηθούν) οι οποίοι, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, διαπιστώνουν τις επιμορφωτικές ανάγκες και σχεδιάζουν δράσεις για την κάλυψή τους. Οι δράσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ενδεικτικά:

- Οργάνωση εργαστηρίων από τους Υπεύθυνου ΠΕ ή τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ με ενδεχόμενη συμμετοχή εξωτερικών συνεργατών, για την κάλυψη συγκεκριμένων επιμορφωτικών αναγκών. Στα εργαστήρια αυτά μπορούν να συμμετάσχουν είτε οι εκπαιδευτικοί ενός σχολείου είτε εκπαιδευτικοί από περισσότερα σχολεία της περιοχής που αντιμετωπίζουν κοινά ζητήματα.
- Επικοινωνία ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς των σχολείων για ανταλλαγή εμπειριών. Η επικοινωνία αυτή γίνεται δια ζώσης αλλά και εξ αποστάσεως. Η τελευταία μπορεί να διεξάγεται μέσω της διαδικτυακής πύλης που προτείνεται να αναπτυχθεί για την ΠΕ/ΕΑΑ.
- Κινητικότητα των εκπαιδευτικών με επισκέψεις σε άλλα σχολεία για τη μελέτη επιτυχημένων πρακτικών και καινοτομιών.
- Επέκταση της δημιουργίας θεματικών δικτύων μεταξύ των σχολείων και υποστήριξη της λειτουργίας των δικτύων αυτών.

- *Ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση στελεχών ΠΕ/ΕΑΑ*

Παράλληλα με τα σχολεία, τα στελέχη της ΠΕ/ΕΑΑ αναπτύσσουν τη δική τους ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση. Τα στελέχη των δύο θεσμών (Υπεύθυνοι ΠΕ ή Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και ΚΠΕ) σχεδιάζουν επιμορφωτικές δράσεις, οι οποίες καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες που προκύπτουν από την καθημερινή πρακτική. Όπως και στην περίπτωση της ενδοσχολικής επιμόρφωσης, ενδεικτικές δράσεις που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν είναι:

- Η οργάνωση εργαστηρίων με ενδεχόμενη συμμετοχή εξωτερικών συνεργατών, για την κάλυψη συγκεκριμένων επιμορφωτικών αναγκών που προκύπτουν στην καθημερινή πρακτική των δύο θεσμών.
- Επικοινωνία ανάμεσα στους Υπεύθυνου ΠΕ ή στα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης και στα στελέχη των ΚΠΕ για ανταλλαγή εμπειριών. Η επικοινωνία αυτή γίνεται δια ζώσης αλλά και εξ αποστάσεως. Η τελευταία μπορεί να διεξάγεται μέσω της Διαδικτυακής Πύλης για την ΠΕ/ΕΑΑ που προτείνεται να δημιουργηθεί. Επιπρόσθετα, προτείνεται η καθιέρωση δύο ετήσιων συναντήσεων των Υπευθύνων ΠΕ ή των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, δύο ετήσιων συναντήσεων των στελεχών ΚΠΕ και μίας ετήσιας συνάντησης όλων των στελεχών της ΠΕ/ΕΑΑ.
- Κινητικότητα των στελεχών με επισκέψεις σε άλλα Γραφεία Υποστήριξης ή ΚΠΕ για τη μελέτη επιτυχημένων πρακτικών και καινοτομιών. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι διεθνείς συνεργασίες με αντίστοιχους θεσμούς του εξωτερικού που δραστηριοποιούνται στην ΠΕ/ΕΑΑ. Κάθε Γραφείο και κάθε ΚΠΕ μπορεί να προγραμματίσει επισκέψεις των στελεχών του σε κέντρα του εξωτερικού που έχουν να επιδείξουν επιτυχημένες δράσεις στην ΠΕ/ΕΑΑ.
- Δημιουργία δικτύων μεταξύ των Γραφείων ΠΕ/ΕΑΑ, μεταξύ των ΚΠΕ και μεταξύ Γραφείων ΠΕ/ΕΑΑ και ΚΠΕ. Υποστήριξη της δημιουργίας και λειτουργίας των δικτύων αυτών.

Διάρκεια: 2 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2012-2013 (προαπαιτείται η ολοκλήρωση της έρευνας αναγκών και του Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ).

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 7.650.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ), Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ κ.λπ.

4.2.2 Εκπαιδευτικά προγράμματα μαθητών

Ο ζωτικός χώρος για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι το σχολείο, και η ΠΕ/ΕΑΑ θα έπρεπε να ενσωματώνεται στη συνολική του λειτουργία. Η ενσωμάτωση, εξάλλου, της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο αποτελεί το ζητούμενο από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής της (π.χ. Διάσκεψη της Τυφλίδας). Η ίδια ανάγκη τονίζεται και στο βασικό κείμενο της UNESCO για τη Δεκαετία της ΕΑΑ, ενώ στο τελικό κείμενο της UNECE, το οποίο έγινε αποδεκτό από τους Υπουργούς Παιδείας και Περιβάλλοντος των κρατών μελών στη Διάσκεψη Κορυφής στο Βίλνιους της Λιθουανίας (17-18 Μαρτίου 2005), αναφέρεται σαφώς ότι, όσον αφορά στην τυπική εκπαίδευση, η ΕΑΑ πρέπει να προωθείται, τόσο μέσω της ενσωμάτωσης θεμάτων σε όλα τα σχετικά αντικείμενα, όσο και μέσω της παροχής ειδικών προγραμμάτων. Τα αδύνατα σημεία της ως σήμερα πορείας, όπως παρουσιάζονται αναλυτικά στα Παραδοτέα Π2-Π4, είχαν ως συνέπεια τη μερική περιθωριοποίηση της ΠΕ και την εμπλοκή περιορισμένου αριθμού σχολικών μονάδων, εκπαιδευτικών και μαθητών.

Βάσει των ανωτέρω, προτείνεται κάλυψη των αδυναμιών και ελλείψεων που διαπιστώθηκαν και στήριξη της ανάπτυξης προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ στα σχολεία, μέσω τριών δράσεων. Η πρώτη δράση αφορά στα **εκπαιδευτικά παρεμβατικά προγράμματα** ΠΕ/ΕΑΑ που θα σχεδιάζουν και θα υλοποιούν οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία της χώρας (Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια). Η δεύτερη δράση σχετίζεται με τη στήριξη των **θεματικών σχολικών δικτύων**, τα οποία προτείνεται να συντονίζονται κυρίως από τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ. Η τρίτη αφορά στα **εκπαιδευτικά προγράμματα των ΚΠΕ**, τα οποία απευθύνονται στα σχολεία που τα επισκέπτονται.

Η χρηματοδότηση για την εφαρμογή των τριών αυτών δράσεων προτείνεται να εξασφαλισθεί μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013». Οι τελικοί δικαιούχοι, οι οποίοι θα αναλάβουν την υλοποίηση των σχετικών έργων, θα πρέπει να φέρουν την ευθύνη της στήριξης του νέου θεσμού των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, με σκοπό την καθιέρωσή του και την ανάπτυξη μιας νέας αντίληψης σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα δίκτυα στα σχολεία.

A. Προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο

Τίτλος: Υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Ο ζωτικός χώρος για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι το σχολείο και η ΠΕ/ΕΑΑ θα έπρεπε να ενσωματώνεται στη συνολική του λειτουργία. Η ενσωμάτωση, εξάλλου, της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο αποτελεί το ζητούμενο από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής της ως σήμερα. Όσον αφορά στην τυπική εκπαίδευση, η ΕΑΑ πρέπει να προωθείται, τόσο μέσω της ενσωμάτωσης θεμάτων σε όλα τα σχετικά αντικείμενα, όσο και μέσω της παροχής ειδικών προγραμμάτων. Σκοποί της συγκεκριμένης πράξης είναι η καταπολέμηση των αδύνατων σημείων της ως σήμερα πορείας (π.χ. μερική περιθωριοποίηση της ΠΕ,

εμπλοκή περιορισμένου αριθμού σχολικών μονάδων, εκπαιδευτικών και μαθητών), η εισαγωγή και διασφάλιση των εννοιών της περιβάλλοντος και της αειφορίας στην εκπαιδευτική πραγματικότητα, η εισαγωγή του θεσμού της ΠΕ στη διαδικασία μετεξέλιξης σε ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Για την προώθηση της ενσωμάτωσης της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο προτείνεται η υλοποίηση τετραετούς προγράμματος που θα συμβάλλει στην υλοποίηση ποιοτικών προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ στα Νηπιαγωγεία, τα Δημοτικά, τα Γυμνάσια και τα Λύκεια της χώρας. Βασικός σκοπός του προγράμματος είναι να εισάγει τον θεσμό της ΠΕ στη διαδικασία μετεξέλιξης σε ΕΑΑ. Ειδικότερα, προτείνεται, να δίνεται στους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στον χώρο της ΠΕ/ΕΑΑ, η δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ δύο μορφών σχολικών προγραμμάτων:

α) την οργάνωση *διδασκικών παρεμβάσεων* στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος. Οι διδακτικές παρεμβάσεις συνιστούν εμπλουτισμό της διδασκαλίας με την εισαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ στα διάφορα μαθήματα. Σκοπός των συγκεκριμένων παρεμβάσεων είναι να επιτρέψουν στους εκπαιδευτικούς να προωθήσουν την ΠΕ/ΕΑΑ στο Αναλυτικό Πρόγραμμα με βάση τα υπάρχοντα διδακτικά εγχειρίδια. Στο πλαίσιο αυτής της πρακτικής, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων μπορούν, με αφορμή έννοιες που υπάρχουν στα βιβλία, να φέρουν καινούργια στοιχεία, πρόσθετες πληροφορίες και νέους προβληματισμούς, εμπλουτίζοντας τη διδακτέα ύλη υπό το πρίσμα ΠΕ/ΕΑΑ, τόσο σε περιεχόμενο, όσο και σε διδακτικές τεχνικές. Για παράδειγμα, ο δάσκαλος της Δ' Τάξης του Δημοτικού μπορεί να σχεδιάσει διδακτικές παρεμβάσεις με αφορμή έννοιες σχετικές με το περιβάλλον και την αειφορία που συναντά σε διάφορα μαθήματα (π.χ. Γλώσσα, Φυσική, Γεωγραφία). Αντίστοιχα μπορεί να πράξει ο καθηγητής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο μάθημα που διδάσκει. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται η διάχυση των αρχών της ΠΕ/ΕΑΑ στο πρόγραμμα και αξιοποιούνται διαφορετικές διδακτικές τεχνικές, που προωθούν την ενεργό συμμετοχή, την ομαδική εργασία και την κριτική σκέψη.

β) την εκπόνηση *σχεδίων εργασίας (projects)*. Τα σχέδια εργασίας αντιστοιχούν στα προγράμματα ΠΕ που υλοποιούνται και σήμερα στο σχολείο. Στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας (project), εκπαιδευτικοί και μαθητές, επεξεργάζονται ένα θέμα, ανεξάρτητα από το Αναλυτικό Πρόγραμμα, υλοποιώντας ποικίλες δραστηριότητες μέσα από εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές. Τα σχέδια εργασίας υλοποιούνται εντός ή εκτός ωρολογίου προγράμματος, ενώ ο χρόνος απασχόλησης των εκπαιδευτικών παραμένει ως έχει (δύο ώρες την εβδομάδα)

Με όποια μορφή και αν υλοποιούνται τα σχολικά προγράμματα, ιδιαίτερη σημασία έχει, αφενός η παράλληλη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος και αφετέρου η δικτύωση των προγραμμάτων μεταξύ τους, ώστε να συνεργάζονται οι εκπαιδευτικοί των σχολείων και να λειτουργούν με τη λογική των κοινοτήτων μάθησης (learning communities).

Η ευθύνη για όλα τα ανωτέρω, την οποία σήμερα έχουν οι Υπεύθυνοι ΠΕ, μεταβιβάζεται στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, όταν αυτά ιδρυθούν. Ουσιαστικά, τα στελέχη του νέου θεσμού ή ο Υπεύθυνος «επιμορφώνονται» και «ασκούνται» στη νέα προσέγγιση των καθηκόντων τους.

Τέλος, προτείνεται να αναπτυχθούν κίνητρα για τους εκπαιδευτικούς που αναπτύσσουν σχολικά προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ (είτε με τη μορφή διδακτικών παρεμβάσεων, είτε με τη μορφή σχεδίων εργασίας), π.χ. να αμείβονται ή και να μοριοδοτούνται για την κάλυψη θέσεων στελεχών εκπαίδευσης.

Θεματολογία: Η θεματολογία των διδακτικών παρεμβάσεων προκύπτει από έννοιες που υπάρχουν στην ύλη του Αναλυτικού Προγράμματος των σχολείων και σχετίζονται με τη φύση, το περιβάλλον, την αειφορία. Τα σχέδια εργασίας προκύπτουν από μια ευρύτερη θεματολογία σε σχέση με την αειφόρο ανάπτυξη και το τοπικό περιβάλλον, καθώς επίσης και από τη θεματολογία της Δεκαετίας για την ΕΑΑ (βλέπε Κεφάλαιο 3 του παρόντος καθώς και τα ειδικά θέματα αιχμής που παρουσιάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια των Παραδοτέων Π2-Π4).

Επιμέρους δράσεις: Το έργο των προγραμμάτων προτείνεται να υλοποιηθεί σε επίπεδο 4-5 ευρύτερων περιφερειών, οι οποίες θα προκύψουν ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών των σχολείων. Τα προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο προτείνεται να υλοποιηθούν σε επίπεδο 4-5 «εκπαιδευτικών» περιφερειών, οι οποίες θα προκύψουν ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών των σχολείων. Οι άξονες και η διαδικασία υλοποίησης έχουν ως εξής:

- *Καθορισμός προδιαγραφών:* Ο τελικός δικαιούχος, σε συνεργασία με τον Υπεύθυνο ΠΕ (ή τα μελλοντικά Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) καθορίζει (α) την κατανομή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανά Διεύθυνση Εκπαίδευσης, (β) το πλαίσιο και τα κριτήρια αξιολόγησης των προγραμμάτων, (γ) το πλαίσιο χρηματοδότησης.
- *Κατάθεση προτάσεων:* Οι εκπαιδευτικοί ενημερώνονται από τον Υπεύθυνο ΠΕ ή τα μελλοντικά Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ για τη δυνατότητα υλοποίησης σχολικών προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ και για τα κριτήρια αξιολόγησης. Οι εκπαιδευτικοί που ανταποκρίνονται στο κάλεσμα, συντάσσουν σχετικές προτάσεις, σε απλή και ευέλικτη μορφή, βάσει τυποποιημένου εντύπου υποβολής. Οι προτάσεις αφορούν τόσο τις διδακτικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος, όσο και τα σχέδια εργασίας. Όσον αφορά στις διδακτικές παρεμβάσεις, την πρόταση συντάσσουν ένας ή δύο συνεργαζόμενοι εκπαιδευτικοί. Ο αριθμός τους σε ένα σχολικό έτος θα πρέπει να κυμαίνεται από 5 έως 8 διδακτικές παρεμβάσεις και για κάθε μία παρέμβαση οι εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν και προτείνουν 3-5 φύλλα εργασίας και συγκεκριμένες διδακτικές τεχνικές. Τα μαθήματα και τα συγκεκριμένα θέματα από τη διδακτέα ύλη, με βάση τα οποία θα γίνουν οι διδακτικές παρεμβάσεις, επιλέγονται από τους ίδιους του εκπαιδευτικούς. Στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας, ένας ή δύο εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με μια ομάδα μαθητών επιλέγουν το θέμα του (σύμφωνα με τις κατευθύνσεις, όπως αυτές διατυπώνονται στην αρχή κάθε σχολικού έτους από το ΥΠΕΠΘ), θέτουν τους σκοπούς, επιλέγουν τις επιμέρους δραστηριότητες που θα υλοποιηθούν και θέτουν κριτήρια αξιολόγησης των εργασιών τους.
- *Αξιολόγηση και έγκριση των προτάσεων:* Ο Υπεύθυνος ΠΕ ή τα μελλοντικά στελέχη του Γραφείου Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, παρακολουθούν και στηρίζουν τις εργασίες, από τη σύνταξη των προτάσεων έως το πέρας της υλοποίησης των προγραμμάτων, τα οποία και αξιολογούν με βάση τα κριτήρια που έχουν προκαθορισθεί και έχουν γνωστοποιηθεί στους ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς.
- *Υλοποίηση σχολικών προγραμμάτων:* Τα εγκεκριμένα προγράμματα υλοποιούνται με τη στήριξη του Υπεύθυνου ΠΕ (ή των μελλοντικών Γραφείων ΠΕ/ΕΑΑ) και του τελικού δικαιούχου. Από την έναρξή τους, οι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται παράλληλα με την υλοποίηση των προγραμμάτων. Ειδικότερα, οργανώνονται επιμορφωτικές συναντήσεις, ενώ οι εκπαιδευτικοί έχουν διαρκή υποστήριξη από τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ για την κάλυψη των αναγκών και των ζητημάτων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια υλοποίησης των προγραμμάτων

τους. Τόσο η υποστήριξη, όσο και η «πλαισιωμένη» επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, πραγματοποιούνται στη βάση των ιδιαίτερων γνωρισμάτων και αναγκών των προγραμμάτων. Ειδικότερα, προτείνεται η υλοποίηση τριών (3) τουλάχιστον επιμορφωτικών σεμιναρίων. Το πρώτο θα αφορά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση σχεδίων εργασίας και διδακτικών παρεμβάσεων, το δεύτερο θα προσεγγίζει θέματα σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των σχεδίων εργασίας και των διδακτικών παρεμβάσεων και το τρίτο θα πραγματεύεται ζητήματα αξιολόγησης, προβολής και διάχυσης των αποτελεσμάτων στην τοπική κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση, η επιμόρφωση δεν είναι γενική και αόριστη, αλλά επικεντρώνεται στη συζήτηση συγκεκριμένων θεμάτων που απασχολούν τους εκπαιδευτικούς σε σχέση με τις δράσεις που έχουν αναλάβει και την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη διδακτική πράξη.

- *Αξιολόγηση και προβολή:* Με τη λήξη των προγραμμάτων, ολοκληρώνεται η αξιολόγησή τους και δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά τους στην τοπική κοινωνία και ευρύτερα.

Διαδικτυακή πύλη: Η ανάπτυξη μιας δικτυακής πύλης η οποία διευκολύνει την επικοινωνία, παρέχει χώρο για την καταχώρηση εκπαιδευτικού υλικού και ενημερώνει την κοινότητα του δικτύου για τις εξελίξεις των εργασιών, κρίνεται απαραίτητη. Το εκπαιδευτικό υλικό για τις ανάγκες του δικτύου διαμορφώνεται από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές με την υποστήριξη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.

Κίνητρα για τους εκπαιδευτικούς: Οι εκπαιδευτικοί που αναπτύσσουν σχολικά προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ (είτε με τη μορφή διδακτικών παρεμβάσεων είτε με τη μορφή σχεδίων εργασίας) προτείνεται να έχουν οικονομικά κίνητρα και να μοριοδοτούνται για την κάλυψη θέσεων στελεχών εκπαίδευσης.

Διάρκεια: 4 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013 (καθόλη τη διάρκεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση 2007-2013»).

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 18.250.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ)

B. Θεματικά σχολικά δίκτυα

Τίτλος: Ανάπτυξη θεματικών σχολικών δικτύων ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Δημιουργία θεματικών σχολικών δικτύων, τα οποία θα συμβάλλουν στη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης εντός του σχολείου, με εκπαιδευτικούς και μαθητές, οι οποίοι έχουν κοινά ενδιαφέροντα, καθώς επεξεργάζονται ένα κοινό ζήτημα και έναν κοινό στόχο, αυτόν της προώθησης της ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Η πράξη αυτή αφορά στην υλοποίηση τετραετούς προγράμματος για την ανάπτυξη θεματικών σχολικών δικτύων ΠΕ/ΕΑΑ, από τους σημερινούς Υπεύθυνους ΠΕ (και μελλοντικά τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ). Η δράση αυτή

κρίνεται απαραίτητη, καθώς η μέχρι σήμερα πείρα, έχει δείξει ότι, παρότι έχουν ιδρυθεί αρκετά δίκτυα, στην πραγματικότητα υπολειπόμενα και δεν εκπληρώνουν τους στόχους τους. Απώτερος σκοπός είναι να δημιουργηθούν στα σχολεία, μέσω των θεματικών αυτών δικτύων, κοινότητες μάθησης με εκπαιδευτικούς και μαθητές, οι οποίοι έχουν κοινά ενδιαφέροντα, καθώς επεξεργάζονται ένα κοινό ζήτημα και κοινό στόχο, ο οποίος, στην συγκεκριμένη περίπτωση, είναι η προώθηση της ΕΑΑ. Η ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη μετάβαση του σημερινού σχολείου σε ένα σχολείο που διέπεται από τα γνωρίσματα και τις αρχές της αειφορίας. Πρόκειται για μια δράση που μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην αλλαγή της παραδοσιακής αντίληψης του σχολείου, στο πλαίσιο της οποίας οι εκπαιδευτικοί εργάζονται απομονωμένοι μεταξύ τους. Η λειτουργία κοινοτήτων μάθησης αποτελεί μια πρακτική, η οποία από τη δεκαετία του '90 και μετέπειτα βρίσκει ποικίλες εφαρμογές στην εκπαίδευση. Οι κοινότητες αυτές θεωρείται ότι συμβάλλουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και, γενικότερα, έχουν τη δυναμική να φέρουν ουσιαστικές αλλαγές και να προωθήσουν αποτελεσματικά καινοτομίες για τη βελτίωση της εκπαίδευσης. Όπως επισημαίνει ο Eaker κ.ά. (2002), η λειτουργία κοινοτήτων μάθησης είναι η μεγαλύτερη ελπίδα για την αλλαγή της αντίληψης του σχολείου σε πολλά επίπεδα, όπως η συνεργασία, η δημιουργία κοινού οράματος, κοινών στόχων και αξιών, η μάθηση, η αλλαγή των απόψεων για την ηγεσία, η επίτευξη σχεδίων αλλαγής του σχολείου.

Τα θεματικά σχολικά δίκτυα προτείνεται να σχεδιάζονται, να ιδρύονται και να συντονίζονται από τον σημερινό Υπεύθυνο ΠΕ (και μελλοντικά από τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ). Ο Υπεύθυνος ΠΕ έχει άμεση σχέση με τα σχολεία και μπορεί να τα στηρίζει στην καθημερινή τους πρακτική. Ανάλογα με το θέμα τους, τα θεματικά σχολικά δίκτυα μπορεί να έχουν περιφερειακή, εθνική και διακρατική εμβέλεια (μέσω της συμμετοχής σε ευρωπαϊκά προγράμματα, π.χ. Comenius, Leonardo, κ.λπ.).

Επιμέρους δράσεις: Σε κάθε θεματικό σχολικό δίκτυο μπορούν να συμμετέχουν από 15 έως 20 σχολεία. Για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας, προτείνεται να αξιοποιηθεί η υπό δημιουργία δικτυακή πύλη για την ΠΕ/ΕΑΑ του ΥΠΕΠΘ. Παράλληλα, θα πρέπει να διοργανώνονται και συναντήσεις δια ζώσης, τουλάχιστον μια φορά κάθε έτος, με τους συντονιστές κάθε σχολείου και τους υπεύθυνους. Με τη λήξη του σχολικού έτους, θα ολοκληρώνεται η αξιολόγηση των δικτύων και θα δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά της.

Οι Υπεύθυνοι ΠΕ (και αργότερα τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) που συντονίζουν τα δίκτυα απαιτείται να επιμορφώνονται σε θέματα που άπτονται του επιστημονικού αντικειμένου, καθώς και σε διοικητικά και διαχειριστικά ζητήματα. Η μορφή της επιμόρφωσης θα καθορίζεται από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα και τις ανάγκες των δικτύων.

Οι άξονες και η διαδικασία υλοποίησης των θεματικών δικτύων δίνεται ακολούθως:

- *Καθορισμός προδιαγραφών:* Ο τελικός δικαιούχος καθορίζει (α) το πλαίσιο και τα κριτήρια αξιολόγησης των θεματικών σχολικών δικτύων, (β) το πλαίσιο χρηματοδότησης.
- *Κατάθεση προτάσεων:* Οι Υπεύθυνοι ΠΕ (και μελλοντικά τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) ενημερώνονται από τον τελικό δικαιούχο για τη δυνατότητα υλοποίησης θεματικών σχολικών δικτύων και για τα κριτήρια αξιολόγησης. Οι Υπεύθυνοι ΠΕ, συλλέγουν προτάσεις από τους εκπαιδευτικούς, τις επεξεργάζονται και συντάσσουν σχετικές προτάσεις, σε απλή και ευέλικτη μορφή, βάσει τυποποιημένου εντύπου υποβολής. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να

δοθεί κατά τη σύνταξη των προτάσεων στην υποστήριξη των σχολείων που συμμετέχουν σε ένα δίκτυο και στη μεταξύ τους επικοινωνία. Θα πρέπει να είναι συνεχής και να ανατροφοδοτεί τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων του δικτύου. Η επικοινωνία μεταξύ των σχολείων που συμμετέχουν στα θεματικά δίκτυα μπορεί να έχει τη μορφή της ανταλλαγής εκπαιδευτικού υλικού, επιστολών, σημειώσεων ή και τοπικών προϊόντων, συμβάλλοντας έτσι στην ανταλλαγή απόψεων, ιδεών και προτάσεων.

- *Αξιολόγηση και έγκριση των προτάσεων:* Οι προτάσεις αξιολογούνται, με βάση κριτήρια που έχουν προκαθορισθεί και έχουν γνωστοποιηθεί στους ενδιαφερόμενους, και επιλέγονται οι προτάσεις που θα χρηματοδοτηθούν.
- *Υλοποίηση:* Τα εγκεκριμένα θεματικά σχολικά δίκτυα λειτουργούν με τη στήριξη του τελικού δικαιούχου και του Γραφείου Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ. Στο πλαίσιο της υποστήριξης αυτής, ο Υπεύθυνος ΠΕ έχει τη γενική εποπτεία της λειτουργία του θεματικού δικτύου. Ο Υπεύθυνος ΠΕ και μελλοντικά το Γραφείο, με τη σειρά τους, υποστηρίζονται από τον τελικό δικαιούχο του έργου σε όλα τα επίπεδα .
- *Διαδικτυακή πύλη:* Η ανάπτυξη μιας δικτυακής πύλης η οποία διευκολύνει την επικοινωνία, παρέχει χώρο για την καταχώρηση εκπαιδευτικού υλικού και ενημερώνει την κοινότητα του δικτύου για τις εξελίξεις των εργασιών, κρίνεται απαραίτητη. Το εκπαιδευτικό υλικό για τις ανάγκες του δικτύου διαμορφώνεται από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές με την υποστήριξη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.
- *Αξιολόγηση και προβολή:* Με τη λήξη του σχολικού έτους, πραγματοποιείται αξιολόγηση της προόδου των θεματικών δικτύων και δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά τους.

Διάρκεια: 4 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013 (καθόλη τη διάρκεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση 2007-2013»).

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 11.850.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Γ. Εκπαιδευτικά προγράμματα στα ΚΠΕ

Τίτλος: Υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ για μαθητές στα ΚΠΕ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Στήριξη και ενίσχυση των ΚΠΕ, ώστε αυτά να εξακολουθήσουν να προσφέρουν το ιδιαίτερο σημαντικό έργο τους στη στήριξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην τυπική εκπαίδευση μέσω της προσφοράς εκπαιδευτικών προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ στα σχολεία που τα επισκέπτονται. Ο εμπλουτισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών προς το σχολείο, σχετικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Τα ΚΠΕ θα εξακολουθήσουν να προσφέρουν το ιδιαίτερο σημαντικό έργο τους στην στήριξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην τυπική εκπαίδευση μέσω της προσφοράς εκπαιδευτικών προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ στα σχολεία που τα επισκέπτονται. Στα

προγράμματα αυτά, μονοήμερα και πολυήμερα, μπορούν να συμμετέχουν, τόσο σχολεία που υλοποιούν ήδη κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρεμφερούς θεματολογίας (με σκοπό την αξιοποίηση της συνέργειας των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων), όσο και σχολεία που δεν υλοποιούν σχετικό σχολικό πρόγραμμα, αλλά εκδηλώνουν ενδιαφέρον να γνωρίσουν τα περιβαλλοντικά ζητήματα που αναδεικνύονται μέσω των προγραμμάτων που προσφέρει το ΚΠΕ.

Η θεματολογία των μονοήμερων και πολυήμερων προγραμμάτων των ΚΠΕ, προτείνεται να αναδεικνύει κυρίως τα τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής, καθώς και τα θέματα της Δεκαετίας για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (βλέπε Κεφάλαιο 3 του παρόντος καθώς και τα ειδικά θέματα αιχμής που παρουσιάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια των Παραδοτέων Π2-Π4). Σε αυτό το πλαίσιο, τα ΚΠΕ ενθαρρύνονται να αναπτύσσουν συνεργασίες με τοπικούς φορείς, θεσμούς και πρόσωπα, τα οποία μπορούν να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητες των προγραμμάτων.

Επιμέρους δράσεις: Τα ΚΠΕ θα πρέπει να αναρτούν στον ιστότοπό τους αναλυτικές πληροφορίες για τα προγράμματα που υλοποιούν, καθώς επίσης το σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού, και του υλικού προετοιμασίας και αξιολόγησης των προγραμμάτων. Έτσι, τα σχολεία θα έχουν τη δυνατότητα, αφενός να προετοιμασθούν κατάλληλα και αφετέρου, να αξιοποιήσουν το υλικό αυτό και στις δικές τους δράσεις. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο ΚΠΕ, οι εκπαιδευτικοί δεν θα πρέπει να παραμένουν θεατές, αλλά να συμμετέχουν ενεργά στο πρόγραμμα. Η επίσκεψη αυτή για τους εκπαιδευτικούς θα αποτελεί επιμορφωτική ευκαιρία και δυνατότητα καλλιέργειας συνεργασιών με τα ΚΠΕ. Μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι μαθητές θα το αξιολογούν. Στο σχολείο τους, και με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών, θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν και να παρουσιάσουν εργασίες σχετικά με το πρόγραμμα που παρακολούθησαν, αλλά και τη γενικότερη εμπειρία που αποκόμισαν. Οι εργασίες αυτές θα αποστέλλονται στο Γραφείο Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και στο ΚΠΕ για ανατροφοδότηση των προγραμμάτων τους.

Με σκοπό τη διευκόλυνση της διαδικασίας έγκρισης επίσκεψης ενός σχολείου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε ΚΠΕ και την αποφυγή της γραφειοκρατίας, οι μετακινήσεις προτείνεται να εγκρίνονται από τις οικείες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης των σχολείων.

Δικτύωση των προγραμμάτων και των ΚΠΕ: Τα ΚΠΕ είναι δυνατό να (α) δικτυώνονται μεταξύ τους (στην Ελλάδα και στο εξωτερικό), (β) δημιουργούν τοπικής κλίμακας θεματικά δίκτυα, με τη συνεργασία του Υπεύθυνου ΠΕ (ή του μελλοντικού Γραφείου Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και (γ) συμμετέχουν σε εθνικής κλίμακας θεματικά δίκτυα. Με τον τρόπο αυτόν θα εντάσσονται σε ένα ενιαίο πλαίσιο υποστήριξης του σχολείου με τη μορφή κοινοτήτων μάθησης (learning communities). Τα ΚΠΕ θα διερευνούν τις δυνατότητες συνεργασίας (δικτύωσης) μεταξύ τους, αλλά και με τους Υπεύθυνους ΠΕ που επεξεργάζονται παρεμφερή ζητήματα. Οι δικτυώσεις θα υλοποιούνται βάσει ποικίλων κριτηρίων, με τα οποία θα επιδιώκεται η ευελιξία και λειτουργικότητα των συνεργασιών και μπορεί να συνδέονται με τη θεματολογία των προγραμμάτων, τις δραστηριότητες που πρόκειται να αναπτυχθούν κ.λπ. Στο πλαίσιο των δικτύων, μπορεί να γίνεται ανταλλαγή εκπαιδευτικού υλικού, επιστολών, σημειώσεων ή και τοπικών προϊόντων, συμβάλλοντας στην ανταλλαγή απόψεων κ.ά.

Διαδικτυακή πύλη: Η ανάπτυξη μιας δικτυακής πύλης η οποία διευκολύνει την επικοινωνία, παρέχει χώρο για την καταχώρηση εκπαιδευτικού υλικού και

ενημερώνει την κοινότητα του δικτύου για την πρόοδο των εργασιών, κρίνεται απαραίτητη. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.

Αξιολόγηση και προβολή: Με τη λήξη του σχολικού έτους, θα ολοκληρώνεται η αξιολόγηση των προγραμμάτων και θα δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά τους στην τοπική κοινωνία και ευρύτερα.

Διάρκεια: 5 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013 (όλη τη διάρκεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013»)

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 6.500.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: ΚΠΕ της χώρας

Δ. Εκπαιδευτικό υλικό ΠΕ/ΕΑΑ

Τίτλος: Αξιοποίηση υφιστάμενου και δημιουργία νέου εκπαιδευτικού υλικού για την ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Αξιοποίηση του υφιστάμενου και δημιουργία νέου εκπαιδευτικού υλικού για την ΠΕ/ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Τα τελευταία έτη έχει παραχθεί πληθώρα εκπαιδευτικού υλικού από ποικίλους φορείς, σε ποικίλες μορφές (έντυπο, οπτικοακουστικό, εκπαιδευτικά πακέτα, εκπαιδευτικά παιχνίδια κ.ά.). Επί το πλείστον, πρόκειται για εκπαιδευτικό υλικό που έχει προέλθει μέσα από τη γνώση και την πείρα ανθρώπων που ασχολούνται πολλά έτη με την ΠΕ/ΕΑΑ. Στο πλαίσιο της παρούσας πράξης προτείνεται η αξιοποίηση υφιστάμενου εκπαιδευτικού υλικού και η δημιουργία πρόσθετου, στα γνωστικά εκείνα αντικείμενα τα οποία δεν καλύπτονται από το υφιστάμενο.

Επιμέρους δράσεις: Η συγκεκριμένη πράξη αφορά στην αξιοποίηση υφιστάμενου εκπαιδευτικού υλικού και στη δημιουργία νέου. Ειδικότερα, η αξιοποίηση του υφιστάμενου υλικού αφορά (α) στην αναπροσαρμογή και την αναπαραγωγή εκπαιδευτικού υλικού που παρήχθη στα προηγούμενα επιχειρησιακά προγράμματα (π.χ. ΕΠΕΑΕΚ I) και στη διανομή του στα ΚΠΕ, στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και στα σχολεία και (β) στην αναπαραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού που παρήχθη στο ΕΠΕΑΕΚ II (π.χ εκπαιδευτικό υλικό για προστατευόμενες περιοχές, επιλεγμένο εκπαιδευτικό υλικό ΚΠΕ) και στη διανομή του στα σχολεία και στα στελέχη ΠΕ.

Η δημιουργία νέου εκπαιδευτικού υλικού προτείνεται (α) για το Νηπιαγωγείο (σήμερα είναι ελάχιστο το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό) και (β) για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, σε θεματικά αντικείμενα του περιβάλλοντος και της αειφορίας, για το οποία σήμερα δεν υπάρχει διαθέσιμο υλικό. Το νέο εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να είναι ευέλικτο, να παρέχει συνδέσεις με το Αναλυτικό Πρόγραμμα και να ενσωματώνει σύγχρονες αρχές της εκπαιδευτικής τεχνολογίας.

Θεματολογία: Η θεματολογία του εκπαιδευτικού υλικού προτείνεται να σχετίζεται με την ευρύτερη έννοια της αειφορίας και με τα γνωστικά αντικείμενα που πραγματεύεται η θεματολογία της Δεκαετίας για την ΕΑΑ (π.χ. κλιματική αλλαγή, περιβαλλοντική μετανάστευση) και τα θέματα αιχμής (Βλέπε Κεφάλαιο 3 του

παρόντος καθώς και τα ειδικά θέματα αιχμής που παρουσιάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια των Παραδοτέων Π2-Π4).

Διάρκεια: 5 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013 (όλη τη διάρκεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013»)

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 1.000.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα φορείς, ΜΚΟ, κ.ά.

4.2.3 Υποδομές εργαστηρίων, χώροι, εξοπλισμοί και εκπαιδευτικό υλικό

Α. Υπεύθυνος ΠΕ - Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ

Όπως ήδη έχει αναφερθεί στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, με στόχο την αποτελεσματικότερη υποστήριξη της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο, προτείνεται η μετεξέλιξη του θεσμού του Υπεύθυνου ΠΕ σε Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ. Είναι σημαντικό να τονισθεί σε αυτό το σημείο ότι οι βασικοί χώροι και ο εξοπλισμός που προτείνονται στη συνέχεια για τα Γραφεία, είναι αναγκαίο να διατίθενται και στους σημερινούς Υπεύθυνους ΠΕ, οι οποίοι χρειάζονται αναβάθμιση του χώρου εργασίας τους ώστε να επιτελέσουν καλύτερα το έργο τους.

Τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, ιδανικά, πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον δύο χώρους, ένα γραφείο για τους εκπαιδευτικούς και τη γραμματεία και έναν μεγαλύτερο χώρο που θα λειτουργεί ταυτόχρονα ως βιβλιοθήκη και ως αίθουσα συναντήσεων. Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, θα πρέπει το Γραφείο Υποστήριξης να διαθέτει έναν χώρο που να μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανωτέρω ανάγκες. Σε κάθε περίπτωση, όλοι οι χώροι των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ θα πρέπει να δημιουργούν ένα ευχάριστο εργασιακό περιβάλλον και να προδιαθέτουν θετικά τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές που τους επισκέπτονται.

Γραφεία

Οι χώροι που θα στεγάζουν τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ θα πρέπει να είναι πλήρως εξοπλισμένοι με γραφεία και καρέκλες, βιβλιοθήκες, Η/Υ, εκτυπωτές, σαρωτές, βιντεοπροβολείς, ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, φωτοτυπικό μηχάνημα και ευρυζωνικό δίκτυο.

Βιβλιοθήκη

Ο χώρος της βιβλιοθήκης μπορεί να λειτουργεί και ως αίθουσα συναντήσεων και διαβουλεύσεων. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να διαθέτει ένα μεγάλο τραπέζι και καρέκλες. Ως βιβλιοθήκη, αποτελεί δομικό στοιχείο κάθε Γραφείου Υποστήριξης ΠΕ και βασική πηγή πληροφόρησης σχετικά με ζητήματα περιβάλλοντος και αειφορίας για όλα τα σχολεία του νομού. Για να ανταποκριθεί σε αυτόν τον ρόλο, πρέπει να είναι εφοδιασμένη με βιβλία περιβαλλοντικού και παιδαγωγικού περιεχομένου, εκπαιδευτικό υλικό, περιοδικά, αναφορές και μελέτες που σχετίζονται με τοπικά και περιφερειακά ζητήματα της αειφορίας, CD-ROM και DVD με διάφορα θέματα περιβαλλοντικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου (π.χ. παιχνίδια) κ.ά. Οι κανόνες λειτουργίας της βιβλιοθήκης θα πρέπει να είναι ευέλικτοι και οι εκπαιδευτικοί και μαθητές του νομού να μπορούν να δανείζονται βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό για την υλοποίηση των εργασιών τους στην τάξη. Εκτός όμως από το έντυπο υλικό, η βιβλιοθήκη προτείνεται να είναι εφοδιασμένη και με Η/Υ, ο οποίος θα λειτουργεί ως ηλεκτρονική πηγή πληροφόρησης, και με εκτυπωτή. Ανάλογα με τον μαθητικό και τον διδακτικό πληθυσμό, προτείνεται να αυξηθεί ο αριθμός των Η/Υ, ώστε να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση. Η συνεχής αύξηση του όγκου της πληροφορίας και οι ραγδαίες εξελίξεις που σημειώνονται σε όλους τους τομείς καθιστούν συχνά το έντυπο υλικό των βιβλιοθηκών παρωχημένο σε σύντομο διάστημα. Για τον λόγο αυτό, προτείνεται και η ύπαρξη ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης για την ΠΕ/ΕΑΑ.

B. Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Το μεγαλύτερο μέρος των κτηριακών εγκαταστάσεων ενός ΚΠΕ, εκτός από τους χώρους διοίκησης, προτείνεται να μεταμορφωθεί σε ένα πολυμορφικό και πολυδύναμο παιδαγωγικό εργαστήριο. Αυτό σημαίνει ότι οι χώροι των ΚΠΕ πρέπει να χαρακτηρίζονται, τόσο από ευελιξία, με την έννοια ότι μπορούν να αξιοποιηθούν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους και να εξυπηρετούν διαφορετικές μαθησιακές καταστάσεις, όσο και από σαφή προσδιορισμό επιμέρους περιοχών λειτουργίας (Weinsten & David 1987, Moore 1987, Γερμανός 2003).

Θα πρέπει να θέτουν το διάλογο και την αλληλεπίδραση στον πυρήνα της υλικής και κοινωνικής δομής τους, συμβάλλοντας έτσι στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας, της συνεργατικότητας, της κριτικής σκέψης, της αγάπης για τη γνώση και τη δημοκρατία, γνωρίσματα που σηματοδοτούν την ΠΕ/ΕΑΑ (Γερμανός 2003, Φλογαίτη 2006).

Σε αυτό το πλαίσιο, με την είσοδό τους στο Κέντρο, οι εκπαιδευόμενοι (μαθητές, εκπαιδευτικοί, άλλες ομάδες πληθυσμού) θα πρέπει να αποκτούν την αίσθηση ότι εισέρχονται σε ένα μαθησιακό περιβάλλον, το οποίο τους παρέχει όλες τις δυνατότητες να επεξεργασθούν συλλογικά τα ζητήματα που θέτει η ΠΕ/ΕΑΑ. Η αίθουσα βιβλιοθήκης, οι αίθουσες διδασκαλίας, οι οποίες προτείνεται να μετονομασθούν σε αίθουσες εργασίας, και η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων αποτελούν τμήματα ενός ενιαίου και πολυδύναμου εργαστηρίου, μέσα στο οποίο αναπτύσσονται όλες οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Κέντρου. Καθώς όλοι οι παραπάνω χώροι προβλέπονται στις προδιαγραφές των ΚΠΕ (Υ.Α. Γ2/6215/19.11.01) και υπάρχουν στα περισσότερα, μπορούν να λειτουργήσουν ως βάση για τη νέα αντίληψη των εργαστηρίων στα ΚΠΕ, χωρίς να απαιτούνται ιδιαίτερες αλλαγές.

Τα εργαστήρια βιολογίας και φυσικοχημείας με την υφιστάμενη υλικοτεχνική υποδομή μπορεί να διατηρηθούν όπου ήδη υπάρχουν, χωρίς να απαιτείται η απόκτηση περαιτέρω ειδικού εξοπλισμού, παρά μόνο η συντήρηση του υφιστάμενου και η απόκτηση αναλώσιμων (π.χ. αντιδραστήρια) για τη λειτουργία τους. Όσα ΚΠΕ δεν έχουν οργανωμένα εργαστήρια βιολογίας και φυσικοχημείας, προτείνεται να εξοπλισθούν με μικρά «φορητά» εργαστήρια (π.χ. φορητοί πάγκοι φυσικοχημικών αναλύσεων, με μικροσκόπια και στερεοσκόπια), τα οποία μπορούν να μετακινηθούν σε διάφορες αίθουσες και να καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών όποτε και εφόσον προκύψουν.

Αντίστοιχες αλλαγές προτείνονται και για την αίθουσα των Η/Υ. Η ύπαρξη μιας ανεξάρτητης αίθουσας με μονάδες Η/Υ δεν εξυπηρετεί την νέα φιλοσοφία λειτουργίας των ΚΠΕ ως παιδαγωγικών εργαστηρίων. Τοποθετημένοι σε έναν διαφορετικό χώρο, οι Η/Υ εμφανίζονται ως αποκομμένοι από τις εργασίες των εκπαιδευομένων. Έτσι, προτείνεται οι Η/Υ να μεταφερθούν στις αίθουσες εργασίας, ώστε να ενταχθούν λειτουργικά στον χώρο και να μπορούν να στηρίζουν τους εκπαιδευόμενους στην υλοποίηση των εργασιών τους. Παράλληλα, Η/Υ θα πρέπει να εισαχθούν και στη βιβλιοθήκη καθώς αποτελούν, μαζί με το έντυπο υλικό, μια σημαντική πηγή πληροφόρησης.

Με βάση τα ανωτέρω, το παιδαγωγικό εργαστήριο των ΚΠΕ προτείνεται να περιλαμβάνει τους ακόλουθους χώρους και υποδομές:

Αίθουσες εργασίας

Ο αριθμός των αιθουσών εργασίας που θα πρέπει να υπάρχουν σε κάθε ΚΠΕ δεν μπορεί να καθορισθεί εκ των προτέρων, καθώς συναρτάται άμεσα με τον αριθμό των επισκεπτών που κάθε ΚΠΕ μπορεί να δεχθεί, αλλά και με τη γενικότερη κτιριακή του υποδομή. Στην πραγματικότητα, η έννοια της αίθουσας εργασίας είναι ευέλικτη. Ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε ΚΠΕ, θα μπορούσαν να υπάρχουν, είτε μικρότερες αίθουσες, είτε μια μεγάλη, η οποία να μπορεί να διαχωρίζεται σε μικρότερες, ανάλογα με τις ανάγκες. Κάθε αίθουσα πρέπει να διαθέτει τον ακόλουθο εξοπλισμό:

- *Τραπέζια και καθίσματα:* Απαραίτητη επίπλωση για κάθε αίθουσα είναι μετακινούμενα τραπέζια και καθίσματα, τα οποία να μπορούν να τοποθετηθούν με διαφορετική διάταξη στον χώρο, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να μπορούν να εργασθούν σε ομάδες διαφορετικών μεγεθών, ανάλογα με τις απαιτήσεις των δράσεων που υλοποιούν. Για την επιλογή της επίπλωσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι παιδιά και ενήλικες θα χρησιμοποιούν τις ίδιες αίθουσες εργασίας. Τα τραπέζια, για παράδειγμα, θα μπορούσαν να έχουν από κάτω συρτάρια-πάγκους που θα χαμηλώνουν το ύψος τους, εξυπηρετώντας τις ανάγκες παιδιών μικρής ηλικίας.
- *Πίνακες ανάρτησης:* Στους τοίχους κάθε αίθουσας πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα να αναρτηθούν αφίσες και εργασίες άλλης μορφής, χωρίς να προκαλείται φθορά (π.χ. πίνακες ανάρτησης από φελλό).
- *Επιπλα για τακτοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού:* Πρόκειται για ράφια, βιβλιοθήκες, συρτάρια, όπου οι ομάδες εργασίας μπορούν να τοποθετούν τα υλικά που χρησιμοποιούν.
- *Χώρος για την ολομέλεια:* Εκτός από τα τραπέζια και τα καθίσματα, πρέπει να υπάρχει χώρος συγκέντρωσης για την ολομέλεια. Ανάλογα με το μέγεθος των αιθουσών, θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν αναπαυτικά καθίσματα, όπου θα συγκεντρώνονταν όλες οι ομάδες. Για τη δημιουργία καλύτερων μαθησιακών συνθηκών για τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, προτείνεται να εφοδιασθούν οι αίθουσες με μαξιλαράκια, ώστε τα παιδιά να μπορούν να κάθονται στο πάτωμα.
- *Φορητά εργαστήρια:* Όπως ήδη αναφέρθηκε, σε όποια ΚΠΕ υπάρχουν εργαστήρια Φυσικών Επιστημών, αυτά διατηρούνται. Στα υπόλοιπα ΚΠΕ, προτείνεται η απόκτηση μικρών, ευέλικτων φορητών εργαστηρίων, τα οποία μπορούν να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των μαθητών. Ο εξοπλισμός των φορητών αυτών εργαστηρίων υπερκαλύπτεται από τις σχετικές προδιαγραφές που έχουν τεθεί στην Υ.Α. Γ2/6215/19.11.01. Εκτός από τα φορητά εργαστήρια Φυσικών Επιστημών, μπορούν να διαμορφωθούν και άλλα φορητά θεματικά εργαστήρια (π.χ. αισθητικής αγωγής, κουκλοθέατρου), ανάλογα με τις ανάγκες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που αναπτύσσει το κάθε ΚΠΕ.
- *Εκπαιδευτικά υλικά:* Τα υλικά αυτά, είτε αποτελούν μόνιμα εκθέματα των Κέντρων (π.χ. μακέτες βιοκλιματικών κτηρίων, φωτοβολταϊκά συστήματα), είτε εντάσσονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων προγραμμάτων και δράσεων που αναπτύσσει το Κέντρο.

- *Ηλεκτρονικός εξοπλισμός* Κάθε αίθουσα εργασίας πρέπει να διαθέτει βιντεοπροβολέα, οθόνη, τηλεόραση, κασετόφωνο και CD-player. Επίσης, πρέπει να υπάρχει δυνατότητα συσκότισης της αίθουσας.
- *Ηλεκτρονικοί υπολογιστές*: Με την προτεινόμενη κατάργηση της αίθουσας των Η/Υ, οι μονάδες μεταφέρονται πλέον στις αίθουσες εργασίας. Σε κάθε αίθουσα θα πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον πέντε (5) Η/Υ με ευρυζωνική σύνδεση. Καλό θα ήταν οι Η/Υ να είναι φορητοί, με ασύρματη σύνδεση στο Διαδίκτυο, ώστε να μπορούν να τοποθετηθούν στα τραπέζια εργασίας. Οι Η/Υ πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με λογισμικά που προσφέρουν τη δυνατότητα επεξεργασίας κειμένων, λογιστικά φύλλα και βάσεις δεδομένων για την επεξεργασία των πρωτογενών στοιχείων που συλλέγουν οι συμμετέχοντες στα προγράμματα του ΚΠΕ και εφαρμογές γραφιστικής με προγράμματα σχεδίασης και επεξεργασίας εικόνας. Επιπλέον, μπορεί να υπάρχουν γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών (GIS), παιχνίδια, κ.λπ. Η αίθουσα εργασίας θα πρέπει να είναι εφοδιασμένη με εκτυπωτές, έναν σαρωτή και ένα μηχάνημα βιβλιοδεσίας, όπως προβλέπεται ήδη στις προδιαγραφές των ΚΠΕ (Υ.Α. Γ2/6215/19.11.01).

Βιβλιοθήκη - Αναγνωστήριο

Η βιβλιοθήκη αποτελεί δομικό στοιχείο του παιδαγωγικού εργαστηρίου και βασική πηγή πληροφόρησης του ΚΠΕ. Το κοινό της δεν θα είναι μόνο μαθητές, καθώς θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην τοπική κοινωνία εξελισσόμενη σε ένα «κέντρο τεκμηρίωσης» για ζητήματα που σχετίζονται με το περιβάλλον και την αειφορία. Για να ανταποκριθεί στον ρόλο αυτό, πρέπει να εμπλουτίζεται με βιβλία περιβαλλοντικού και παιδαγωγικού περιεχομένου, εκπαιδευτικό υλικό, περιοδικά, αναφορές και μελέτες που σχετίζονται με τοπικά και περιφερειακά ζητήματα της αειφορίας, CD ROM και DVD με διάφορα θέματα περιβαλλοντικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου (π.χ. παιχνίδια) κ.ά. Οι κανόνες λειτουργίας της θα πρέπει να είναι ευέλικτοι και τα βιβλία να μπορούν να μεταφέρονται στις αίθουσες εργασίας, ώστε να βοηθούν τις ομάδες στην επεξεργασία των ζητημάτων που πραγματεύονται. Εκτός όμως από το έντυπο υλικό, η βιβλιοθήκη θα πρέπει να είναι εφοδιασμένη και με Η/Υ, οι οποίοι θα λειτουργούν ως ηλεκτρονική πηγή πληροφόρησης. Θα ήταν, επομένως, σκόπιμο να υπάρχει και «ηλεκτρονική βιβλιοθήκη» όπου οι επισκέπτες του ΚΠΕ θα έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης. Επειδή, όμως, η πληροφορία που υπάρχει στο διαδίκτυο είναι συχνά χαώδης και η αναζήτησή της απαιτεί χρόνο και ιδιαίτερη εξοικείωση με τις πηγές, θα πρέπει να υπάρχει άμεση πρόσβαση σε μια σχετική Πύλη που θα περιλαμβάνει όλη την τρέχουσα πληροφορία και γνώση για τα ζητήματα της αειφορίας. Αν και κεντρικά σχεδιασμένη, η πύλη θα δίνει τη δυνατότητα σε κάθε ΚΠΕ να εισάγει υλικό που σχετίζεται με τα ζητήματα της αειφορίας τοπικού ενδιαφέροντος. Θα αποτελεί τη βασική επιλογή σε όλους τους Η/Υ των ΚΠΕ και ιδιαίτερα σε αυτούς που βρίσκονται στις αίθουσες εργασίας. Με τον τρόπο αυτό, η αναζήτηση και επεξεργασία στον Η/Υ να ενσωματωθεί στην εργασία των ομάδων, χωρίς να απαιτείται συνεχής μετακίνηση στη βιβλιοθήκη.

Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων

Η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με υπερυψωμένη σκηνή, όπως προβλέπεται από την Υ.Α. Γ2/6215/19.11.01, δεν αποτελεί απαραίτητο στοιχείο του παιδαγωγικού εργαστηρίου που συνιστούν πλέον τα ΚΠΕ. Όπου, όμως, υπάρχει μια τέτοια αίθουσα, θα μπορούσε όχι μόνο να χρησιμοποιηθεί για τις παιδαγωγικές δραστηριότητες του

ΚΠΕ, αλλά και να αποτελέσει έναν χώρο για την υλοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων της τοπικής κοινωνίας. Θα ήταν σκόπιμο στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων να υπάρχει ο κατάλληλος εξοπλισμός για την προβολή ταινιών περιβαλλοντικού περιεχομένου και ντοκυμαντέρ.

Αύλειος χώρος

Ο εξωτερικός χώρος του ΚΠΕ είναι σκόπιμο να επιτελεί δύο λειτουργίες. Να μπορεί να λειτουργήσει καταρχήν, ως πεδίο μελέτης, εξυπηρετώντας, με αυτό τον τρόπο, τις ανάγκες των δράσεων που αναπτύσσουν τα ΚΠΕ, αλλά ταυτόχρονα και ως παράδειγμα για τη διαμόρφωση των σχολικών αυλών. Ιδιαίτερη σημασία έχει η φύτευση του χώρου. Στον αύλειο χώρο είναι σκόπιμο να υπάρχουν αυτόχθονα φυτά, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στις κλιματικές συνθήκες του τόπου και δεν απαιτούν μεγάλες εισροές (π.χ. νερό). Η δεύτερη λειτουργία σχετίζεται με τη δυνατότητα υλοποίησης ορισμένων παιδαγωγικών δράσεων του ΚΠΕ. Ο αύλειος χώρος θα πρέπει να προσφέρεται για υπαίθριες συναντήσεις των εκπαιδευομένων, είτε σε ομάδες, είτε σε ολομέλεια. Για τις ανάγκες αυτές, είναι σκόπιμο να διαμορφωθούν «υπαίθριοι χώροι εργασίας», με λίθινα ή ξύλινα καθίσματα.

Τόσο οι χώροι των ΚΠΕ, όσο και ο εξοπλισμός τους πρέπει να τηρούν «περιβαλλοντικές προδιαγραφές», στο μέτρο του δυνατού. Θα ήταν για παράδειγμα σκόπιμο τα ίδια τα κτήρια να είναι βιοκλιματικά, ώστε να υπάρχει εξοικονόμηση ενέργειας, τα υλικά των επίπλων να είναι φιλικά στο περιβάλλον (π.χ. από πιστοποιημένη ξυλεία). Προτείνεται να υιοθετηθεί σε όλα τα ΚΠΕ η εφαρμογή ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης.

4.2.4 Απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό

Όσον αφορά τους Υπεύθυνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, σε κάθε Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, προβλέπεται η απόσπαση, για τέσσερα έτη, ενός εκπαιδευτικού με οργανική θέση στη Διεύθυνση αυτή, σύμφωνα με τις διαδικασίες, τα κριτήρια και τα προσόντα που ορίζονται από τις σχετικές διατάξεις (Εγκύκλιος Γ7/60991/19.6.2006). Συγκεκριμένα, στις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ Αθήνας, Ανατολικής και Δυτικής Αττικής, Πειραιά, Αχαΐας, Κυκλάδων, Δωδεκανήσου, Ανατολικής και Δυτικής Θεσσαλονίκης αποσπώνται ως Υπεύθυνοι ΠΕ δύο (2) εκπαιδευτικοί ανά Διεύθυνση, με οργανική θέση σε αυτή. Συνολικά, στη χώρα υπηρετούν 118 Υπεύθυνοι ΠΕ.

Στα ΚΠΕ, το ανθρώπινο δυναμικό που τα στελεχώνει διακρίνεται σε εκπαιδευτικό και σε διοικητικό και βοηθητικό. Την πρώτη ομάδα αποτελούν εκπαιδευτικοί οι οποίοι αποσπώνται στα ΚΠΕ βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως αυτά αποτυπώνονται στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Από τους εκπαιδευτικούς κάθε ΚΠΕ ως Υπεύθυνος για τη λειτουργία του ΚΠΕ ορίζεται εκείνος που διαθέτει τα περισσότερα προσόντα, ενώ ένας από τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας εκτελεί χρέη Αναπληρωτή Υπεύθυνου. Η θητεία του Υπεύθυνου, του Αναπληρωτή Υπεύθυνου και των υπολοίπων μελών της παιδαγωγικής ομάδας είναι τετραετής, με δυνατότητα περιορισμού της διάρκειάς της κατά την προκήρυξη, ή παράτασής της με Απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Στο κάθε ΚΠΕ αποσπώνται 5-9 εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Εκτός από το εκπαιδευτικό προσωπικό προβλέπεται και ο διορισμός ή η απόσπαση διοικητικού προσωπικού για γραμματειακή υποστήριξη, χειρισμό ηλεκτρονικών υπολογιστών, βιβλιοθηκονομία κ.ά., με ευθύνη του οικείου δήμου, στον οποίο υπάγεται το ΚΠΕ ή του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας-ΕΙΝ.

Τέλος, το βοηθητικό προσωπικό αναλαμβάνει τη φύλαξη και τον καθαρισμό των εγκαταστάσεων των ΚΠΕ ή τη φιλοξενία μαθητών σε αυτά και διορίζεται ή αποσπάται, όπως και στην περίπτωση του διοικητικού προσωπικού, από την τοπική αυτοδιοίκηση ή το ΕΙΝ.

Οι προτάσεις προς ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα αφορούν:

Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ

Τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να ιδρυθούν στις πρωτεύουσες όλων των νομών της χώρας και να υπάγονται στις αντίστοιχες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης όπως και ο θεσμός του Υπεύθυνου ΠΕ. Ειδικά σε μεγάλα αστικά κέντρα ή νομούς με γεωγραφικές ιδιαιτερότητες ή μεγάλο αριθμό σχολείων (π.χ. Κυκλάδες, Δωδεκάνησα, Αττική, Θεσσαλονίκη) μπορούν να ιδρύονται περισσότερα του ενός Γραφεία Υποστήριξης. Όσον αφορά στη δομή τους, το βέλτιστο θα ήταν τα Γραφεία να είναι ενιαία και για τις δύο βαθμίδες, προκειμένου να διευκολύνεται η συνέχεια και η συνέργια των δράσεων και να στελεχώνονται από αποσπασμένους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αυτό όμως θεσμικά είναι

δύσκολο να επιτευχθεί. Για τον λόγο αυτό, προτείνεται η λειτουργία ενός Γραφείου ανά Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το κάθε Γραφείο Υποστήριξης θα πρέπει να διαθέτει γραμματειακή υποστήριξη. Αποστολή του Γραφείου θα είναι η υποστήριξη των εκπαιδευτικών στο έργο τους στην ΠΕ/ΕΑΑ, αλλά και γενικότερα η στήριξη των σχολείων στην πορεία τους προς την πραγμάτωση του «αιεφόρου» σχολείου. Για τον σκοπό αυτό, στα Γραφεία Υποστήριξης προτείνεται να αποσπασθούν εκπαιδευτικοί αυξημένων προσόντων, ανάλογων με αυτών των σημερινών Υπευθύνων ΠΕ και των μελών της παιδαγωγικών ομάδων των ΚΠΕ.

Για να ανταποκριθούν στο αναβαθμισμένο έργο των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, προτείνεται να δοθούν στους εκπαιδευτικούς θεσμικά και οικονομικά κίνητρα. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να ενταχθούν στα στελέχη εκπαίδευσης, να μοριοδοτείται η θητεία τους για τη διεκδίκηση οποιασδήποτε άλλης θέσης στελέχους και να αναγνωρίζονται τα έτη υπηρεσίας τους στη θέση αυτή ως έτη διδακτικής υπηρεσίας. Ακόμη, προτείνεται αύξηση της ειδικής αποζημίωσης που δίνεται σήμερα στους Υπευθύνους ΠΕ και ένταξή της στο μισθό τους, ως επιδόματος θέσης. Σημειώνεται ότι στην περίπτωση που δεν θα ιδρυθούν άμεσα τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ, όλα τα ανωτέρω είναι σκόπιμο να ισχύσουν για τον Υπεύθυνο ΠΕ.

Εκτός από τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς, κάθε Γραφείο Υποστήριξης θα πρέπει να διαθέτει και ένα άτομο με γνώσεις επί διοικητικών και οικονομικών, καθώς και πληροφορικής, για γραμματειακή υποστήριξη.

Αριθμός και ειδικότητες μελών

Τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να στελεχωθούν με αποσπασμένους εκπαιδευτικούς. Ο αριθμός των εκπαιδευτικών που θα αποσπασθούν θα είναι ανάλογος με τον αριθμό των σχολείων της περιοχής στην οποία βρίσκονται. Ο ελάχιστος αριθμός μελών ενός Γραφείου Υποστήριξης προτείνεται να είναι 2 εκπαιδευτικοί στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (1 Νηπιαγωγός και 1 Δάσκαλος) και 1 εκπαιδευτικός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Σε κάθε Γραφείο Υποστήριξης ορίζεται ως Υπεύθυνος ο εκπαιδευτικός με τα περισσότερα προσόντα που εκδηλώνει σχετικό ενδιαφέρον. Σε κάθε Γραφείο Υποστήριξης προτείνεται να υπάρχει γραμματεία για τη στήριξη του έργου του.

Διάρκεια απόσπασης

Η θητεία των αποσπασμένων εκπαιδευτικών στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να είναι πενταετής, με δυνατότητα ανανέωσης. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, για την προσέλκυση των εκπαιδευτικών στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ, θα πρέπει να δοθούν επιπλέον κίνητρα, τόσο οικονομικά, όσο και σχετικά με την επαγγελματική τους εξέλιξη.

Προσόντα υποψηφίων και κριτήρια επιλογής

Οι αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να διαθέτουν αποδεδειγμένο έργο στην ΠΕ/ΕΑΑ και σχετική εκπαιδευτική και διδακτική προϋπηρεσία. Όσον αφορά στα προσόντα των εκπαιδευτικών που θα στελεχώσουν τα Γραφεία Υποστήριξης και τα κριτήρια επιλογής, προτείνεται να ισχύσουν αυτά που

προβλέπονται για τη στελέχωση των σημερινών Υπευθύνων ΚΠΕ και των Υπευθύνων ΠΕ (Γ7/60991/19.6.2006), με τις ακόλουθες αλλαγές:

- Να μοριοδοτούνται, κατά προτεραιότητα σε σχέση με άλλα γνωστικά αντικείμενα, οι εξειδικευμένες σπουδές στην ΠΕ, είτε πρόκειται για μεταπτυχιακό, είτε για διδακτορικό δίπλωμα. Στη συνέχεια να μοριοδοτούνται, είτε πρόκειται για μεταπτυχιακό, είτε για διδακτορικό δίπλωμα, σπουδές σε γνωστικά αντικείμενα, όπως το περιβάλλον, η οικολογία, η παιδαγωγική.
- Να λαμβάνεται υπόψη, στα κριτήρια επιλογής, η διάρκεια επιμορφωτικών σεμιναρίων στην ΠΕ.
- Να μοριοδοτούνται, κατά προτεραιότητα σε σχέση με άλλα γνωστικά αντικείμενα, οι δημοσιεύσεις που έχουν σχέση με την ΠΕ/ΕΑΑ (βιβλία, άρθρα, ανακοινώσεις σε συνέδρια).

Όργανα και διαδικασία επιλογής

Για την επιλογή των στελεχών των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, συγκροτείται επιτροπή ειδικών στο αντικείμενο, ανάλογη με αυτή που συγκροτείται για την κρίση των Σχολικών Συμβούλων.

Αρμοδιότητες

Οι αρμοδιότητες των εκπαιδευτικών που θα αποσπασθούν στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να είναι οι ακόλουθες:

- Η θεωρητική και πρακτική υποστήριξη των σχολείων για την υλοποίηση της ΠΕ/ΕΑΑ. Τα μέλη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ θα πρέπει να στηρίζουν τους εκπαιδευτικούς των σχολείων, ώστε να εντάξουν αποτελεσματικά την ΠΕ/ΕΑΑ στη διδακτική τους πράξη. Η υποστήριξη θα αφορά, τόσο στην ανάπτυξη σχετικών διδακτικών παρεμβάσεων με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα των σχολείων, όσο και στην υλοποίηση αυτόνομων προγραμμάτων ΠΕ. Συγκεκριμένα, θα βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να αναπτύσσουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες και σχέδια εργασίας που θα στηρίζονται στα σημεία του Αναλυτικού Προγράμματος και των διδακτικών βιβλίων, τα οποία αναφέρονται σε περιβαλλοντικά ζητήματα και γενικότερα σε ζητήματα της αειφορίας, και θα τα επεκτείνουν. Επιπλέον, θα υποστηρίζουν τους εκπαιδευτικούς στον σχεδιασμό και υλοποίηση αυτόνομων προγραμμάτων ΠΕ, στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και με τη συγκρότηση περιβαλλοντικών ομάδων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Παράλληλα, θα συνεργάζονται με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, με σκοπό τη βελτίωση του σχολείου σε πολλαπλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, θα επεξεργάζονται με τη σχολική κοινότητα καινοτόμες διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης και θα στηρίζουν την εφαρμογή τους.
- Η διοικητική και οικονομοτεχνική υποστήριξη της σχολικής ΠΕ/ΕΑΑ, συμπεριλαμβανομένης της αναζήτησης και διαχείρισης επιπλέον πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσαν μελλοντικά να διερευνηθούν οι κατάλληλες ρυθμίσεις που θα επιτρέπουν στα μέλη των Διευθύνσεων Εκπαίδευσης/Γραφείων Υποστήριξης να διαχειρίζονται κονδύλια της περιφέρειας, της νομαρχίας ή και άλλων φορέων, με σκοπό την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην περιοχή ευθύνης τους.
- Η δημιουργία και υποστήριξη θεματικών σχολικών δικτύων. Τα δίκτυα αυτά μπορεί να είναι, είτε τοπικά με τη συμμετοχή σχολείων της περιοχής, είτε εθνικά. Επιπλέον, τα μέλη των Γραφείων Υποστήριξης θα μπορούν να προωθούν την

ένταξη των σχολείων της περιοχής τους σε ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα και να τα στηρίζουν στην πορεία υλοποίησης των σχετικών προγραμμάτων.

- Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Σε πρώτη φάση, οι εκπαιδευτικοί που στελεχώνουν τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ θα μπορούν να στηρίζουν οργανωτικά την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν άλλοι φορείς (π.χ. Πανεπιστήμια). Στόχος, όμως, είναι τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης να ενταχθούν άμεσα στο Μητρώο Επιμορφωτών ΠΕ/ΕΕΑ που προτείνεται να δημιουργηθεί (βλ. Ενότητα 4.3), ώστε να είναι σε θέση να οργανώνουν οι ίδιοι επιμορφωτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς της περιοχής τους και να στηρίζουν την πλαισιωμένη και ενδοσχολική επιμόρφωσή τους. Μέσα στην επόμενη τριετία, το σύνολο των εκπαιδευτικών που θα υπηρετούν στα Γραφεία Υποστήριξης, προτείνεται να έχουν ενταχθεί στο Μητρώο Επιμορφωτών ΠΕ/ΕΕΑ.
- Η υποστήριξη και η υλοποίηση, τόσο της αξιολόγησης της ΠΕ/ΕΑΑ στα σχολεία, όσο και της αξιολόγησης της δικής τους λειτουργίας.
- Η υποστήριξη της έρευνας σχετικά με την ΠΕ/ΕΑΑ στα σχολεία.

Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Τα ΚΠΕ προτείνεται να διατηρήσουν τη σχέση τους με την τυπική εκπαίδευση και να εμπλουτίσουν το έργο τους με την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση. Να εξελίσσονται, δηλαδή, σε δια βίου μαθησιακούς οργανισμούς. Τα ΚΠΕ προτείνεται να συνεχίζουν να υπάγονται διοικητικά στις Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, αλλά να διερευνηθεί η δυνατότητα απόκτησης κάποιας μορφής νομικής οντότητας, η οποία θα τους επιτρέπει να διαχειρίζονται οικονομικούς πόρους (π.χ. για την εκπόνηση προγραμμάτων μέσω συμπράξεων ή συνεργασιών).

Για να επιτελέσουν τα ΚΠΕ το διευρυμένο έργο τους, απαιτείται η ύπαρξη ευέλικτου σχήματος οργάνωσης. Προς την κατεύθυνση αυτή, προτείνεται να έχουν εγκεκριμένο οργανόγραμμα που θα περιλαμβάνει

- τον Διευθυντή,
- την παιδαγωγική ομάδα (η οποία θα αποτελείται τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς που θα σχεδιάζουν και θα υλοποιούν προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ για τα σχολεία και από αποσπασμένους εκπαιδευτικούς ή συμβασιούχους εκπαιδευτές, οι οποίοι θα υλοποιούν τα προγράμματα της δια βίου μάθησης)
- διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό.

Ο Διευθυντής του ΚΠΕ

Η θέση του Διευθυντή του ΚΠΕ προτείνεται να προκηρύσσεται από το ΥΠΕΠΘ κάθε πέντε (5) έτη, ώστε να συμπίπτει με τις κρίσεις των λοιπών στελεχών της εκπαίδευσης. Για να ανταποκριθούν τα ΚΠΕ στον αναβαθμισμένο ρόλο τους, προτείνεται να δοθούν στους Διευθυντές τους θεσμικά και οικονομικά κίνητρα, όπως ένταξη στα στελέχη της εκπαίδευσης, μοριοδότηση της θητείας για τη διεκδίκηση οποιασδήποτε άλλης θέσης στελέχους, ειδική αποζημίωση και ένταξή της στον μισθό του Διευθυντή, ως επιδόματος θέσης.

Προσόντα: Ο Διευθυντής του ΚΠΕ προτείνεται να προέρχεται από την εκπαιδευτική κοινότητα. Για την επιλογή του, θα συνυπολογίζονται τα κριτήρια που ισχύουν

σήμερα για την επιλογή Διευθυντών ΚΠΕ (Υ.Α. Γ7/60991/19.6.2006). Επιπρόσθετα, προτείνεται να διαθέτει διαχειριστικές και διοικητικές ικανότητες (π.χ. στη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού, στην εξεύρεση πόρων και διαχείριση προγραμμάτων, στην επικοινωνία και τις δημόσιες σχέσεις κ.ά.).

Όργανα και διαδικασία επιλογής: Για την επιλογή των Διευθυντών των ΚΠΕ προτείνεται να συγκροτείται επιτροπή ειδικών στο αντικείμενο, ανάλογη με αυτή που συγκροτείται για την κρίση των Σχολικών Συμβούλων.

Αρμοδιότητες: Ο Διευθυντής φέρει τη γενική ευθύνη της επιστημονικής και διοικητικής του ΚΠΕ. Συγκεκριμένα, χαράζει, σε συνεργασία με την παιδαγωγική του ομάδα, τους άξονες στους οποίους θα κινηθεί το έργο του ΚΠΕ (σύμφωνα με τις γενικές κατευθύνσεις του ΥΠΕΠΘ), εποπτεύει την εφαρμογή τους, συντονίζει το προσωπικό του ΚΠΕ, φέρει την κύρια ευθύνη για την επικοινωνία με τρίτους και ειδικότερα με την τοπική κοινωνία, εποπτεύει και ελέγχει την οικονομική διαχείριση του ΚΠΕ και συμβάλλει στην οικονομική του ανάπτυξη, μέσα από την εξεύρεση πρόσθετων πόρων.

Η παιδαγωγική ομάδα

Υπό το πρίσμα των νέων και διευρυνόμενων αρμοδιοτήτων του ΚΠΕ, η παιδαγωγική ομάδα του Κέντρου είναι σκόπιμο να περιλαμβάνει: α) παιδαγωγούς οι οποίοι θα φέρουν σε πέρας τις εργασίες που σχετίζονται με την τυπική εκπαίδευση (π.χ. εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές), οι οποίες αποτελούν και προτεραιότητα του Κέντρου και β) παιδαγωγούς οι οποίοι θα σχεδιάσουν και θα συντονίσουν την υλοποίηση δράσεων σχετικών με τη μη τυπική εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση. Όπως αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 3, είναι ενδεχόμενο να απαιτείται αύξηση του αριθμού των μελών της παιδαγωγικής ομάδας. Η απόσπαση πρόσθετων εκπαιδευτικών στα ΚΠΕ ή και η πρόσληψη συμβασιούχων εκπαιδευτικών που θα καλύψουν τις ανάγκες δράσεων δια βίου μάθησης που αποφασίζει να υλοποιήσει το ΚΠΕ στο πλαίσιο των σκοπών του, θα πρέπει να μελετηθεί σε βάθος, ως προς τη σκοπιμότητα, τις οικονομικές δεσμεύσεις που δημιουργεί, τη δυνατότητα της Πολιτείας να ανταποκριθεί και τη δυνατότητα για διάθεση πόρων, από το «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013». Ειδικά η απασχόληση συμβασιούχων εκπαιδευτικών θα ήταν σκόπιμο να δοκιμασθεί πιλοτικά, πριν υιοθετηθεί ευρέως.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, η παιδαγωγική ομάδα είναι δυνατόν να αποτελείται από δύο κατηγορίες: τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς και τους συμβασιούχους εκπαιδευτές. Καθεμία από τις δύο αυτές κατηγορίες έχει διακριτό ρόλο, αλλά για την ομαλή λειτουργία του κέντρου απαιτείται η μεταξύ τους συνεργασία.

Α) Αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί

Σε αυτή την περίπτωση, προτείνεται να εξακολουθήσει να ισχύει το σημερινό θεσμικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα, θα αποσπώνται στο ΚΠΕ εκπαιδευτικοί από την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση που έχουν αναπτύξει έργο στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Αριθμός και ειδικότητες: Ο αριθμός των αποσπασμένων εκπαιδευτικών στα ΚΠΕ προτείνεται να είναι 5-7. Κατ' ελάχιστον, θα υπηρετούν σε κάθε ΚΠΕ ένας καθηγητής Θετικών Επιστημών, ένας καθηγητής Ανθρωπιστικών Επιστημών και ένας δάσκαλος. Οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί μπορεί να προέρχονται από άλλες ειδικότητες, ενισχύοντας τη διεπιστημονικότητα της ομάδας. Συντονιστής της παιδαγωγικής ομάδας θα ορίζεται ο εκπαιδευτικός με τα περισσότερα προσόντα (όπως ισχύει σήμερα για τον Υπεύθυνο του Κέντρου).

Διάρκεια απόσπασης: Οι εκπαιδευτικοί αποσπώνται στα ΚΠΕ με τετραετή θητεία και υπηρετούν από τον Σεπτέμβριο έως τον Ιούνιο (όπως ισχύει και σήμερα). Η θητεία τους μπορεί να ανανεωθεί. Οι αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί παρευρίσκονται στο ΚΠΕ τις εργάσιμες ημέρες και ώρες (και όχι Σάββατα, Κυριακές ή αργίες), οπότε και θα υλοποιούνται τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τα σχολεία. Τα έτη υπηρεσίας στη θέση του εκπαιδευτικού ΚΠΕ αναγνωρίζονται ως διδακτική υπηρεσία.

Προσόντα και κριτήρια επιλογής: Υποψήφιοι για τις θέσεις εκπαιδευτικών στα ΚΠΕ μπορούν να είναι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με συνολική εκπαιδευτική υπηρεσία 5 ετών, εκ των οποίων τα 3 τουλάχιστον έτη έχουν ασκήσει διδακτική υπηρεσία σε σχολεία της οικείας βαθμίδας. Τα κριτήρια και ο τρόπος επιλογής παραμένουν ως έχουν (Υ.Α. Γ7/60991/19.6.2006), με τη διαφορά ότι στην επιλογή των μελών της παιδαγωγικής ομάδας προτείνεται να συμμετέχει ο Διευθυντής του Κέντρου, ο οποίος θα κρίνει τα προσόντα των υποψηφίων σε σχέση με τις δράσεις που αναπτύσσει το ΚΠΕ. Επιπλέον στην αξιολόγηση των υποψηφίων εκπαιδευτικών ΚΠΕ προτείνεται:

- να μοριοδοτούνται, με προτεραιότητα, σε σχέση με άλλα γνωστικά αντικείμενα, οι εξειδικευμένες σπουδές στην ΠΕ, είτε πρόκειται για μεταπτυχιακό, είτε για διδακτορικό δίπλωμα, οι σπουδές σε περιβαλλοντικές και παιδαγωγικές επιστήμες είτε πρόκειται για μεταπτυχιακό, είτε για διδακτορικό δίπλωμα,
- να λαμβάνονται υπόψη, ως κριτήριο επιλογής, η διάρκεια των επιμορφωτικών σεμιναρίων στην ΠΕ/ΕΑΑ,
- να μοριοδοτούνται, με προτεραιότητα σε σχέση με άλλα γνωστικά αντικείμενα, οι δημοσιεύσεις που έχουν σχέση με την ΠΕ/ΕΑΑ.

Αρμοδιότητες: Οι αρμοδιότητες των αποσπασμένων εκπαιδευτικών στα ΚΠΕ αφορούν κυρίως στην τυπική εκπαίδευση και είναι: ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μονοήμερων ή πολυήμερων προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ για τα σχολεία που επισκέπτονται το ΚΠΕ, καθώς και του απαραίτητου εκπαιδευτικού υλικού, η συμμετοχή σε εθνικά, ευρωπαϊκά ή διεθνή δίκτυα και προγράμματα που αφορούν τα ΚΠΕ, η συμμετοχή σε σεμινάρια επιμόρφωσης (με την προϋπόθεση ότι θα έχουν ενταχθεί στο Μητρώο Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ), η συμμετοχή σε έρευνες παιδαγωγικού χαρακτήρα. Οι αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί έχουν την κύρια ευθύνη της συνεργασίας του κέντρου με τα σχολεία ενώ, ανάλογα με τις δυνατότητές τους, και, εφόσον επιθυμούν, μπορεί να εμπλέκονται και στη διαβίου μάθηση.

B) Συμβασιούχοι εκπαιδευτές

Η δεύτερη αυτή κατηγορία αφορά τους εκπαιδευτές που θα στηρίζουν τις δράσεις της μη τυπικής εκπαίδευσης και της διαβίου μάθησης. Πρόκειται για εργαζόμενους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου που θα αναλάβουν να υλοποιήσουν τα έργα και τις δράσεις του ΚΠΕ που αφορούν κυρίως τη διαβίου μάθηση για την ΠΕ/ΕΑΑ. Η ομάδα αυτή συνεργάζεται στενά με τα υπόλοιπα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας και συντονίζεται από τον Υπεύθυνο της Παιδαγωγικής Ομάδας.

Αριθμός και ειδικότητες: Ο αριθμός και οι ειδικότητες των εκπαιδευτών αυτής της κατηγορίας βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τα προγράμματα διαβίου μάθησης που αναπτύσσει κάθε ΚΠΕ.

Διαδικασία επιλογής: Η διαδικασία πρόσληψης πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο προσεκτικής μελέτης. Ενδεχόμενο αποτελεί η πρόσληψη προσωπικού

επιχορηγούμενου από προγράμματα για ένα έτος, με δυνατότητα επέκτασης ως το τέλος του προγράμματος σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 21 του Ν. 2190/94 ή η πρόσληψη εποχικού προσωπικού για οκτάμηνη απασχόληση σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 21 του Ν. 2190/94. Εφόσον η ανωτέρω διαδικασία ΑΣΕΠ δεν έχει εφαρμογή, προτείνεται να τυποποιηθούν η διαδικασία αξιολόγησης και τα εφαρμοζόμενα κριτήρια στην επιλογή των εκπαιδευτών, ώστε να διασφαλισθεί η διασφάλιση της διαφάνειας, της παροχής ίσων ευκαιριών και της ίσης αντιμετώπισης των υποψηφίων.

Σημειώνεται ότι, στην περίπτωση που επιλεγεί η λύση της απόσπασης εκπαιδευτικών για την κάλυψη των αναγκών της μη τυπικής εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης, οι διαδικασίες που ακολουθούνται είναι ίδιες με αυτές που περιγράφηκαν για την προηγούμενη ομάδα.

Η διοικητική ομάδα

Για την άρτια υλοποίηση των δράσεων του ΚΠΕ, απαιτείται η υποστήριξη από διοικητική ομάδα, η οποία θα πρέπει, κατ' ελάχιστο, να αποτελείται από: α) έναν απόφοιτο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με κατάλληλη κατάρτιση, για τη γραμματειακή υποστήριξη, και β) έναν απόφοιτο ΑΕΙ οικονομικής κατεύθυνσης, για τη διαχείριση των οικονομικών του ΚΠΕ. Στα καθήκοντα της διοικητικής ομάδας εντάσσεται και η λειτουργία της βιβλιοθήκης. Σε περίπτωση που δεν είναι οικονομικά εφικτή η πρόσληψη βιβλιοθηκονόμου, οι εργασίες της βιβλιοθήκης, μπορούν να υποστηριχθούν από εξωτερικούς συνεργάτες- συμβούλους (π.χ. βιβλιοθηκονόμο για την οργάνωση της βιβλιοθήκης), που θα συνεργάζονται με το μέλος του διοικητικού προσωπικού το οποίο ασκεί τα καθήκοντα της γραμματειακής υποστήριξης. Τέλος, απαιτείται η τεχνική υποστήριξη του ΚΠΕ (π.χ. συντήρηση και καλή λειτουργία μηχανημάτων κ.λπ.). Η ανάγκη αυτή προτείνεται να καλυφθεί από εξωτερικούς συνεργάτες. Τα μέλη της διοικητικής ομάδας είναι δυνατόν να προσληφθούν είτε από το ΥΠΕΠΘ ή με προγραμματικές συμβάσεις ή άλλες συμφωνίες με την τοπική αυτοδιοίκηση. Αναλόγως, θα προκύπτουν οι διαδικασίες πρόσληψής τους.

Το βοηθητικό προσωπικό

Δεν προτείνεται να αλλάξει κάτι σε σχέση το υπάρχον καθεστώς.

4.2.5 Έρευνα στην ΠΕ/ΕΑΑ

Σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η έρευνα, το αντικείμενο της οποίας ορίζεται ότι θα πρέπει να αφορά σε θέματα περιβάλλοντος και ΠΕ, περιλαμβάνεται στα καθήκοντα των εκπαιδευτικών που αποσπώνται στα ΚΠΕ. Η έρευνα δεν περιλαμβάνεται στις αρμοδιότητες των Υπευθύνων ΠΕ, οι οποίοι ωστόσο, στο γενικότερο πλαίσιο συνεργασίας τους με τα ΚΠΕ, μπορεί να συμμετέχουν και σε έρευνες που διεξάγονται σε αυτά. Στην πραγματικότητα, η συγκεκριμένη δυνατότητα παραμένει για την πλειονότητα των ΚΠΕ ανενεργή.

Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013», προτείνεται:

- να προτάσσεται η εκπαιδευτική έρευνα στην ΠΕ/ΕΑΑ, καθώς η έρευνα για το περιβάλλον, την οικολογία, τις φυσικές ή τις περιβαλλοντικές επιστήμες είναι δυνατό να καλύπτεται από άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα,
- να είναι αναπτυξιακού χαρακτήρα και να έχει εφαρμογή στην εκπαιδευτική πράξη,
- να απαιτεί τη συνέργια και να καλεί σε συνεργασία όσο το δυνατόν περισσότερους εκπρόσωπους του τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού/ερευνητικού δυναμικού της χώρας που δραστηριοποιούνται στο επιστημονικό πεδίο της ΠΕ/ΕΑΑ, εκπροσώπους του εκπαιδευτικού κόσμου (μαθητές, εκπαιδευτικούς και στελέχη της εκπαίδευσης), ερευνητές στους τομείς του περιβάλλοντος και των φυσικών επιστημών, φορείς της τοπικής κοινωνίας, ΜΚΟ κ.ά.

Στο πλαίσιο των προτεινόμενων προγραμμάτων έρευνας θα πρέπει να επιδιώκεται οι εκπαιδευτικοί και τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΕΑ και των ΚΠΕ που εμπλέκονται, να κατανοήσουν τη σημασία της εκπαιδευτικής έρευνας και τους τρόπους αξιοποίησής της στην εκπαιδευτική πρακτική. Μέσα από τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να τους δοθούν ευκαιρίες να εμπλακούν σε ερευνητικές διαδικασίες που έχουν ουσιαστικό νόημα και αξία για το αντικείμενο της εργασίας τους. Επιπλέον, τα προγράμματα αυτά θα λειτουργήσουν και ως μια εκπαιδευτική διαδικασία που θα τους επιτρέψει να κατανοούν καλύτερα, να παρεμβαίνουν δημιουργικά και να προωθούν αποτελεσματικά καινοτομίες στον εκπαιδευτικό χώρο.

Με βάση τα παραπάνω, προτείνεται η έρευνα για την ΠΕ/ΕΑΑ να δώσει έμφαση στην εκπόνηση ενός ερευνητικού προγράμματος, κύριος στόχος του οποίου θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη του «αιιφόρου»³ σχολείου» ως οργανισμού μάθησης. Παράλληλα, προτείνονται και σειρά ερευνών μικρότερης εμβέλειας, οι οποίες θα δρουν συμπληρωματικά και θα συμβάλλουν με τη σειρά τους στην ανάπτυξη του «αιιφόρου σχολείου» και άλλων πεδίων που άπτονται της ΠΕ/ΕΑΑ.

A. Ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα το «αιιφόρο σχολείο»

Τίτλος: Ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα το αιιφόρο σχολείο

Αξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

³ Όπως προαναφέρθηκε, η χρήση του όρου «αιιφόρο» είναι διασταλτική

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης κοινοτήτων μάθησης με κοινό όραμα την προώθηση της αειφορίας στο σχολείο και στην κοινωνία και την προώθηση του «αειφόρου σχολείου».

Αντικείμενο: Το «αειφόρο σχολείο» δεν είναι απλή υπόθεση ούτε υπάρχει συγκεκριμένη συνταγή για τη δημιουργία του, από τη στιγμή που στην ουσία αφορά σε σειρά από αλλαγές στην αντίληψη του σχολείου σε πολλά επίπεδα, όπως στις υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ όλων των παραγόντων του σχολείου, στις σχέσεις με την κοινότητα, στους ρόλους των μελών της σχολικής κοινότητας, στο περιεχόμενο του προγράμματος, στον τρόπο διδασκαλίας και μάθησης κ.ά. Χρειάζεται να διερευνηθούν και να σταθμισθούν πολλοί παράγοντες, προκειμένου να μην καταλήξει το όλο εγχείρημα σε αποτυχία. Ένας πρώτος παράγοντας είναι ότι στα κεντρικά σχεδιασμένα και ελεγχόμενα εκπαιδευτικά συστήματα, στα οποία ανήκει και αυτό της Ελλάδας, υπάρχουν μικρά περιθώρια για ανάπτυξη πρωτοβουλιών. Οι εκπαιδευτικοί είναι υποχρεωμένοι να ακολουθούν ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα και δεν είναι εξοικειωμένοι να λαμβάνουν πρωτοβουλίες, όπως να επιχειρούν παρεμβάσεις και αλλαγές στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Αντίστοιχα, τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα μέσα στα οποία συντελούνται οι μαθησιακές διαδικασίες είναι στις περισσότερες των περιπτώσεων φτωχά σε σχέση με τις προσφερόμενες ευκαιρίες και δυνατότητες για προσωπική κατανόηση σύνθετων εννοιών και πολυδιάστατων φαινομένων, όπως επίσης για την ανάπτυξη κρίσιμων στάσεων, αξιών και δεξιοτήτων. Δεν υπάρχει επίσης καμία σχεδόν παράδοση στην ανάπτυξη πνεύματος συλλογικότητας εντός της τάξης και του σχολείου όσο και συνεργασιών με φορείς και παράγοντες εκτός σχολείου. Ακόμα και η συνεργασία με τους γονείς σε εκπαιδευτικά θέματα είναι δύσκολη, καθώς οι γονείς τηρούν ενίοτε επικριτική στάση απέναντι στους εκπαιδευτικούς και εκείνοι με τη σειρά τους αποφεύγουν τις ουσιαστικές συνεργασίες.

Επιπλέον, υπάρχουν εμπόδια που σχετίζονται με το ίδιο το περιβάλλον του σχολείου και την οικονομική του αυτονομία για τις περιπτώσεις που απαιτείται ή αποφασίζεται να γίνουν κάποιες έστω και μικρές παρεμβάσεις. Χρειάζεται επομένως να εντοπισθούν, σε συνεργασία με τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές οι διάφορες δυσκολίες και οι ανασταλτικοί παράγοντες που εμποδίζουν την πορεία προς αυτές τις αλλαγές και να αναπτυχθούν στρατηγικές και εργαλεία προκειμένου να ξεπεραστούν. Για όλα τα παραπάνω καθίσταται αναγκαίο η ανάπτυξη του «αειφόρου σχολείου» να αποτελέσει αντικείμενο συμμετοχικής έρευνας στην οποία, πέρα από τους εξωτερικούς ερευνητές, ουσιαστικό ρόλο θα έχουν όλοι οι συντελεστές της σχολικής κοινότητας καθώς και οι παράγοντες της ευρύτερης τοπικής κοινότητας.

Αντικείμενο του προτεινόμενου ερευνητικού προγράμματος είναι η διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης κοινοτήτων μάθησης, με κοινό όραμα την προώθηση της αειφορίας στο σχολείο και στην κοινωνία και την προώθηση του «αειφόρου σχολείου». Ένα τέτοιο εγχείρημα κρίνεται σημαντικό όχι μόνο για την ΕΑΑ αλλά και για την εκπαίδευση γενικότερα, καθώς θα αποτελέσει παράδειγμα για γενικότερες αλλαγές στην παραδοσιακή αντίληψη του σχολείου και θα διαμορφώσει ένα κλίμα συνεργασίας που θεωρείται αναγκαίο για την ανάπτυξη και προώθηση των καινοτομιών που απαιτούν οι σύγχρονες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου η εκπαίδευση να ανταποκριθεί στις τρέχουσες και τις μελλοντικές κοινωνικές συνθήκες.

Η έρευνα θα συγκροτείται από μικρότερες ερευνητικές δράσεις σε επιμέρους θεματικά πεδία, που όλες τους και από κοινού θα συνεισφέρουν σε μια σφαιρική αναπτυξιακή προσέγγιση του σχολείου ως αειφόρου μαθησιακού οργανισμού. Το γεγονός ότι θα είναι πολυεπίπεδη δεν εγκυμονεί τη διάσπαση αλλά επιβάλλει τη σύγκλιση, στοιχείο που επιτυγχάνεται μέσα από το ενιαίο της έρευνας και μέσα από τον κεντρικό συντονισμό της από έναν κοινό φορέα υλοποίησης

Επιμέρους δράσεις: Η συγκεκριμένη πράξη αφορά στην υλοποίηση ενός ενιαίου ερευνητικού προγράμματος, τετραετούς διάρκειας, το οποίο θα εξελιχθεί σε δύο φάσεις, διετούς διάρκειας η καθεμία. Η πρώτη φάση θα είναι πιλοτική και θα έχει διερευνητικό χαρακτήρα, με σκοπό να μελετηθούν κατά κύριο λόγο οι παράγοντες που συμβάλλουν ή αναστέλλουν την ανάπτυξη «αειφόρων σχολείων» στην χώρα μας. Η δεύτερη φάση θα αφορά στη συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων σχολείων σε μια κοινή ερευνητική και αυτοεξελικτική πορεία προς την κατεύθυνση του «αειφόρου σχολείου». Οι βασικοί άξονες του ερευνητικού προγράμματος προτείνεται να είναι οι ακόλουθοι:

- Ανάπτυξη της μεθόδου έρευνας (προτείνεται να χρησιμοποιηθεί συνδυασμός μεθοδολογικών προσεγγίσεων με έμφαση εκείνη της έρευνας δράσης).
- Διαμόρφωση κριτηρίων για την επιλογή των σχολείων που θα συμμετέχουν στην έρευνα.
- «Πλαισιωμένη» επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.
- Εντοπισμός των παραγόντων που συντελούν ή αναστέλλουν την ανάπτυξη του σχολείου ως αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού.
- Ανάπτυξη καινοτόμων προσεγγίσεων, εργαλείων και καλών πρακτικών «αειφόρων σχολείων» με τη συνεργασία της σχολικής και εξωσχολικής κοινότητας.
- Διαμόρφωση συστήματος υποστήριξης των σχολείων κατά τη διάρκεια ανάπτυξης του ερευνητικού προγράμματος και δικτυακών εργαλείων συμμετοχής και επικοινωνίας στις κοινότητες μάθησης.
- Διαμόρφωση συστήματος αξιολόγησης της πορείας εξέλιξης του προγράμματος.

Διάρκεια: 4 έτη.

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 2.000.000 ευρώ (υλοποίηση ενός μεγάλου έργου ή περισσότερων μικρότερης κλίμακας κόστους 350.000 έκαστο)

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ

B) Ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Τίτλος: Ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών των Τμημάτων ΑΕΙ/ΤΕΙ με ενσωμάτωση των αρχών της ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης και των δυνατοτήτων ανάπτυξης στρατηγικών για την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών Τμημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας.

Επιμέρους δράσεις: Υλοποίηση ερευνών που να αφορούν στην εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης και των δυνατοτήτων ανάπτυξης στρατηγικών για την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών Τμημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας μας, όπως επίσης στην κατάρτιση συγκεκριμένου πλαισίου προτεινόμενων παρεμβάσεων (τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και μεθόδου) και στη δοκιμαστική εφαρμογή και αξιολόγηση συγκεκριμένων δράσεων με βάση το πλαίσιο αυτό. Οι έρευνες αυτές θα πρέπει κατά προτεραιότητα να στοχεύουν στην αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών των Τμημάτων εκείνων των οποίων οι απόφοιτοι θα έχουν τη δυνατότητα να απασχοληθούν στην εκπαίδευση, και σε δεύτερη φάση και Τμημάτων των οποίων οι απόφοιτοι ακολουθούν άλλα επαγγέλματα

Διάρκεια: 2-3έτη.

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 1.000.000 ευρώ (υλοποίηση περί των 10 έργων 100.000 ευρώ έκαστο)

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα

Γ) Ανάπτυξη και αξιολόγηση καινοτομικών διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων στην ΕΑΑ, ιδιαίτερα σε σχέση με την κατανόηση εννοιών, τη διαμόρφωση στάσεων, αξιών και δεξιοτήτων που προωθεί η ΕΑΑ

Τίτλος: Ανάπτυξη και αξιολόγηση καινοτομικών διδακτικών εργαλείων στην ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Ανάπτυξη και αξιολόγηση καινοτομικών διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων στην ΕΑΑ, ιδιαίτερα σε σχέση με την κατανόηση εννοιών, τη διαμόρφωση στάσεων, αξιών και δεξιοτήτων που προωθεί η ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Υλοποίηση ερευνών σχετικών με τον σχεδιασμό, την ερευνητική δοκιμαστική εφαρμογή και την αξιολόγηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων μάθησης.

Επιμέρους δράσεις: Σχεδιασμός, ερευνητική δοκιμαστική εφαρμογή και αξιολόγηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων μάθησης, που να επιτρέπουν τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών περιβαλλόντων πλούσιων σε μαθησιακές ευκαιρίες για την ανάπτυξη πολλαπλών και εναλλακτικών αναπαραστάσεων, την εμπλοκή των μαθητών σε δράσεις με προσωπική σημασία για τους ίδιους, αλλά και με δυνατότητες ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής τους σκέψης και ικανότητας, τη μύησή τους στο διάλογο, τη διασαφήνιση θέσεων, στάσεων και αξιών και την ανάπτυξη επιχειρημάτων, και γενικότερα μαθησιακών διαδικασιών που να ευνοούν και να καλλιεργούν την προσωπική συνειδητοποίηση των μαθητών, τη συμμετοχή τους σε συλλογικότητες και την ετοιμότητά τους για δράση.

Διάρκεια: 2-3έτη.

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 600.000 ευρώ (υλοποίηση ενός μεγάλου έργου ή έξι μικρών ερευνητικών έργων, μέσου κόστους 100.000 ευρώ)

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα

Δ) Αξιολόγηση και αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με την ΕΑΑ

Τίτλος: Αξιολόγηση και αναμόρφωση Αναλυτικών προγραμμάτων σε σχέση με την ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Προαγωγή και ενδυνάμωση της ΠΕ/ΕΑΑ στη σχολική καθημερινότητα μέσω της βελτίωσης των Αναλυτικών Προγραμμάτων.

Αντικείμενο: Αξιολόγηση και αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με την ΕΑΑ.

Επιμέρους δράσεις: Υλοποίηση ερευνών σχετικών με την αξιολόγηση των ισχυόντων Αναλυτικών Προγραμμάτων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με το είδος και το πλήθος των δυνατοτήτων που προσφέρουν προς την κατεύθυνση της ΕΑΑ, καθώς επίσης και επανασχεδιασμός και αναμόρφωση των προγραμμάτων αυτών, με βάση την προβληματική, τους στόχους και το πλαίσιο αρχών της ΕΑΑ.

Διάρκεια: 2-3έτη.

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 170.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Ε) Αξιολόγηση τρεχουσών δράσεων και ανάπτυξη νέων ευκαιριών στο πλαίσιο της μη τυπικής ΕΑΑ

Τίτλος: Διερεύνηση και αξιολόγηση δυνατοτήτων ανάπτυξης της ΠΕ/ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση

προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Ενδυνάμωση της σχέσης τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης για την προώθηση της ΠΕ/ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Αξιολόγηση τρεχουσών δράσεων και ανάπτυξη νέων ευκαιριών στην ενδυνάμωση της ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση.

Επιμέρους δράσεις: Υλοποίηση ερευνών για την αξιολόγηση των ήδη προσφερόμενων δράσεων και προγραμμάτων φορέων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της μη τυπικής ΠΕ/ΕΑΑ (όπως π.χ. ΜΚΟ, ιδρύματα, κ.ά), όπως επίσης και διερεύνησης των ευκαιριών και δυνατοτήτων ανάπτυξης του συγκεκριμένου πεδίου σε επίπεδο νέων μορφών τέτοιων παρεμβάσεων, διαφορετικών ομάδων πληθυσμού-στόχου, αποτελεσματικών διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων, κ.ά.

Διάρκεια: 2-3έτη.

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 450.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, ΜΚΟ, κ.ά.

4.2.6 Αξιολόγηση Υπευθύνων ΠΕ και ΚΠΕ

Αν και η λειτουργία των Υπευθύνων ΠΕ και των ΚΠΕ στην Ελλάδα έχει ήδη διανύσει αρκετά έτη, δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμία συγκροτημένη προσπάθεια αξιολόγησής τους. Η διαπίστωση αυτή αφορά τόσο την αξιολόγηση της γενικότερης λειτουργίας των δύο θεσμών, (Υπευθύνων ΠΕ και ΚΠΕ) όσο και την αξιολόγηση κάθε ΚΠΕ χωριστά. Είναι χαρακτηριστικό προς αυτή την κατεύθυνση ότι στο θεσμικό πλαίσιο δεν προβλέπεται κάποια σχετική διαδικασία. Όπως προκύπτει όμως και από την παρούσα έρευνα, δεν έχει διενεργηθεί ουσιαστική αξιολόγηση σε κανένα επίπεδο.

Προτείνεται η θεσμοθέτηση και η ανάπτυξη ενός συστήματος αξιολόγησης, και ενδεχομένως μελλοντικά πιστοποίησης, των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ, ως μέσου διασφάλισης της ποιότητας του έργου που επιτελούν. Συγκεκριμένα, προτείνεται η ανάπτυξη ενός συστήματος αξιολόγησης για κάθε Γραφείο Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και κάθε ΚΠΕ η οποία θα αφορά (α) την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού τους έργου, (β) την αποτελεσματικότητα των διαδικασιών που εφαρμόζουν και (γ) τις υποδομές που διαθέτουν.

Το σύστημα αξιολόγησης θα πρέπει να είναι ευέλικτο, δυναμικό και προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευτικών θεσμών που θα αφορά.

Τίτλος: Ανάπτυξη και εφαρμογή συστήματος αξιολόγησης των θεσμών της ΠΕ

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αποτίμηση της προόδου στην εκπαίδευση μέσω της εφαρμογής συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας-αξιολόγησης των συντελεστών του εκπαιδευτικού συστήματος.

Στόχοι της πράξης: Κύριος σκοπός της αξιολόγησης των Υπευθύνων ΠΕ (ή των μελλοντικών Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και των ΚΠΕ δεν είναι η άσκηση ελέγχου, αλλά η ανατροφοδότηση και βελτίωση σε όλους τους τομείς της οργάνωσης και λειτουργίας των δομών ΠΕ, καθώς και η διαθεσιμότητα πληροφοριών που θα διευκολύνουν και θα τεκμηριώσουν τις αποφάσεις που αφορούν τόσο τη γενικότερη λειτουργία τους όσο και τις επιμέρους δράσεις τους. Η αξιολόγηση των δομών ΠΕ (η οποία μπορεί να οδηγήσει στην πιστοποίηση των δομών) θα πρέπει να καταστεί μια θεσμοθετημένη και συνεχής διαδικασία, η οποία θα παράγει δεδομένα που θα χρησιμοποιούνται από τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και τα ΚΠΕ για να αναπτύσσουν, να εφαρμόζουν και να επαναπροσδιορίζουν εκπαιδευτικά προγράμματα και διαδικασίες ώστε να επιτύχουν την αποστολή τους.

Αντικείμενο: Σχεδιασμός και ανάπτυξη συστήματος αξιολόγησης για τους Υπευθύνους ΠΕ (ή τα μελλοντικά Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και για τα ΚΠΕ, που θα περιλαμβάνει τις εκπαιδευτικές δράσεις που αναπτύσσουν, τις διαδικασίες που ακολουθούν και τις υποδομές που διαθέτουν.

Επιμέρους δράσεις: Η δυναμική φύση των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ και η πολυεπίπεδη εκπαιδευτική δράση που αναπτύσσουν καθιστούν αναγκαία την ανάπτυξη ενός πλαισίου που συνδυάζει διαφορετικές προσεγγίσεις. Οι προσεγγίσεις που προτείνονται στη συνέχεια βασίζονται στο πλαίσιο που έχουν αναπτύξει οι Powell, Stern και Ardoin (2006) για την αξιολόγηση οργανισμών

Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και έχει ήδη εφαρμοσθεί σε αντίστοιχα κέντρα στις ΗΠΑ. Η αξιολόγηση των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ θα πρέπει να είναι:

- *Προσανατολισμένη στη χρήση:* Η αξιολόγηση θα βασίζεται στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του κάθε Γραφείου Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ ή ΚΠΕ και θα αντανakλά αυτό που οι εργαζόμενοι θεωρούν χρήσιμο και ρεαλιστικό. Τα συστατικά στοιχεία της αξιολόγησης θα πηγάζουν επομένως από τις ίδιες τις προτεινόμενες δομές ώστε να ανταποκρίνονται στη δική τους πραγματικότητα (Patton 1996).
- *Συμμετοχική:* Εμπλοκή των εργαζόμενων στον σχεδιασμό και στη διαδικασία της αξιολόγησης. Σε αυτή τη διάσταση πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία, καθώς αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχία κάθε προσπάθειας αξιολόγησης. Διευκρινίζεται ότι με τον όρο συμμετοχική αξιολόγηση δεν νοείται η πληροφόρηση των εργαζομένων και η επιμόρφωσή τους ώστε να εφαρμόζουν την αξιολόγηση με επιτυχία. Στην πραγματικότητα όλο το σχέδιο αξιολόγησης προτείνεται να είναι συμμετοχικό και να βασίζεται σε συναινετικά κριτήρια, τα οποία θα αποτελούν προϊόντα διαπραγμάτευσης (Liarakou & Flogaitis 2001). Οι άξονες και τα κριτήρια της αξιολόγησης θα πρέπει επομένως όχι μόνο να γνωστοποιούνται εκ των προτέρων σε όλα τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ, αλλά και να συζητούνται ώστε αυτά που τελικώς θα εφαρμοσθούν να είναι αποδεκτά.
- *Βασισμένη στους αποδέκτες:* Η ποιότητα και η χρησιμότητα της αξιολόγησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ουσιαστική εμπλοκή όλων όσων έχουν σχέση με κάθε Γραφείο Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ ή ΚΠΕ (Bledsoe & Graham, 2005). Στους τελευταίους περιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι σε αυτούς τους θεσμούς καθώς και όσοι συμμετέχουν στις δράσεις τους, το ΥΠΕΠΘ, οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων, οι μαθητές, τα μέλη της τοπικής κοινωνίας κ.ά. Η κατανόηση των αναγκών των χρηστών είναι σημαντική καθώς οι ανάγκες αυτές θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην επιλογή των αξόνων της αξιολόγησης αλλά και στην επιλογή των εργαλείων αξιολόγησης. Εκτός από τα χρήσιμα συμπεράσματα που δίνει για την αποδοχή και αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού έργου των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ, η εμπλοκή των «χρηστών» στη διαδικασία αξιολόγησης συμβάλλει στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης και ισχυρότερων δεσμών ανάμεσα στους θεσμούς αυτούς και τους χρήστες τους.
- *Θεωρητικά τεκμηριωμένη:* Η αξιολόγηση που θα εφαρμοσθεί τελικά στα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και στα ΚΠΕ πρέπει να βασίζεται στη διεθνή βιβλιογραφία και να αξιοποιεί τις σχετικές προσπάθειες που έχουν γίνει για την αξιολόγηση αντίστοιχων θεσμών άλλων χωρών.

Οι παραπάνω προσεγγίσεις στην αξιολόγηση είναι στην πραγματικότητα συμπληρωματικές και, αν και παρουσιάζουν σημεία αλληλεπικάλυψης, αναδεικνύουν ορισμένα βασικά στοιχεία που θα πρέπει να υιοθετηθούν σε οποιοδήποτε μορφή ή άξονα αξιολόγησης κι αν εφαρμοσθεί.

Άξονες αξιολόγησης: Και για τους δύο θεσμούς της ΠΕ/ΕΑΑ, οι άξονες της αξιολόγησης προτείνεται να περιλαμβάνουν τους παρακάτω τομείς:

- *Τις εκπαιδευτικές δράσεις που αναπτύσσουν.* Σε όλες τις περιπτώσεις, η αξιολόγηση αφορά
  - το πλαίσιο των δράσεων (context evaluation), όπου λαμβάνεται υπόψη το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται,

- τη διαδικασία που ακολουθείται κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της δράσης (implementation evaluation),
- το αποτέλεσμα της δράσης (outcome evaluation).
- *Τις διαδικασίες που ακολουθούν τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και τα ΚΠΕ για την υλοποίηση του έργου τους και γενικότερα το οργανωτικό πλαίσιο που ακολουθούν. Πιο συγκεκριμένα, οι διαδικασίες περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, την οικονομική διαχείριση, την κατανάλωση φυσικών πόρων κατά τις διάφορες λειτουργίες, τη συνεργασία των μελών τους, την εξωστρέφεια των δράσεων, τις εξωτερικές συνεργασίες, τα συστήματα ενημέρωσης και επικοινωνίας (π.χ. ιστοσελίδες, έντυπα, κ.λπ.), τον τρόπο υποδοχής των επισκεπτών, τη συνέπεια στην υλοποίηση των προγραμματιζόμενων δράσεων, την κατανομή των αρμοδιοτήτων σε σχέση με την εξειδίκευση/κατάρτιση του προσωπικού, τη γραφειοκρατία κ.ά.*
- *Τις υποδομές που διαθέτουν τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και τα ΚΠΕ σε σχέση με τη διατήρηση των φυσικών πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική αποτελεσματικότητα και την κοινωνική συνοχή. Σ' αυτό το πλαίσιο αξιολογούνται: α) οι βασικές υποδομές, σε σχέση με την ενεργειακή αποδοτικότητα κτιρίου, τα υδραυλικά και ηλεκτρολογικά συστήματα, τα συστήματα εξυπηρέτησης ΑΜΕΑ, τα συστήματα διαχείρισης αποβλήτων κ.ά., β) ο εξοπλισμός, σε σχέση με την ενεργειακή κατανάλωση (ισχύς μηχανημάτων), τη σύσταση των υλικών που χρησιμοποιούνται (τι στοιχεία περιέχουν), την επικινδυνότητά τους εν γένει κ.ά. Ως παράδειγμα, το ISO 14001 και το ευρωπαϊκό EMAS έχουν αναπτύξει μεθόδους πιστοποίησης που αποσκοπούν στη μείωση και διαχείριση των επιπτώσεων των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, έτσι ώστε οι επιδράσεις τους στο περιβάλλον να ελαχιστοποιούνται και να παρακολουθούνται με αποτελεσματικό τρόπο. Σε αυτή τη διαδικασία προτείνεται να εμπλακεί και ο Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων.*

Μορφή αξιολόγησης: Η αξιολόγηση των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ δεν πρέπει να νοείται ως μια εξωτερική διαδικασία που επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Αντίθετα, θα πρέπει να γίνει μέρος της αντίληψης για τον τρόπο λειτουργίας των δύο θεσμών, να θεσμοθετηθεί και να τεθεί σε εφαρμογή. Όσο κι αν η προσέγγιση αυτή παραπέμπει σε μια εσωτερική αξιολόγηση, σε αυτή τη φάση λειτουργίας τόσο των ΚΠΕ όσο και των Γραφείων Υποστήριξης θα πρέπει να υποστηριχθεί και από έναν εξωτερικό φορέα. Ο φορέας αυτός, σε συνεργασία με τα Γραφεία ΠΕ/ΕΑΑ και τα ΚΠΕ, θα αναπτύξει ένα σύστημα αξιολόγησης, θα συμβάλλει στην εξάσκησή τους πάνω στη χρήση του και, για όσο διάστημα χρειασθεί, στην παρακολούθηση της λειτουργίας του. Σκοπός όμως είναι οι εργαζόμενοι και στις δύο δομές να οικειοποιηθούν το συγκεκριμένο σύστημα, να το ενσωματώσουν στην καθημερινή πρακτική τους, ώστε να καταστεί μακροπρόθεσμα βιώσιμο και να μπορεί να επαναπροσδιορίζεται και να προσαρμόζεται στις ανάγκες τους.

Περιεχόμενο προγράμματος αξιολόγησης: Προτείνεται να αναπτυχθεί συγκεκριμένο σύστημα αξιολόγησης, το οποίο θα βελτιώσει την οργάνωση και τις παρεχόμενες υπηρεσίες των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ και γενικότερα θα τα καταστήσει περισσότερο αποδοτικά. Η πορεία ανάπτυξης του συστήματος είναι η ακόλουθη:

- Σχεδιασμός του γενικού πλαισίου του συστήματος αξιολόγησης. Το γενικό αυτό πλαίσιο μπορεί να είναι κοινό για τις δύο δομές. Σε κάθε περίπτωση το πλαίσιο

- αυτό θα πρέπει να σχεδιασθεί σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και τις αντίστοιχες υπηρεσίες του (π.χ. ΣΕΠΕΔ).
- Προσαρμογή του γενικού συστήματος στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ και διαμόρφωση συστήματος αξιολόγησης για πιλοτική εφαρμογή σε 10 Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και 10 ΚΠΕ.
  - Πιλοτική εφαρμογή του συστήματος στα 10 Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και τα 10 ΚΠΕ, αξιολόγηση και βελτίωσή του.
  - Διερεύνηση της δυνατότητας και της σκοπιμότητας για πιστοποίηση των συγκεκριμένων Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και των ΚΠΕ από φορείς πιστοποίησης σύμφωνα με πρότυπα διαδικασιών ποιότητας και περιβαλλοντικής διαχείρισης.
  - Επέκταση και προσαρμογή του συστήματος αξιολόγησης σε όλα τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και ΚΠΕ.

Διάρκεια: 5 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 2.500.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ που εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ

4.2.7 Δια βίου μάθηση στην ΠΕ/ΕΑΑ

Η δια βίου μάθηση αντανακλά την ανάγκη που χαρακτηρίζει τις μεταβιομηχανικές κοινωνίες για συνεχή απόκτηση και ανανέωση γνώσεων. Ο διάλογος για τη δια βίου μάθηση βρίσκεται στο επίκεντρο των θεωρητικών αναζητήσεων και του προβληματισμού ερευνητών, ενώσεων εκπαιδευτικών, αλλά και του ευρύτερου κοινού. Ταυτόχρονα, τόσο στα κείμενα των διαμορφωτών πολιτικής όσο και στα επίσημα κείμενα εθνικών και διεθνών οργανισμών, διαρκώς και πληθαίνουν οι αναφορές στη δια βίου μάθηση, στον ρόλο και στη σημασία της στις σύγχρονες κοινωνίες, στους σκοπούς και στους στόχους της, αλλά και στο περιεχόμενό της. Υποδηλώνει τον απεριόριστο χαρακτήρα της μάθησης, που καλύπτει όλο το φάσμα της ζωής και περιλαμβάνει όλες ανεξαιρέτως τις μορφές μάθησης, τόσο εκείνες που παρέχονται από κάθε είδους εκπαιδευτικούς φορείς όσο και τις μορφές άτυπης μάθησης.

Σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, παρέχεται στα ΚΠΕ η δυνατότητα να υλοποιούν δράσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης, αλλά και κατάρτισης της τοπικής κοινωνίας σε ποικίλα ζητήματα που άπτονται του αντικείμενου της ΠΕ/ΕΑΑ. Δίνεται δηλαδή η ευκαιρία για άνοιγμα του ΚΠΕ στη δια βίου μάθηση και στην εκπαίδευση του τοπικού πληθυσμού.

Το ΚΠΕ μπορεί να αποτελέσει μια ιδανική δομή μάθησης, η οποία έχει τη δυνατότητα να κινηθεί σε δύο άξονες:

- Ο πρώτος αφορά στην τυπική εκπαίδευση, προσφέροντας κυρίως προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ σε μαθητές, επιμορφωτικές δράσεις σε εκπαιδευτικούς, συνδυάζοντας τη μάθηση με την ψυχαγωγία, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα γνώσεις και ιδιαιτερότητες του τοπικού περιβάλλοντος.
- Ο δεύτερος αφορά στη μη τυπική εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση. Το ΚΠΕ είναι δυνατό να λειτουργεί ως μαθησιακό κέντρο για τις τοπικές κοινωνίες. Να αναβαθμίζεται και να μετασχηματίζεται σε «φάρο» της τοπικής κοινωνίας και των πολιτών της ευρύτερης περιοχής αναφορικά με την ΠΕ/ΕΑΑ. Ο εμπλουτισμός αυτός της φυσιογνωμίας του, κρίνεται αναγκαίος αφού μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ένας μαθησιακός οργανισμός που να ασχολείται συστηματικά με αυτά τα θέματα και να απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό.

Το άνοιγμα των ΚΠΕ στην τοπική κοινωνία μπορεί να αποτελεί ουσιαστική παράμετρο της προσφοράς τους. Η συμβολή των ΚΠΕ, π.χ. σε προγράμματα της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων και οργανισμών που συνδέονται με τη συναινετική επίλυση τοπικών περιβαλλοντικών προβλημάτων, στοιχειοθετεί, σύμφωνα με τα ίδια τα στελέχη των ΚΠΕ, μια από τις διαστάσεις για μια τέτοιου τύπου διασύνδεση των ΚΠΕ με την τοπική κοινωνία και, ταυτόχρονα, για το άνοιγμα του πεδίου των δραστηριοτήτων τους. Μέσα από τη δια βίου μάθηση τα ΚΠΕ θα μετασχηματισθούν σε «φάρο» της τοπικής κοινωνίας και των πολιτών της ευρύτερης περιοχής αναφορικά με θέματα της αειφορίας. Εξάλλου, μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ένας μαθησιακός οργανισμός που να ασχολείται συστηματικά με αυτά τα θέματα και να απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό.

Παράλληλα, μέσα από την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης, δίνεται η ευκαιρία στα ΚΠΕ να διερευνήσουν τρόπους για την ενίσχυση της βιωσιμότητάς τους,

διατηρώντας ταυτόχρονα τον δωρεάν και δημόσιο χαρακτήρα στις δράσεις που προσφέρουν για την τυπική εκπαίδευση.

Δεδομένων ότι, (α) η ανάγκη να αφιερώνεται το μεγαλύτερο μέρος του έργου των ΚΠΕ σε προγράμματα για μαθητές και η έλλειψη συνεργασιών με τους τοπικούς φορείς και την τοπική αυτοδιοίκηση, δημιουργούν σημαντικά εμπόδια στο άνοιγμά τους προς άλλες δράσεις και δυσχεραίνουν την όποια μετεξέλιξή τους προς την κατεύθυνση της δια βίου μάθησης, και (β) εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, όπου αναφέρθηκαν παραδείγματα συμμετοχής ή ανάληψης πρωτοβουλίας στην οργάνωση προγραμμάτων δια βίου μάθησης για τους πολίτες της τοπικής κοινωνίας, η πλειονότητα των στελεχών των ΚΠΕ δηλώνουν ανεπαρκείς στο να εμπλακούν σε τέτοια προγράμματα, λόγω έλλειψης κυρίως χρόνου, αλλά και ουσιαστικής επιμόρφωσής τους, κρίνεται αναγκαία μια μεταβατική περίοδος όπου το ΚΠΕ θα υποστηριχθεί οικονομικά, θεωρητικά και πρακτικά προκειμένου να διερευνήσει και να διαμορφώσει τη νέα του φυσιογνωμία. Η στήριξη αυτή προτείνεται να προέλθει από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013».

Προκειμένου τα ΚΠΕ να διερευνήσουν τη δυνατότητα, και να αναπτύξουν την ικανότητα δημιουργίας δραστηριοτήτων δια βίου μάθησης αλλά και την αντίληψη λειτουργίας στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται (α) η ανάπτυξη πιλοτικού έργου διερεύνησης και εφαρμογής δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ και (β) υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ. Ειδικότερα:

A. Πιλοτικό έργο διερεύνησης και εφαρμογής δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ

Τίτλος: Διερεύνηση και εφαρμογή δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ

Άξονες προτεραιότητας: Άξονες προτεραιότητας 7,8, 9 Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων.

Ειδικός στόχος: Ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή - αύξηση της συμμετοχής μέσω παροχής ειδικών κινήτρων.

Στόχοι της πράξης: Ενδυνάμωση και αναβάθμιση του ρόλου των ΚΠΕ ως σημαντικών φορέων προαγωγής της δια βίου μάθησης στην ΠΕ/ΕΑΑ. Μετασχηματισμός των ΚΠΕ σε «φάρους» ενημέρωσης και εκπαίδευσης της τοπικής κοινωνίας και των πολιτών της ευρύτερης περιοχής αναφορικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Το πιλοτικό έργο αφορά (α) στην εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας για την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ, (β) στην ανάπτυξη πακέτου δράσεων δια βίου μάθησης για επιλεγμένο αριθμό ΚΠΕ, (γ) στην πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση των πακέτων δράσεων δια βίου μάθησης, (δ) στην κατάρτιση σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ.

Επιμέρους δράσεις:

Μελέτη σκοπιμότητας: Η μελέτη σκοπιμότητας θα διερευνήσει την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στο πλαίσιο του θεσμού των ΚΠΕ με τελικό σκοπό τον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των εναλλακτικών τρόπων για το άνοιγμά τους προς την κατεύθυνση της δια βίου μάθησης. Για κάθε ΚΠΕ (α) θα αποτυπωθεί η υφιστάμενη κατάσταση σε σχέση με το έργο που έχει παραγάγει ως σήμερα στο πεδίο της δια βίου μάθησης, με τις υποδομές του και με τη γεωγραφική και περιβαλλοντική του θέση και ιδιαιτερότητα, (β) θα διερευνηθούν οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες, αλλά

και ενδεχόμενοι κίνδυνοι και περιορισμοί για την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης, και (γ) θα εξετασθούν εναλλακτικές λύσεις για τις οποίες θα αναλυθεί το κόστος και τα αναμενόμενα οφέλη, ώστε να προσδιορισθούν κατηγορίες δράσεων δια βίου μάθησης που εν δυνάμει μπορούν να αναπτυχθούν (πακέτα δράσεων δια βίου μάθησης). Στη συνέχεια, θα σχεδιασθεί πιλοτική εφαρμογή σε επιλεγμένο αριθμό ΚΠΕ (αντιπροσωπευτικό δείγμα). Τα ΚΠΕ είναι δυνατόν να επιλεγούν βάσει κριτηρίων τα οποία θα διασφαλίζουν ότι θα αντανακλώνται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις όπως π.χ. ΚΠΕ παλιά ή νέα, αστικού ή περιφερειακού τύπου, με ή χωρίς ξενώνες, με εξοπλισμένα εργαστήρια ή χωρίς, κ.λπ.

Ανάπτυξη πακέτου δράσεων: Για κάθε ένα από τα ΚΠΕ που θα έχουν επιλεγεί θα εξειδικευθούν οι δράσεις δια βίου μάθησης που θα υλοποιηθούν πιλοτικά. Ειδικότερα, θα δοθούν στοιχεία, όπως: τίτλος δράσης, σκοπός, αιτιολόγηση, αναλυτική περιγραφή-διαδικασία, μέθοδος-μέσα, χρονοδιάγραμμα, ανθρώπινο δυναμικό, προϋπολογισμός. Επιπρόσθετα θα προδιαγραφεί η διαδικασία αξιολόγησης.

Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση: Θα υλοποιηθούν οι δράσεις που επιλέχθηκαν. Για την υλοποίηση των δράσεων, απαιτείται προσωπικό, το οποίο θα αποσπάται ή θα προσλαμβάνεται (βλέπε Ενότητα 4.2.4). Το προσωπικό θα πρέπει να λάβει κατάλληλη επιμόρφωση, με την υποστήριξη του τελικού δικαιούχου, όπου αυτή απαιτείται. Τα αποτελέσματα της πιλοτικής εφαρμογής, θα αξιολογούνται με βάση τη διαδικασία που θα έχει προδιαγραφεί.

Κατάρτιση σχεδίου δράσης: Με το πέρας της πιλοτικής εφαρμογής και την ολοκλήρωση της διαδικασίας αξιολόγησης, η οποία θα ανατροφοδοτεί τα πακέτα δράσεων δια βίου μάθησης, με στόχο τη λειτουργική βελτίωσή τους, θα καταρτισθεί σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στο σύνολο των ΚΠΕ.

Διαδικτυακή πύλη: Στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής προτείνεται η δημιουργία υποστηρικτικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Η πλατφόρμα αυτή θα συμβάλει στη δημοσιοποίηση του έργου, αλλά κυρίως θα υποστηρίξει τις επιμέρους δράσεις των ΚΠΕ και θα λειτουργήσει ως βάση επικοινωνίας, μεταξύ των ΚΠΕ και του τελικού δικαιούχου. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.

Διάρκεια: 3 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2012

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 2.750.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Φορείς εποπτευόμενοι από το ΥΠΕΠΘ, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, κ.ά.

B. Υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων για την προώθηση της δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ

Τίτλος: Υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων για την προώθηση της δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ

Άξονες προτεραιότητας: Άξονες προτεραιότητας 7,8, 9 Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων.

Ειδικός στόχος: Ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή - αύξηση της συμμετοχής μέσω παροχής ειδικών κινήτρων.

Στόχοι της πράξης: Ενδυνάμωση και αναβάθμιση του ρόλου των ΚΠΕ ως σημαντικών φορέων προαγωγής της δια βίου μάθησης στην ΠΕ/ΕΑΑ. Μετασχηματισμός των ΚΠΕ σε «φάρους» ενημέρωσης και εκπαίδευσης της τοπικής κοινωνίας και των πολιτών της ευρύτερης περιοχής αναφορικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Υποστήριξη της υλοποίησης δράσεων δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ της χώρας, σύμφωνα με την ολοκληρωμένη πρόταση για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στο πλαίσιο του θεσμού των ΚΠΕ που θα προκύψει από το προαναφερθέν Πιλοτικό έργο διερεύνησης και εφαρμογής δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ.

Επιμέρους δράσεις: Υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων από τα ΚΠΕ, όπως:

- Δράσεις ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας (π.χ. συναντήσεις γνωριμίας, εκδηλώσεις, ημερίδες κ.ά.) σε θέματα που σχετίζονται με την ΠΕ/ΕΑΑ.
- Επιμόρφωση και εκπαίδευση ενηλίκων σε ποικίλα θέματα που σχετίζονται με την ΠΕ/ΕΑΑ και την αειφορία.
- Συμβουλευτική υποστήριξη οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης π.χ. για τη διαβούλευση για τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα.
- Ανάπτυξη συνεργασιών με τοπικές ΜΚΟ, Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, φορείς κατάρτισης ενηλίκων κ.ά. για την υλοποίηση ειδικών έργων (στα οποία π.χ. θα αξιοποιούνται οι υποδομές, και η γνώση του προσωπικού των ΚΠΕ).
- Σχεδιασμός και παροχή προγραμμάτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και αναγνώρισης για οικογένειες και παιδιά.
- Λειτουργία ορισμένων ΚΠΕ και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, π.χ. σε θερινές κατασκηνώσεις, σε συνεργασία με τον οικείο Δήμο ή τη Νομαρχία με σκοπό τη διοργάνωση «θερινών σχολείων».
- Λειτουργία εξειδικευμένης βιβλιοθήκης στον χώρο των ΚΠΕ, η οποία να αποτελεί πόλο έλξης των τοπικών φιλοπεριβαλλοντικών ομάδων κ.ά.

Διάρκεια: 5 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 2.250.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: ΚΠΕ της χώρας

4.2.8 Διερεύνηση ανάπτυξης συμπράξεων δημόσιου - ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ)

Με βάση το νομοθετικό τους πλαίσιο, τα ΚΠΕ μέχρι στιγμής, δεν προβλέπεται να αναπτύσσουν συμπράξεις με άλλους δημόσιους ή/και ιδιωτικούς φορείς τοπικής, εθνικής και διεθνούς εμβέλειας. Παρόλα αυτά μπορούν να αναπτύσσουν συνεργασίες με διάφορους φορείς, κυρίως, ΜΚΟ, ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα, Κέντρα Πληροφόρησης και Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, δήμους και νομαρχίες, κ.ά. Μέχρι σήμερα η συνεργασία αυτή εστιάζεται κυρίως στην υποστήριξη, με έμπυχο και έντυπο υλικό, επιλεγμένων δράσεων (π.χ. ομιλίες σε σεμινάρια, παροχή ενημερωτικού υλικού), στον σχεδιασμό και την υλοποίηση από κοινού εκδηλώσεων, στην παροχή στοιχείων και επιστημονικών συμβουλών για ειδικά ζητήματα κ.ά. Όμως οι συμπράξεις με φορείς που ανήκουν αμιγώς στον ιδιωτικό τομέα (π.χ. όμιλοι, επιχειρήσεις, εταιρείες, κ.ά.) αποτελούν ένα πεδίο που δεν έχει διερευνηθεί. Η μη εμπλοκή των ΚΠΕ σε συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα ήταν σε κάποιο βαθμό αναμενόμενη δεδομένου ότι η εταιρικότητα, ως καινοτόμος έννοια, δεν έχει ακόμα συζητηθεί και αναπτυχθεί στον εκπαιδευτικό χώρο.

Η δημιουργία συμπράξεων αποτελεί συστατικό στοιχείο της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και βασικό μέσο για την επίτευξη της αειφορίας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Οι συμπράξεις μεταξύ ΚΠΕ και του δημόσιου τομέα μπορούν να αφορούν συνεργασίες με ΟΤΑ, ανώτατα ή τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, Κέντρα Ενημέρωσης κ.ά. σε θέματα όπου συναντώνται οι αρμοδιότητες και οι προτεραιότητες των εμπλεκόμενων.

Οι συμπράξεις μεταξύ των ΚΠΕ και του ιδιωτικού τομέα είναι δυνατόν να συμβάλλουν στην καλλιέργεια σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των ΚΠΕ και ιδιωτικών φορέων που είναι διατεθειμένοι να μοιραστούν κοινούς στόχους για την υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων σε τοπικό επίπεδο προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης. Ταυτόχρονα είναι ενδεχομένως δυνατό να συμβάλουν στην επίτευξη της οικονομικής αυτοτέλειας των ΚΠΕ.

Ως αειφόρος εκπαιδευτικός οργανισμός, το ΚΠΕ σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις που απευθύνονται τόσο σε μαθητικές ομάδες, στο πλαίσιο υποστήριξης της τοπικής ΠΕ/ΕΑΑ, όσο και σε άλλες ομάδες στο πλαίσιο του διευρυμένου ρόλου που καλούνται να παίξουν μέσα από τη δια βίου μάθηση. Ως αρμόδιος εκπαιδευτικός τοπικός οργανισμός για την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης σε σχέση με την ΠΕ/ΕΑΑ, το ΚΠΕ μπορεί να συμπράξει με ιδιωτικούς φορείς για την υλοποίηση τέτοιων δράσεων, μέσα από διάφορα εταιρικά σχήματα. Για παράδειγμα, το ΚΠΕ μπορεί να συμβάλλει με ιδέες, τεχνογνωσία, καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, ενώ ο ιδιωτικός φορέας με οικονομικούς πόρους. Μπορεί επίσης η σύμπραξη να γίνεται στη βάση της αναζήτησης οικονομικών πόρων από άλλες πηγές (π.χ. ευρωπαϊκά προγράμματα).

Σε κάθε περίπτωση, οι συμπράξεις εκτός από τον ρόλο που θα επιτελέσουν στην ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ, είναι ενδεχόμενο να λειτουργήσουν ως όχημα για την οικονομική στήριξη των ΚΠΕ ενώ, υπό προϋποθέσεις, η οικονομική ωφέλεια που θα

παράγεται μπορεί να επενδύεται και στην κάλυψη των εξόδων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα απευθύνονται σε σχολεία.

Τίτλος: Διερεύνηση ανάπτυξης συμπράξεων ΚΠΕ και φορέων του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα για την προαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 7,8, 9 Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων ή 13,14,15 Τεχνική Υποστήριξη

Ειδικός στόχος: Ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή - αύξηση της συμμετοχής μέσω παροχής ειδικών κινήτρων.

Στόχοι της πράξης: Διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης συμπράξεων των ΚΠΕ με τον ιδιωτικό και ή και τον δημόσιο τομέα, καθώς και των προϋποθέσεων για ανάπτυξη της επιχειρησιακής ικανότητας των ΚΠΕ, συμπεριλαμβανόμενης της καλλιέργειας της αντίληψης λειτουργίας στο πλαίσιο συνεργασιών και συμπράξεων.

Αντικείμενο: Σχεδιασμός και υλοποίηση πιλοτικού προγράμματος ανάπτυξης συμπράξεων στο πλαίσιο του θεσμού των ΚΠΕ, το οποίο θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

- α) έρευνα προσδιορισμού πιθανών εταίρων και της διαδικασίας για την ανάπτυξη συμπράξεων μεταξύ ΚΠΕ και δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα.,
- β) δημιουργία εγχειριδίου/οδηγού για την ανάπτυξη συμπράξεων,
- γ) επιμόρφωση στελεχών ΚΠΕ σε θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης συμπράξεων,
- δ) υλοποίηση πιλοτικών δράσεων συνεργασίας μεταξύ ΚΠΕ και φορέων από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα,
- ε) αξιολόγηση του πιλοτικού προγράμματος και
- ζ) οριστικοποίηση και έκδοση του εγχειριδίου.

Επιμέρους δράσεις: Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος θα σχεδιασούν και θα υλοποιηθούν οι ακόλουθες ενέργειες:

A. Έρευνα προσδιορισμού πιθανών εταίρων και αντικειμένων, και της διαδικασίας για την ανάπτυξη συμπράξεων μεταξύ ΚΠΕ και δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα

Η πρώτη ενέργεια αναφέρεται στην υλοποίηση συστηματικής διερεύνησης για τον προσδιορισμό των δυνητικών εταίρων με τους οποίους τα ΚΠΕ μπορούν να προχωρήσουν στη δημιουργία συμπράξεων και των πιθανών αντικειμένων των συμπράξεων καθώς και για τη διαμόρφωση μιας προτεινόμενης διαδικασίας ανάπτυξης τέτοιων συμπράξεων. Αναλυτικότερα, οι δύο κεντρικές ενότητες της μελέτης είναι:

A1) Προσδιορισμός εταίρων και αντικειμένων: Προκειμένου να προσδιορισθούν οι δυνητικοί εταίροι των ΚΠΕ και τα πιθανά αντικείμενα των συμπράξεων διερευνώνται θέματα όπως:

- Τα γενικά γνωρίσματα και οι κατηγορίες των φορέων που προσφέρονται για συμπράξεις.
- Οι δυνατότητες ανάπτυξης συμπράξεων με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, π.χ. Εταιρείες Ανακύκλωσης, ΜΚΟ, κοινωφελή ιδρύματα, τράπεζες, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, κέντρα κατάρτισης ενηλίκων, Μουσεία κ.ά.
- Τα προγραμμάτων (εθνικά, ευρωπαϊκά κ.ά.), μέσω των οποίων θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν συμπράξεις ΚΠΕ και δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων στην ΠΕ/ΕΑΑ.

- Παραδείγματα συμπράξεων (μελέτες περίπτωσης) σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και τα αποτελέσματά τους.
- Ενδεικτικά πεδία συμπράξεων.

A2) Προσδιορισμός διαδικασίας

Με βάση το θεωρητικό πλαίσιο της ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων, τη διεθνή εμπειρία καθώς και επιτυχημένα παραδείγματα συμπράξεων σε εθνικό επίπεδο, προσδιορίζεται η προτεινόμενη διαδικασία, προσαρμοσμένη στα γνωρίσματα των ΚΠΕ, για τη δημιουργία συμπράξεων. Η διαδικασία αυτή:

- Περιγράφει και αναλύει τα βασικά στάδια των εργασιών για τη δημιουργία συμπράξεων (π.χ. τρόποι αναζήτησης δυνάμει εταίρων, τρόπος προσέγγισης, ανάπτυξη μνημονίων συνεργασίας, τρόπος επικοινωνίας και συνεργασίας κ.λπ.).
- Περιγράφει και αναλύει τις διάφορες μορφές συμπράξεων, ανάλογα με το είδος των εταίρων, τη γεωγραφική διασπορά, το μέγεθος, τη χρονική διάρκεια κ.λπ.

B. Δημιουργία εγχειριδίου/οδηγού για την ανάπτυξη συμπράξεων

Βάσει των αποτελεσμάτων της μελέτης προσδιορισμού εταίρων και της διαδικασίας για συμπράξεις στα ΚΠΕ, διαμορφώνεται ειδικό εγχειρίδιο/οδηγός. Στο εγχειρίδιο αυτό κωδικοποιούνται τα στάδια της διαδικασίας, έτσι ώστε να λειτουργεί ως οδηγός των στελεχών των ΚΠΕ που επιθυμούν να αναπτύξουν συμπράξεις. Επιπλέον, περιλαμβάνονται ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα επιτυχημένων συμπράξεων. Τέλος παρουσιάζονται κατηγορίες φορέων και δυνητικοί εταίροι για τη δημιουργία συμπράξεων.

Ο ρόλος του είναι ιδιαίτερος σημαντικός, καθώς θα αποτελέσει, το βασικό εργαλείο για την επιμόρφωση των στελεχών ΚΠΕ, αλλά και οδηγό στην πράξη, κατά την υλοποίηση σχετικών δράσεων. Δεδομένου ότι οι εκπαιδευτικοί των ΚΠΕ δεν παραμένουν οι ίδιοι σε βάθος χρόνου και η επιμορφωτική διαδικασία είναι πιθανό να μην επαναληφθεί μετά την ολοκλήρωση του παραπάνω πιλοτικού προγράμματος, το εγχειρίδιο αυτό μπορεί να παραμείνει ως το βασικό επιμορφωτικό εφόδιο για τα νέα στελέχη των ΚΠΕ. Το εγχειρίδιο προτείνεται να αναπτυχθεί και σε ψηφιακή μορφή, προκειμένου να διασφαλίζεται η δυνατότητα τόσο της παρουσίασης μεγάλου όγκου πληροφορίας, όσο και της συνεχούς επικαιροποίησης των στοιχείων.

Στο στάδιο αυτό διαμορφώνεται η αρχική έκδοση του εγχειριδίου, η οποία στη συνέχεια θα αξιολογηθεί, για να αποκτήσει την οριστική του μορφή με την ολοκλήρωση του έργου.

Γ) Επιμόρφωση στελεχών ΚΠΕ σε θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης συμπράξεων

Παρά την πληρότητα του περιεχομένου του, το εγχειρίδιο δεν αρκεί από μόνο του για να διασφαλίσει την ολοκληρωμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα συμπράξεων. Προτείνεται η υλοποίηση ενός επιμορφωτικού προγράμματος, μέσα από το οποίο οι εκπαιδευτικοί των ΚΠΕ θα καταστούν ικανοί να χρησιμοποιούν το εγχειρίδιο αυτό και, επιπλέον, θα αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις, θα αναπτύξουν τις απαραίτητες ικανότητες και θα διαμορφώσουν θετικές στάσεις για την υλοποίηση συμπράξεων. Οι πρώτοι εκπαιδευτικοί που θα συμμετάσχουν σε αυτό το πρόγραμμα, και με τη βοήθεια του εγχειριδίου/επιμορφωτικού οδηγού, θα μπορέσουν να μεταλαμπαδεύσουν τη φιλοσοφία και το λειτουργικό πλαίσιο δημιουργίας συμπράξεων σε εκπαιδευτικούς που θα στελεχώσουν μελλοντικά το ΚΠΕ, εφόσον η θητεία ορισμένων από τα παλαιότερα επικαλύπτεται με τα νεότερα.

Ενδεικτικές ενότητες του επιμορφωτικού προγράμματος είναι:

- Περί εταιρικής και συμπράξεων στην ΠΕ/ΕΑΑ.
- Η αειφορία μέσα από τις συμπράξεις των ΚΠΕ.
- Ο εκπαιδευτικός και κοινωνικός ρόλος των ΚΠΕ στο πλαίσιο των συμπράξεων.

- Βασικά στάδια των εργασιών για τη δημιουργία συμπράξεων.
- Κατάλληλοι φορείς και δυνατότητες ανάπτυξης συμπράξεων με ΚΠΕ.
- Οικονομική διαχείριση στο πλαίσιο των συμπράξεων.

Η διάρκεια του επιμορφωτικού προγράμματος προτείνεται να είναι 50 ώρες.

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ομάδα στελεχών διαφόρων ΚΠΕ, η να επιλεγούν συγκεκριμένα ΚΠΕ και να προσφερθεί στο σύνολο των στελεχών του.

Δ) Υλοποίηση πιλοτικών δράσεων συνεργασίας μεταξύ ΚΠΕ και φορέων από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα

Στο στάδιο αυτό θα προσδιορισθούν συγκεκριμένες δράσεις και θα επιλεγούν ΚΠΕ και φορείς από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα για την πιλοτική εφαρμογή τους. Η υλοποίησή τους θα παρακολουθείται και θα υποστηρίζεται από τον τελικό δικαιούχο του έργου.

Ε) Αξιολόγηση του πιλοτικού προγράμματος

Η αξιολόγηση θα αφορά τόσο στην αξιολόγηση του εγχειριδίου όσο και στην πιλοτική εφαρμογή που πραγματοποιήθηκε και θα γίνει βάσει κριτηρίων που θα έχουν σχεδιασθεί και αποφασισθεί εκ των προτέρων.

Ζ) Οριστικοποίηση και έκδοση του εγχειριδίου

Βάσει των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης, ανατροφοδοτείται και οριστικοποιείται το περιεχόμενο του εγχειριδίου. Η διαδικασία αυτή προϋποθέτει ιδιαίτερη προσοχή, καθώς το εγχειρίδιο θα αποτελέσει τον βασικό επιμορφωτικό οδηγό σε θέματα συμπράξεων και των μελλοντικών γενεών εκπαιδευτικών που θα στελεχώσουν τα ΚΠΕ. Οι πιθανές διορθώσεις - προσαρμογές αφορούν βέβαια τόσο την έντυπη όσο και την ηλεκτρονική μορφή του εγχειριδίου.

Διαδικτυακή πύλη: Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος προτείνεται η δημιουργία υποστηρικτικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Η πλατφόρμα αυτή θα συμβάλει στη δημοσιοποίηση του έργου, αλλά κυρίως θα υποστηρίξει την επικοινωνία των συμμετεχόντων και ιδιαίτερα κατά τη φάση υλοποίησης της επιμόρφωσης σε θέματα συμπράξεων και των ίδιων των πιλοτικών εφαρμογών. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.

Διάρκεια: 3 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2010-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 1.850.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, ΜΚΟ, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ), κ.ά.

4.2.9 Λοιπές δράσεις που προτείνονται προς ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

Εκτός από τις κατηγορίες πράξεων, που περιγράφηκαν λεπτομερώς στις Ενότητες 4.2.1-4.2.8 ανωτέρω για την προώθηση της ΠΕ/ΕΑΑ στο ελληνικό σχολείο, και συμπληρωματικά σε αυτές, προτείνεται η υλοποίηση των ακόλουθων οριζόντιων έργων:

Α. Σύνταξη Εθνικής Στρατηγικής για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Τίτλος: Εθνική Στρατηγική για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Άξονες προτεραιότητας: 1, 2, 3 Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.

Στόχοι της πράξης: Εξειδίκευση των κατευθύνσεων της Στρατηγικής της UNECE για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και χάραξη της Εθνικής Στρατηγικής.

Αντικείμενο: Σύνταξη του κειμένου της Εθνικής Στρατηγικής για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η Εθνική Στρατηγική θα θέτει ως κύριο σκοπό την ανάπτυξη εκπαίδευσης, η οποία θα διαμορφώνει αξίες και στάσεις που θα οδηγήσουν την ανθρωπότητα στην αειφόρο ανάπτυξη.

Επιμέρους δράσεις: Σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής για την ΕΑΑ, η οποία θα διασφαλίζει το κατάλληλο πολιτικό, νομοθετικό, κανονιστικό και λειτουργικό πλαίσιο για την υποστήριξη της ΕΑΑ, την προώθηση της αειφορίας μέσω της τυπικής εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστημιακά ιδρύματα κ.λπ.), αλλά και μέσω της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (κοινότητα, οικογένεια, σύλλογοι, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης-ΜΜΕ, Μη Κρατικές Οργανώσεις-ΜΚΟ), την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την ανάπτυξη και παραγωγή σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού και εργαλείων. Ενδεικτικά περιεχόμενα της Εθνικής Στρατηγικής είναι: εισαγωγή, η διεθνής απόκριση για τη μετάβαση από την ΠΕ στην ΕΑΑ και την ανάπτυξη της ΕΑΑ σε παγκόσμιο, κοινοτικό και περιφερειακό επίπεδο, η αποτύπωση και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, η παρούσα κατάσταση της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα και οι προκλήσεις, το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την ΠΕ/ΕΑΑ, το πλαίσιο πολιτικών και προγραμμάτων για την ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα, το όραμα, οι αρχές, οι σκοποί και οι άξονες δράσης της Εθνικής Στρατηγικής, συντονισμός, παρακολούθηση και αξιολόγηση της προόδου υλοποίησης της Στρατηγικής. Για την εκπόνηση της Εθνικής Στρατηγικής απαιτείται ευρεία διαβούλευση με όλους τους κοινωνικούς εταίρους.

Διάρκεια: 2 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2011

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 300.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ που εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ), κ.ά.

B. Δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΕΑ

Τίτλος: Διαδικτυακή πύλη για την ΠΕ/ΕΑΑ

Άξονες προτεραιότητας: 13, 14, 15 Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής.

Ειδικός στόχος: Δημοσιότητα και πληροφόρηση.

Στόχοι της πράξης: Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του διαδικτύου και εν γένει των τεχνολογιών της κοινωνίας της πληροφορίας, στη διαχείριση, επιμόρφωση, επίδειξη αποτελεσμάτων και αξιολόγηση της ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Ανάπτυξη και υποστήριξη της λειτουργίας διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑΑ. Η διαδικτυακή πύλη θα αποτελέσει βήμα επικοινωνίας, έκφρασης και διάδρασης ανάμεσα σε όλους όσοι ασχολούνται με την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, καθώς και με το ευρύ κοινό.

Επιμέρους δράσεις:

Η χρήση των δυνατοτήτων του διαδικτύου στη διαχείριση, επιμόρφωση, επίδειξη αποτελεσμάτων και αξιολόγηση της ΕΑΑ αποτελεί καινοτόμο προσέγγιση, η οποία επιτυγχάνει την αύξηση της διείσδυσης, στην ελληνική κοινωνία, των τεχνολογιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Η διαδικτυακή πύλη για την ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να αναπτυχθεί σύμφωνα με τις αναλυτικές προδιαγραφές που δίνονται στο παραδοτέο Π5 του έργου «Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη».

Διάρκεια: 5 έτη (1 έτος για την ανάπτυξη της πύλης και 4 έτη υποστήριξη της λειτουργίας)

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 250.000 ευρώ (150.000 για την ανάπτυξη και 100.000 για την υποστήριξη της λειτουργίας)

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ που εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ), κ.ά.

Γ. Έργο οριζόντιας στήριξης των δράσεων για την ΠΕ/ΕΑΑ του Επιχειρησιακού Προγράμματος

Τίτλος: Οριζόντια στήριξη των δράσεων για την ΠΕ/ΕΑΑ του Επιχειρησιακού Προγράμματος

Άξονες προτεραιότητας: 13, 14, 15 Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής.

Ειδικός στόχος: Η ενίσχυση της ποιότητας της διαχείρισης.

Στόχοι της πράξης: Ενίσχυση και ενδυνάμωση των αρμόδιων υπηρεσιών για την προαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ.

Αντικείμενο: Οριζόντια στήριξη των αρμόδιων υπηρεσιών για την επίτευξη ισχυρής κεντρικής υποστήριξης των τελικών δικαιούχων, για την επιτυχή εφαρμογή του εγχειρήματος αξιοποίησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013» για την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα και για τη συντονισμένη εκπόνηση των επιμέρους πράξεων.

Επιμέρους δράσεις: Η υποστήριξη, σε επιστημονικό και τεχνικό επίπεδο, από εξωτερικούς συνεργάτες, αφορά πρωτίστως τις αρμόδιες υπηρεσίες (ΣΕΠΕΔ και Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος). Ειδικότερα, αφορά στην παροχή επιστημονικών συμβουλών και κατευθύνσεων σε θέματα ΠΕ/ΕΑΑ, στην παροχή πληροφοριών και διευκρινίσεων επί επιμέρους ζητημάτων που αφορούν το γνωστικό αντικείμενο, στη συμβολή στην παρακολούθηση υλοποίησης των πράξεων

του Επιχειρησιακού Προγράμματος και στην αρωγή για την αντιμετώπιση προβλημάτων που ενδεχομένως ανακύπτουν.

Διάρκεια: 5 έτη

Χρονοδιάγραμμα: 2009-2013

Χωροθέτηση: Όλες οι Περιφέρειες

Προϋπολογισμός: 1.000.000 ευρώ

Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι: Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος
«Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007 - 2013»

Στο Παράρτημα I παρουσιάζονται συνοπτικά οι προδιαγραφές των προτεινόμενων πράξεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. 2003. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για το περιβάλλον και την υγεία. COM (2003) 338 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2005. Σχετικά με μια θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον. COM (2005) 718 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή Περιφερειών. 2005. Ένα βήμα μπροστά για την αειφόρο χρήση των πόρων: Θεματική Στρατηγική για την πρόληψη της δημιουργίας και την ανακύκλωση των απορριμμάτων COM (2005) 666 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2005. Θεματική Στρατηγική για την Προστασία και Διατήρηση του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος. COM (2005) 504 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή Περιφερειών. 2006. Ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας έως το 2010 – και μετέπειτα. (COM 2006/216 τελικό).
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή Περιφερειών. 2007. Περιορισμός της αλλαγής του κλίματος του πλανήτη σε αύξηση της θερμοκρασίας κατά 2 βαθμούς Κελσίου. Η πορεία προς το 2020 και μετέπειτα. COM (2007) 2 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ. 2007. Διαμόρφωση νέας παιδείας αστικής κινητικότητας COM (2007) 551.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή Περιφερειών. 2008. Δύο φορές το 20 έως το 2020. Η κλιματική αλλαγή και η ευκαιρία της Ευρώπης COM (2008) 30 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2008. Σχετικά με μια πρώτη αξιολόγηση των εθνικών σχεδίων δράσης για την ενεργειακή απόδοση όπως απαιτείται από την Οδηγία 2006/32/EK για την ενεργειακή απόδοση κατά την τελική χρήση και τις ενεργειακές υπηρεσίες. Από κοινού βήματα προόδου στην ενεργειακή απόδοση. COM(2008) 11 τελικό.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή Περιφερειών. Θεματική στρατηγική για την προστασία του εδάφους. COM(2006) 231 τελικό.
- Βασάλα & Γεωργιάδου (2006). Εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Πρακτικά CD-Rom Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 86-95.
- Βασάλα & Μότσιοι (2007). Η Εισαγωγική Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Συμβατικά ή Εξ Αποστάσεως Προγράμματα;. *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 11:12-20.

- Γεράκης Π.Α. και Ε. Τ. Κουτράκης (συντονιστές έκδοσης). 1996. Ελληνικοί Υγρότοποι. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων. Εκδόθηκε στην ελληνική και αγγλική γλώσσα και χρηματοδοτήθηκε από την Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδας. 381 σελ.
- Γερμανός, Δ. (2003). *Οι τοίχοι της γνώσης. Σχολικός χώρος και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Γιάσογλου, Ν. 2004. Ερημοποίηση. Άνθρωπος και Περιβάλλον στον 21^ο αιώνα. Τα Κρίσιμα Προβλήματα. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Υπουργείο Πολιτισμού.
- Castro P. and M.E. Huber. 1992. Marine Biology. Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης Κούκουρας Θ. και Ε. Βουλτσιάδου. 1999. Θαλάσσια Βιολογία. σελ.608.
- Δασκολιά, Μ.-Κ. (2000). *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα.
- Δασκολιά, Μ. & Λιαράκου, Γ. (2006). Διερευνώντας την έννοια της αειφορίας. Αντιλήψεις Ελλήνων εκπαιδευτικών και φοιτητών. Ανακοίνωση στη Διεθνή Επιστημονική Συνάντηση "Εκπαίδευση για την Αειφορία: ερευνητικές διαστάσεις". Αθήνα, 19-20 Μαΐου 2006. Κέντρο Έρευνας, Μελέτης και Εφαρμογών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.
- Δασκολιά, Μ. & Χατζηφωτίου, Α. (2007). Η πολυσημία των εννοιών και ο πλουραλισμός των απόψεων στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την Αειφορία. Διερεύνηση των αντιλήψεων εκπαιδευτικών και φοιτητών (επιστ. επιμέλεια: Μ. Δασκολιά). Κέντρο Έρευνας, Μελέτης και Εφαρμογών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Σειρά Επιστημονικών Εκδόσεων, τεύχος 1. ΚΕΜΕΠΕ: Αθήνα.
- Ελληνικό Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης. ΚΥΑ 99605/3719 (ΦΕΚ 974/Τ.Β/ 27 Ιουλίου 2001).
- Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος. 2007. Το Περιβάλλον στην Ευρώπη - Τέταρτη αξιολόγηση. Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πληροφορίες και αριθμητικά στοιχεία για τις θαλάσσιες δραστηριότητες. <http://ec.europa.eu/maritimeaffairs>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2000). *Υπόμνημα σχετικά με την εκπαίδευση καθόλη τη διάρκεια της ζωής*. Βρυξέλλες.
- Φέρμελη, Γ. & Βαβούρη, Α (1999). Οι Νέες Τεχνολογίες ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, σελ. 221-225
- Φλογαΐτη Ε. (1993). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.
- Φλογαΐτη, Ε.(επιμ.) (2003). *Περιβαλλοντικός Γραμματισμός. Πρόγραμμα σπουδών – εκπαιδευτικό υλικό*. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ), Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, ΓΓΕΕ.
- Φλογαΐτη, Ε. & Δασκολιά Μ. (2004). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Σχεδιάζοντας ένα αειφόρο μέλλον. Στο: Π. Αγγελίδης & Γ. Μαυροειδής (επιμ.), *Εκπαιδευτικές Καινοτομίες για το Σχολείο του Μέλλοντος* (σσ. 281-302). Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Φλογαΐτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φυτώκα, Ελένη, Θ. Παρτόζης, Δ. Χουβαρδάς, Π.Α. Γεράκης και Μ. Καρτέρης. 2000. Απογραφή υγροτόπων στο πλαίσιο του έργου «Ενημέρωση και Εμπλουτισμός

- Εθνικής Βάσης Δεδομένων για τους Ελληνικούς Υγροτόπους». Βάση Δεδομένων. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΕΚΒΥ) και Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. 2002. Βιοκλιματικός σχεδιασμός στην Ελλάδα: Ενεργειακή απόδοση και κατευθύνσεις εφαρμογής.
- Κόκκος Α. (1999). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Το πεδίο, οι Αρχές Μάθησης, οι Συντελεστές*. Πάτρα: ΕΑΠ
- Κόκκος, Α. (2002). (επιμ.). *Διεθνής Συνδιάσκεψη για την Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Κόκκος (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Κατσακιώρη, Μαρία και Π. Α. Γεράκης (συντονιστές έκδοσης). 2000. CD-ROM «Ελληνικοί Υγρότοποι». Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Αθήνα και Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων – Υγροτόπων (ΕΚΒΥ), Θέρμη.
- Κούκουρας Α., Μαργαρίτα Αριανούτσου και Π.Α. Γεράκης (1986). Λεξικό οικολογικών και συναφών όρων. Εκδόσεις Γαρταγάνη, Θεσσαλονίκη.
- Λέκκας, Θ., Κολοκυθάς, Γ., Καζαντζή, Αρ., Καΐλα, Μ., Γαρδίκης, Δ. (2005). Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης: Παρουσίαση της Πορείας Υλοποίησης του Έργου τα Σχολικά Έτη 2002-03 & 2003-04. Στο: Θ. Λέκκας (επιμ.), *Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, Ισθμός Κορίνθου.
- Λιαράκου, Γ. (2006). Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ανακοίνωση στο Διεθνές Συνέδριο 'Ιστορικές Διαστάσεις του Περιβάλλοντος στην Ελλάδα', CURAP/CNRS, ΚΕΜΕΠΕ/ΤΕΑΠΗ, ΕΣΕΗ, 14-15 Απριλίου, Αθήνα.
- Λιαράκου, Γ. και Φλογαΐτη, Ε. (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Προβληματισμοί, τάσεις και προτάσεις*, Αθήνα: Νήσος
- Ντάφης, Σπύρος (1994). Αειφορία και αειφορική ανάπτυξη. ΑΜΦΙΒΙΟΝ 7.
- Παπαδημητρίου, Β. (1995). Περιβαλλοντικά κέντρα και περιβαλλοντική εκπαίδευση *Σύγχρονη Εκπαίδευση*.
- Παπαδημητρίου, Β. (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθείω.
- Παπαπροκοπίου, Ν. (2002). Αλληλεπιδράσεις μεταξύ ακαδημαϊκής κοινότητας και εκπαιδευτικών θεσμών. Ο ρόλος του επόπτη καθηγητή στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*. Αθήνα: Μεταίχμιο. Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1993α). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Τόμος Α'. Αθήνα (αυτοέκδοση).
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1993β). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Τόμος Β'. Αθήνα (αυτοέκδοση).
- Πληροφορίες από Ιστότοπο Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης Greenpeace
- Πληροφορίες από Ιστότοπο Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης WWF.
- Πληροφορίες από Ιστότοπο Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Πράσινη Βίβλος που υποβάλλεται από την Επιτροπή προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. 2007. Η προσαρμογή της Ευρώπης στην αλλαγή του κλίματος – Επιλογές δράσης για την ΕΕ. COM (2007) 354 τελικό.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 2006. Ανανεωμένη Στρατηγική της ΕΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη.
- ΥΠΕΧΩΔΕ. 2008. Εισήγηση για το Εθνικό Σχέδιο Αντιμετώπισης της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης.

- Υπουργείο Γεωργίας. 2000. Εθνική Στρατηγική για τους γενετικούς πόρους. Πρακτικά Συνεδρίου συνάντησης εργασίας «Γεωργία και Περιβάλλον» σελ. 261-362. Κέντρο Γαία-Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. 25 Φεβρουαρίου 2000.
- Υπουργείο Οικονομικών του Ηνωμένου Βασιλείου. 2006. Επισκόπηση Stern σχετικά με τα οικονομικά μεγέθη της κλιματικής αλλαγής. http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm.
- Χατζηχαράλαμπος, Έλενα και Π. Α. Γεράκης (συντονιστές έκδοσης). 2004. Εκπαιδευτικό πακέτο για τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών. Τεύχος Β: Βασικά κείμενα. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα και Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων – Υγροτόπων (ΕΚΒΥ), Θέρμη.
- Ψύλλος, Δ., Μαρία Κατσακιώρη, Ναζλού Αντωνιάδου και Παρασκευή Βασάλα. 2000. Εκπαιδευτικό πακέτο για την παράκτια ζώνη για το Δημοτικό, το Γυμνάσιο, το Λύκειο (Ενημερωτικό κείμενο, Φύλλα Εργασίας, Οδηγίες για τον εκπαιδευτή, Συμπληρωματικό υλικό). Υπουργείο Παιδείας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης ΑΠΘ, Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων και Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Ali Khan, S. (1996). A vision of a 21st-century community learning centre. In: J. Huckle & S. Sterling (eds), *Education for Sustainability* (pp. 222-227). London: Earthscan
- Baines, J. (1986). Learning to live on Planet Earth. *Environmental Education and Information*, 5(1): 6-12.
- Barbier E.B., and A. Markandya (1990). The conditions for achieving environmentally sustainable development. *European Economic Review* 34: 659-669.
- Bartelmus, P. Stahmer, C. and Van Tongeren, J (1989). SNA framework for integrated environmental and economic accounting. Paper presented at the International Association for Research in Income and Wealth Conference, Lahnstein, W. Germany, August 1989 (manuscript).
- Basch, C.E. (1987). Focus group interview: an underutilized research technique for improving theory and practice in health education. *Health Education Quarterly*, 14(4): 411-448.
- Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας* (Α.-Β. Ρήγα, επιμελήτρια έκδοσης). Αθήνα: Gutenberg (έτος πρωτότυπης έκδοσης 1993).
- Berelson, B. (1971). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner.
- Bledsoe, K.L. and Graham, J.A. (2005). The use of multiple evaluation approaches in program evaluation, *American Journal of Evaluation*, 26(3): 302-319.
- Brebbia C.A. 2002. Coastal environment. Environmental problems in coastal regions IV. WIT Press. 456 p.
- CEDEFOP (1996). *Vocational Training Glossarium*, Thessaloniki: CEDEFOP
- Chatzifotiou, A., Liarakou, Z., Daskolia, M. (2006). 'Environment' and 'Sustainable Development': Investigating the Content and Social Dimension of Two Central Environmental Education Concepts among University Students. In: the Electronic

- Conference Proceedings of the 5th Global Conference "Environmental Justice and Global Citizenship". <http://www.inter-disciplinary.net/ptb/ejgc/ejgc5/s8.html>
- Chung, R.G. (1991). *In service training for incorporating environmental education into the industrial/vocational education system at the secondary education level in Taiwan the R.O.C.* Unpublished Ph.D. thesis, Iowa State University.
- Cohen, L. and Manion, L. (1980). *Research Methods in Education*. London: Croom Helm.
- Communications from the Commission to the Council and the European Parliament. 2003. Forest Law Enforcement, Governance and Trade (FLEGT) Proposal for an EU Action Plan. COM (2003) 251 final.
- Denzin, N. (1970). Strategies of multiple triangulation. In: N. Denzin (ed.), *The research act in sociology: a theoretical introduction to sociological method*, (pp. 297-313). New York: McGraw-Hill.
- Eaker R., DuFour R. and DuFour R (2002). *Getting Started: Reculturing Schools to become Professional Learning Communities*. Indiana USA: National Education Service.
- Elliot, J. 1999, Sustainable Society and Environmental Education: future perspectives and demands for the education system. *Cambridge Journal of Education*, 29(3): 325-340.
- Europe's Environment. The fourth assessment. 2007. European Environment Agency. Copenhagen. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. ISBN 978-92-9167-932-4
- EU Marine Strategy. The story behind the Strategy.
- Fife-Schaw, C. (1995). Questionnaire Design. In: G.M. Breakwell, S. Hammond and C. Fife-Shaw (eds), *Research Methods in Psychology* (pp. 174-193). London: Sage.
- Fien, J. (ed.) (1993). *Environmental Education: A Pathway to Sustainability*. Geelong: Deakin University Press.
- Fien, J. & Tilbury, D. (2002). The Global Challenge of Sustainability. In: D. Tilbury, R. Stevenson, J. Fien & D. Schreuder (eds), *Education and Sustainability. Responding to the Global Challenge* (pp.1-12). Gland: IUCN.
- Flogaitis E., Liarakou G. and Daskolia M. (2005). Criteria for Eco-School Development. The National Report of Greece. In: Mayer, M. & Mogensen, F. *Criteria for Eco-School Development*, ENSI, Vienna.
- Friends of Nature (1992). Readings on sustainable development. Athens.
- Gayford, C. (2002). Controversial environmental issues: a case study for the professional development of science teachers. *International Journal of Science Education*, 24(11): 1191-1200.
- Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating Educational Processes. *Applied Environmental Education and Communication*, 4: 339-351.
- Gregersen H.M., and A.L. Lundgren (1989). Linking monitoring and assessment to sustainable development. Working paper 2. Forestry for Sustainable Development Program, University of Minnesota, 09-1989.
- Hall, G. and Hord, S. (2006). *Implementing Change*. USA: Allyn and Bacon.
- Halpern B. S, S. Walbridge, K. A. Selkoe, C. V. Kappel, F. Micheli, C. D'Agrosa, J. F. Bruno, K. S. Casey, C. Ebert, H. E. Fox, R. Fujita, D. Heinemann, H.r S. Lenihan, E. M. P. Madin, M. T. Perry, E. R. Selig, M. Spalding, R. Steneck, and R. Watson. 2008. A Global Map of Human Impact on Marine Ecosystems. *Science*. Vol. 319. (5865): 948 – 952.

- Ham, S., Langseth, R., Fazio, J. (1985). Back to Definitions in Environmental Education: The Case of Inland Northwest Camps. *Journal of Environmental Education*, 16(4): 11-15.
- Hargreaves & Fullam M. (1993). *Η Εξέλιξη των Εκπαιδευτικών* (μτφρ. Π. Χατζηπαντελή) Αθήνα: Πατάκης.
- Hart, P. (2003). Teachers' thinking in environmental education. Consciousness and responsibility/. New York: Peter Lang.
- Hodson D. (1993) Re-Thinking Old Ways: Towards a More Critical Approach to Practical work in Science. *Studies in Science Education* 22, 85-142
- Hodson D. (2003) Time for action: Science education for an alternative future. *International Journal of Science Education* 25(6), 645-670
- Huckle, J. (1996). Realizing Sustainability in Changing Times. In J. Huckle and S. Sterling (eds) *Education for Sustainability*, London: Earthscan.
- IUCN, UNEP, WWF (1991) *Caring for the Earth: A Strategy for Sustainable Living* Gland, Switzerland: IUCN/UNEP/WWF.
- IPCC. 2007: Summary for Policymakers. In: Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds., Cambridge University Press, Cambridge, UK, 7-22.
- Jarvis P. (2000). *Adult and Continuing Education: Theory and Practice*, (5th ed.). Routledge: London
- Kimble, C. & Hildreth, P (2008). *Communities of Practice: Creating Learning Environments for Educators*. Information Age Publishing.
- King, J., Morris, L.L., & Fitz-Gibbon, J.T. (1987). *How to measure program implementation*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Kitzinger J. (1995). Introducing focus groups, *British Medical Journal*, 311: 299-302.
- Lave J & Wenger E (1991) *Situated Learning. Legitimate peripheral participation*, Cambridge: University of Cambridge Press
- Liarakou, G. & Flogaitis, E. (1999), Why Education for Sustainability Now. In: K. Webster (ed) *Education for Sustainability. A Teacher Development Model*. Unit E1. London: Field Studies Council.
- Liarakou, G. and Flogaitis, E. (2000-01). Quelle évaluation pour quelle Education relative à l'environnement, *Education Relative à l'environnement: Regards-Recherches-Reflexions*, 2: 13-30.
- Lazarowitz R. & Tamir P. (1994) Research on Using Laboratory Instruction in Science, in Gabel, D.L. (ed.) *Handbook of science Teaching and Learning*. Macmillan Pub
- Lincoln, Y., & Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry*. New York: Sage.
- MacGilchrist, B. Myers, K. and Reed J. (2004). *The intelligent school*. Sage
- Manning E.W (1990). Presidential address: sustainable development, the challenge. *The Canadian Geographer* 4: 290-302.
- Margoluis R. and Salafsky N. (1998). *Measures of success: Designing, managing and monitoring conservation and development projects*. Washington, DC: Island Press.
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (1989). *Designing Qualitative Research*. Newbury Park: Sage.
- Millennium Ecosystem Assessment. 2005. Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity synthesis. World Resources Institute. Washington, DC.

- Millennium Ecosystem Assessment. 2005. Ecosystems and Human Well-being: Water and Wetlands Synthesis. World Resources Institute. Washington, DC.
- Millward, L.J. (1995). Focus Groups. In: G.M. Breakwell, S. Hammond and C. Fife-Shaw (eds), *Research Methods in Psychology* (pp. 274-292). London: Sage.
- Ministry of the Environment, Physical Planning and Public Works 2006. The National Report of Greece on Coastal Zone Management. Athens. Greece. 92 p.
- Moore, G.T. (1987). The physical environment and cognitive development in child care centers. In C. Weinstein & T.C. David (eds) *Spaces for Children* (pp. 41-72). New York: Plenum Press.
- Morgan, D. L. (1997). *Focus Group as qualitative research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nijkamp P., C.J.M. van de Bergh, and F.J. Soeteman (1991). Regional sustainable development and natural resource use. Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1990.
- Norland E., Marcinkoski T. (2004). *Using logic modelling to design your program's evaluation*. Biloxi, MS: Professional Development Session at the North's American Association for Environmental Education's Annual Conference.
- Patton, M.Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park: Sage.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Patton M. Q. (1996) *Utilization-focused evaluation: The new century text*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications (3rd ed)
- Pearce. D.W., E.B. Barbier and A. Markandya (1988). Sustainable development and cost-benefit analysis. LEEC Paper 88-03 (London Environmental Economics Centre).
- Posch, P. (1990). New strategies for Environmental Education. *Streetwise*, 4: 28-31.
- Posch, P. (1998). The ecologisation of schools and its implications for educational policy. In: J. Elliot (dir), *Environmental Education: on the way to a sustainable future*. Report on Linz International Conference. Vienna: ENSI.
- Posch, P. (1999). The ecologisation of schools and its implications for educational policy. *Cambridge Journal of Education*, 29(3): 340-348.
- Powell R., Stern M., Ardoin N. (2006). A Sustainable Evaluation Framework and its Application, *Applied Environmental Education and Communication*, 5: 231-241.
- Rauch, F. (2002). The potential of education for sustainable development for reform in schools, *Environmental Education Research*, 8(1): 43-51
- Redclift M (1991). The multiple dimensions of sustainable development. Paper at the Annual Conference of the Geographical Association 19-04-1990, London.
- Rees, W. (1990). The Ecology of Sustainable Development. *The Ecologist* 20(1): 18-23.
- Rogers, A. (1999). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Sauvé, L. (1994). *Pour une éducation relative à l'environnement*. Montréal: Guérin, Paris: Eska.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage.
- Simmons, D. (1986). What students gain from the resident Environmental Education experience: The teacher's perspective. *Environmental Education and Information*. 5(4): 219-230.

- Simmons, D. (1988). The teachers' perspective of the resident EE experience. *Journal of Environmental Education*. 19(2): 35-42.
- Simmons, D. (1991). Are we meeting the goal of responsible environmental behaviour? An examination of Nature and Environmental Education Center Goals. *Journal of Environmental Education*, 22(3): 16-21.
- Smith, B. (1986). The role and organization of Nature Centers in the United States. *Environmental Education and Information*, 5(2): 58-61.
- Sterling, S. (1996). Education in change. In: J. Huckle & S. Sterling (eds), *Education for Sustainability* (pp. 18-39). London: Earthscan.
- Steve Van Matre. (1990). *Earth Education a new beginning*. The Institute for Earth Education.
- Tilbury, D. (1995). Environmental education for sustainability: Defining the new focus of environmental education in the 1990s. *Environmental Education Research*, 1(2): 195-211.
- Tilbury, D. & Wortman, D. (2004). *Engaging People in Sustainability*. Gland, Cambridge: IUCN.
- Turner R.K. (1989). Pluralism in environmental economics: a survey of the sustainable economic development campaign. Paper presented at Economics and Rural Environment Symposium at the Annual Conference, Manchester, 04-1988.
- UNCED (1992). Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development, Rio Declaration on Environment and Development. UNCED. Rio de Janeiro, Brazil
- UNECE (2003). Statement on Education for Sustainable Development by the UNECE Ministers of the Environment. Fifth Ministerial Conference 'Environment for Europe', May 2003, Kiev.
- UNESCO (1997). *Declaration of Thessaloniki* (Θεσσαλονίκη, 8-12 Δεκεμβρίου).
- UNESCO (1976). The Belgrade Charter. *Connect*, 1(1): 1-3.
- UNESCO (2004) United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-14.
- UNESCO (2005). *UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014*. International Implementation Scheme. Draft, January 2005, Paris.
- UNESCO. (1978). *Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi (USSR), 14-26 October 1977: Final Report*.
- Vaughn S., Schumm J.S., Sinagub J. (1996). *Focus Group Interviews in Education and Psychology*. London: Sage.
- WCED (World Commission on Environment and Development), (1987). *Our Common Future*, (Oxford, Oxford University Press).
- Weinstein C. & David T.C. (1987) The Built Environment and the Children's Development. In C. Weinstein & T.C. David (eds) *Spaces for Children* (pp. 3-18). New York: Plenum Press.

Νόμοι, Υπουργικές αποφάσεις και Εγκύκλιοι ΥΠΕΠΘ για την ΠΕ/ΕΑΑ

- Εγκύκλιος 3255/Γ2/22.9.99, Υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ.
- Εγκύκλιος 5317/Γ2/9.10.01, Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.
- Εγκύκλιος 106137/Γ7/30.9.03, Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων.
- Εγκύκλιος 89821/Γ7/3.9.04, Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

- Εγκύκλιος 105087/Γ7/5.10.05, Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων.
- Εγκύκλιος 106553/Γ7/13.10.06, Το Πλαίσιο Αναφοράς της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και οι Σχολικές Δραστηριότητες Περιβαλλοντικής Αγωγής & Αγωγής Υγείας - Θεματικό Έτος.
- Εγκύκλιος 117302/Γ7/ 19.10.2007. Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων: Αγωγής Σταδιοδρομίας, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών θεμάτων, Comenius- Leonardo da Vinci και eTwinning
- Υπουργική Απόφαση 57905/Γ2/4.6.02, ΦΕΚ 745/τ.Β/14.6.02, Ρύθμιση θεμάτων στελέχωσης και λειτουργίας ΚΠΕ, καθηκόντων των απασχολούμενων σε αυτά και των αντίστοιχων θεμάτων και καθηκόντων των Υπευθύνων ΠΕ.
- Υπουργική Απόφαση 21072α/Γ2/28.2.03, ΦΕΚ 303/τ.Β/13-3-03, ΔΕΠΠΣ.
- Υπουργική Απόφαση 21072β/Γ2/28.2.03, ΦΕΚ 304/τ.Β/13-3-03, ΔΕΠΠΣ.
- Υπουργική Απόφαση 115926/20.10.2005 «Έγκριση λειτουργίας Εθνικών Θεματικών Δικτύων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης».
- Υπουργική Απόφαση 60991/Γ7/19.6.2006. «Διαδικασίες στελέχωσης και καθήκοντα των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) και των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ)».
- ΦΕΚ 171/6.7.2005 (Ν. 3369/6.7.05 «Περί Συστηματοποίησης της Δια βίου Μάθησης»
- ΦΕΚ258/Α/07.11.2003 (Ν. 3191/2003 «Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α.)»).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΠΕ									
Έρευνα αναγκών επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης και στελεχών ΠΕ στην ΠΕ/ΕΑΑ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ, κ.ά.	180.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.	Διερεύνηση και λεπτομερής αποτύπωση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών, των στελεχών της εκπαίδευσης, καθώς και των στελεχών ΠΕ/ΕΑΑ, για την προώθηση και εφαρμογή της ΠΕ/ΕΑΑ, στην τυπική και δια βίου μάθηση. Απώτερος στόχος η βελτίωση της ποιότητας επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.	Η διεξαγωγή εκτενούς έρευνας για την αποτύπωση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών, των στελεχών της εκπαίδευσης καθώς και στελεχών ΠΕ/ΕΑΑ για την προώθηση και εφαρμογή της ΠΕ/ΕΑΑ, στην τυπική και στη δια βίου μάθηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα αποτελέσουν τη βάση σχεδιασμού των λοιπών επιμορφωτικών δράσεων, ήτοι του Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ, της γενικευμένης επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και στελεχών, της ενδο-επαγγελματικής επιμόρφωσης.	Η έρευνα αναγκών επιμόρφωσης περιλαμβάνει τους ακόλουθους άξονες: 1. Καθορισμός μεθόδου έρευνας (πολυμεθοδολογική προσέγγιση). 2. Ανασκόπηση της σύγχρονης διεθνούς βιβλιογραφίας σε σχέση με τις περιοχές γνώσης, θεωρητικής και πρακτικής, που απαιτούνται για την αποτελεσματική υλοποίηση της ΠΕ/ΕΕΑ, όπως επίσης των προγραμμάτων σπουδών βασικής κατάρτισης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε αυτή. 3. Ποιοτική και ποσοτική διερεύνηση, εντοπισμός και ανάλυση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την ΠΕ/ΕΑΑ. 4. Δημιουργία πρότυπου επιμορφωτικού προγράμματος.	1 έτος	2009-2010	Όλες οι Περιφέρειες
Δημιουργία Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ και επιμόρφωση επιμορφωτών	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ, κ.ά.	1.100.000 ευρώ (250.000 ευρώ για τη δημιουργία του Μητρώου και 850.000 για την επιμόρφωση των επιμορφωτών	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.	Ενίσχυση και αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης επιμόρφωσης στους εκπαιδευτικούς και στα στελέχη της εκπαίδευσης.	Η δημιουργία Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ, το οποίο αναμένεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό και να συμβάλει στην αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης επιμόρφωσης. Στο Μητρώο Επιμορφωτών ΠΕ/ΕΑΑ θα εγγράφονται άτομα με προσόντα στην ΠΕ/ΕΑΑ, αφού πρώτα ολοκληρώσουν με επιτυχία την παρακολούθηση ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης. Το πρόγραμμα θα επικαιροποιεί τις υπάρχουσες γνώσεις των επιμορφούμενων στην ΠΕ/ΕΑΑ, θα τους εισάγει στην έννοια του σχολείου ως οργανισμού που προωθεί την αειφορία και θα τους καθιστά ικανούς να στηρίζουν τόσο τη γενική όσο και την πλαισιωμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Οι ειδικοί του σκοπίου και το αναλυτικό περιεχόμενο, του ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης, θα προσδιορισθούν λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης.	Οι άξονες συγκρότησης του Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ είναι: 1) Προσδιορισμός αναλυτικών κριτηρίων για τα υποψήφια μέλη του Μητρώου Επιμορφωτών. Τα κριτήρια θα πρέπει να διασφαλίζουν την επάρκεια των ατόμων που εντάσσονται στο αντικείμενο της ΠΕ. Ο αρχικός αριθμός των επιμορφωτών ΠΕ/ΕΑΑ που θα ενταχθούν στο Μητρώο προτείνεται να είναι 150 άτομα. 2) Επιλογή των ατόμων που θα ενταχθούν στο Μητρώο. Η επιλογή θα γίνει με εφαρμογή των ανωτέρω κριτηρίων. 3) Σχεδιασμός και υλοποίηση επιμορφωτικού προγράμματος για τα μέλη του Μητρώου. Η επιμόρφωση θα ακολουθεί μικτό μοντέλο, δια ζώσης και εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Ενδεικτική διάρκεια επιμόρφωσης: 125 ώρες, εκ των οποίων οι 95 παρέχονται δια ζώσης και οι 30 εξ αποστάσεως. Τα πεδία της επιμόρφωσης θα προκύψουν από την έρευνα επιμορφωτικών αναγκών. Ενδεικτικά πεδία της επιμόρφωσης: • Από την ΠΕ στην ΕΑΑ: τάσεις, προτάσεις και προβληματισμοί • Αειφορία, «αειφόροι» οργανισμοί μάθησης • Περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της αειφορίας • Δημιουργία και αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού • Ερευνητικές προσεγγίσεις της ΠΕ με έμφαση στην έρευνα δράσης • Ζητήματα ενσωμάτωσης της ΠΕ/ΕΑΑ στα Αναλυτικά Προγράμματα • Εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις • Η ΠΕ στη μη τυπική παιδεία. Ο ρόλος των ΟΤΑ, ΜΚΟ κ.ά. • Αξιολόγηση στην ΠΕ/ΕΑΑ • Σχεδιασμός πλαισιωμένων επιμορφωτικών προγραμμάτων για εκπαιδευτικούς • Αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης 4) Διαμόρφωση εκπαιδευτικού υλικού για την επιμόρφωση και σύνδεση με τη διαδικτυακή πύλη της ΠΕ/ΕΑΑ για την υποστήριξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των επιμορφούμενων. Κατά την επιμόρφωση είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν βιομαθητικές επικοινωνιακές προσεγγίσεις και εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές προσαρμοσμένες στην εκπαίδευση ενηλίκων, τεχνικές που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή στη μάθηση, και προάγουν την αλληλεπίδραση. Επίσης, προτείνεται να αξιοποιηθούν ως επιμορφωτές, τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ της χώρας με αντικείμενο την ΠΕ. Στην ηλεκτρονική πλατφόρμα επικοινωνίας, αυτή ενδεικτικά προτείνεται να περιλαμβάνει, πληροφορίες για τη φιλοσοφία και τις αρχές που διέπουν το Μητρώο, τα κριτήρια ένταξης σε	2 έτη (1 έτος για τη δημιουργία του Μητρώου και 1 έτος για την επιμόρφωση επιμορφωτών)	2010-2012 (προαπαιτείται η ολοκλήρωση της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης στην ΠΕ/ΕΑΑ)	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
						αυτό, τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων και τα σχετικά έντυπα, το αναλυτικό πρόγραμμα των σεμιναρίων επιμόρφωσης, το εκπαιδευτικό υλικό, και πεδίο συζήτησης (forum) μέσω του οποίου θα επικοινωνούν τα υποψήφια μέλη του Μητρώου μεταξύ τους και με την Ομάδα Έργου. 5) Αξιολόγηση των επιμορφούμενων. 6) Διαμόρφωση των εγγραφών του Μητρώου, το οποίο θα συγκροτείται από τα άτομα που παρακολούθησαν με επιτυχία το πρόγραμμα επιμόρφωσης. 7) Σύνταξη μελέτης διαχείρισης και επικαιροποίησης του Μητρώου.			
Επιμόρφωση εκπαιδευτικών, στελεχών εκπαίδευσης και στελεχών ΠΕ στην ΠΕ/ΕΑΑ	Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ), Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ κ.λπ.	6.100.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.	Η επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στελεχών στην ΠΕ/ΕΑΑ σκοπό έχει τη διαμόρφωση μιας "κρίσιμης μάζας" εκπαιδευτικών, με τις κατάλληλες γνώσεις και ικανότητες, η οποία λειτουργώντας πολλαπλασιαστικά, θα συμβάλει στην ενσωμάτωση της ΠΕ/ΕΑΑ, στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση, δίνοντας έμφαση στο σχολείο και στη δρομολόγηση, μεσοπρόθεσμα, της ιδέας του σχολείου, ως οργανισμού που προωθεί την αειφορία. Οι ειδικοί σκοποί της γενικευμένης επιμόρφωσης και το αναλυτικό της περιεχόμενο, θα προσδιορισθούν λεπτομερώς, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης.	Η γενικευμένη επιμόρφωση εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης, καθώς και στελεχών ΠΕ, αφορά στην επιμόρφωση περί των 5.000 ατόμων, ήτοι το 3,5% του συνόλου των εκπαιδευτικών της χώρας. Προτείνεται να υλοποιηθεί σε περιφερειακό επίπεδο, με τη δημιουργία "επιμορφωτικών περιφερειών", περιλαμβάνοντας η κάθε μία ίσους αριθμούς επιμορφούμενων, (περί τα 750 άτομα). Για τη διάκριση των επιμορφωτικών περιφερειών θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κριτήρια όπως, οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της χώρας (π.χ. νησιά), αλλά και ο αριθμός των εκπαιδευτικών ανά διοικητική περιφέρεια. Οι διοικητικές περιφέρειες της χώρας που περιλαμβάνουν μεγάλους αριθμούς εκπαιδευτικών, θα χωρισθούν σε επιμέρους επιμορφωτικές περιφέρειες, ενώ όπου υπάρχουν διοικητικές περιφέρειες με μικρούς αριθμούς εκπαιδευτικών, αυτές θα συνενωθούν για να συγκροτήσουν ενιαίες επιμορφωτικές περιφέρειες. Ως επιμορφούμενοι ορίζονται: περιφερειακοί διευθυντές εκπαίδευσης, διευθυντές των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, π	Για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης και στελεχών ΠΕ στην ΠΕ/ΕΑΑ θα ακολουθηθεί μικτό σύστημα επιμόρφωσης, με δια ζώσης και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, διάρκειας κατ' ελάχιστο 100 ώρες (75 ώρες δια ζώσης και 25 εξ αποστάσεως). Η εξ αποστάσεως επιμόρφωση θα υποστηρίζεται από ηλεκτρονικό πλατφόρμα επικοινωνίας. Προτείνεται η συγκρότηση μικτών τμημάτων επιμορφούμενων (25-30 άτομα). Στις δια ζώσεις συναντήσεις οι επιμορφούμενοι εργάζονται σε μικρές ομάδες, με τη χρήση βιοματικών προσεγγίσεων και εναλλακτικών διδακτικών τεχνικών που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή στη μάθηση και παράγουν την αλληλεπίδραση. Το εξ αποστάσεως πρόγραμμα γίνεται σε ατομικό επίπεδο και περιλαμβάνει τη συγγραφή και ηλεκτρονική υποβολή, γραπτής εργασίας. Στους επιμορφούμενους παρέχεται επιστημονική στήριξη και καθοδήγηση από συγκεκριμένους επιμορφωτές. Η εργασία θα αξιολογείται και σε περίπτωση αρνητικής κρίσης, ο επιμορφούμενος θα έχει τη δυνατότητα επανυποβολής. Σε περίπτωση δεύτερης αρνητικής κρίσης, ο επιμορφούμενος δεν λαμβάνει το πιστοποιητικό επιμόρφωσης. Το αναλυτικό περιεχόμενο της επιμόρφωσης θα προσδιορισθεί λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης. Ενδεικτικά, τα πεδία που προτείνεται να περιλαμβάνει είναι: • Από την ΠΕ στην ΕΑΑ: τάσεις, προτάσεις προβληματισμοί • Περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της αειφορίας • Δημιουργία και αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού • Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων • Αειφόροι οργανισμοί μάθησης • Ερευνητικές προσεγγίσεις της ΠΕ με έμφαση στην έρευνα δράσης • Ενσωμάτωση της ΠΕ/ΕΑΑ στα Αναλυτικά Προγράμματα • Εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις • Περιβαλλοντικός γραμματισμός και η ιδιότητα του Πολίτη • Προώθηση πολιτικών συνεργασίας με δημόσιους φορείς και ιδιώτες (π.χ. ΟΤΑ, ΜΚΟ, ΑΕΙ/ΤΕΙ) • Αξιολόγηση στην ΠΕ/ΕΑΑ Εκπαιδευτικό υλικό οργανώνεται και δημιουργείται από τον τελικό δικαιούχο. Παράλληλα, προτείνεται η δυνατότητα επιχορήγησης του κάθε επιμορφούμενου, με το ποσό των 50 ευρώ, ώστε να έχει τη δυνατότητα αγοράς εκπαιδευτικού υλικού επιμόρφωσης στην ΠΕ/ΕΑΑ (από προεπιλεγμένο κατάλογο βιβλίων και επιστημονικών συγγραμμάτων), ανάλογα με τις προσωπικές του ανάγκες επιμόρφωσης. Για τις ανάγκες της επιμόρφωσης προτείνεται να δημιουργηθεί διαδικτυακή πλατφόρμα υποστήριξης. Αξιολόγηση: Σχεδιάζεται από τον τελικό δικαιούχο και υλοποιείται κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του προγράμματος επιμόρφωσης και μετά τη λήξη του (π.χ. 6 μήνες μετά την ολοκλήρωσή του). Χρόνος και χώρος διεξαγωγής: Υλοποίηση των σεμιναρίων εργάσιμες ημέρες και ώρες, με αλλαγή των εκπαιδευτικών από τα διδακτικά τους καθήκοντα, καθώς και Σαββατοκύριακα. Επίσης, να δίνεται η δυνατότητα στον τελικό δικαιούχο να επιλέξει τη διεξαγωγή τους το καλοκαίρι, με τη μορφή «Θερινών Σχολείων». Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι εγκαταστάσεις των ΚΠΕ και άλλων εκπαιδευτικών δομών του ΥΠΕΠΘ και εν γένει να χρησιμοποιηθούν χώροι κατάλληλοι για εκπαίδευση ενηλίκων.	2 έτη	2012-2013 (προαπαιτείται η ολοκλήρωση του Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ)	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Ενδοσχολική και ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση	Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ), Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ κ.λπ.	7.650.00 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και πρόωθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έμφαση στην καινοτομία και στην χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών ΤΠΕ.	Καθιέρωση της ενδοσχολικής και ενδο-επαγγελματικής επιμόρφωσης, ως διαρκούς επιμόρφωσης, με σκοπό τη στήριξη της εκπαιδευτικής κοινότητας στην προσπάθεια ενδυνάμωσης της ΠΕ/ΕΑΑ, μέσα από τη συλλογική και συνεργατική καθημερινή πρακτική.	Η γενικευμένη επιμόρφωση ανταποκρίνεται σε ανάγκες εκπαιδευτικών και στελεχών για επιμόρφωση στην ΠΕ/ΕΑΑ, είναι όμως μια επιμόρφωση περιστασιακή, εντοπισμένη σε μια χρονική περίοδο, η οποία δεν μπορεί να καλύψει τις διαρκείς ανάγκες των εκπαιδευτικών και εν γένει της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπως εμφανίζονται στην καθημερινή τους πρακτική. Η ενδοσχολική και ενδοεπαγγελματική επιμόρφωση προϋποθέτει την ανάπτυξη συστηματικής επικοινωνίας, συνεργασίας και ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των εμπλεκόμενων στην ΠΕ/ΕΑΑ. Συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης στην ΠΕ/ΕΑΑ, τα μέλη των οποίων επιμορφώνονται είτε μεταξύ τους (μέσα από μια συνεργατική διαδικασία), είτε με τη βοήθεια εξωτερικών συνεργατών, πάντα όπως στο πλαίσιο συγκεκριμένων αναγκών που προκύπτουν στην πράξη. Η επιμόρφωση αυτή αναφέρεται: α) στους εκπαιδευτικούς των σχολείων (ενδοσχολική) και β) στα στελέχη της ΠΕ (ενδοεπαγγελματική).	<ul style="list-style-type: none"> • Ενδοσχολική επιμόρφωση Η ενδοσχολική επιμόρφωση αναδεικνύει τη σχολική μονάδα ή δίκτυα σχολικών μονάδων σε «φορείς επιμόρφωσης». Έχει ως προτεραιότητα τις ανάγκες των εκπαιδευτικών, όπως εμφανίζονται μέσα από την καθημερινή πρακτική και εξασφαλίζει τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, δίνοντας τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να εφαρμόζει στην εργασία του τα θέματα στα οποία επιμορφώνεται. Το συντονισμό για την ανάπτυξη της ενδοσχολικής επιμόρφωσης προτείνεται να έχουν οι Υπεύθυνοι ΠΕ (τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ εφόσον δημιουργηθούν) οι οποίοι, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, διαπιστώνουν τις επιμορφωτικές ανάγκες και σχεδιάζουν δράσεις για την κάλυψή τους. Οι δράσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ενδεικτικά: <ul style="list-style-type: none"> - Οργάνωση εργαστηρίων από τους Υπεύθυνους ΠΕ ή τα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ με ενδεχόμενη συμμετοχή εξωτερικών συνεργατών, για την κάλυψη συγκεκριμένων επιμορφωτικών αναγκών. Στα εργαστήρια αυτά μπορούν να συμμετάσχουν είτε οι εκπαιδευτικοί ενός σχολείου είτε εκπαιδευτικοί από περισσότερα σχολεία της περιοχής που αντιμετωπίζουν κοινά ζητήματα. - Επικοινωνία ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς των σχολείων για ανταλλαγή εμπειριών. Η επικοινωνία αυτή γίνεται δια ζώσης αλλά και εξ αποστάσεως. Η τελευταία μπορεί να διεξάγεται μέσω της διαδικτυακής πύλης που προτείνεται να αναπτυχθεί για την ΠΕ/ΕΑΑ. - Κινητικότητα των εκπαιδευτικών με επισκέψεις σε άλλα σχολεία για τη μελέτη επιτυχημένων πρακτικών και καινοτομιών. - Επέκταση της δημιουργίας θεματικών δικτύων μεταξύ των σχολείων και υποστήριξη της λειτουργίας των δικτύων αυτών. • Ενδοεπαγγελματική επιμόρφωση στελεχών ΠΕ/ΕΑΑ Παράλληλα με τα σχολεία, τα στελέχη της ΠΕ/ΕΑΑ αναπτύσσουν τη δική τους ενδο-επαγγελματική επιμόρφωση. Τα στελέχη των δύο θεσμών (Υπεύθυνοι ΠΕ ή Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και ΚΠΕ) σχεδιάζουν επιμορφωτικές δράσεις, οι οποίες καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες που προκύπτουν από την καθημερινή πρακτική. Όπως και στην περίπτωση της ενδοσχολικής επιμόρφωσης, ενδεικτικές δράσεις που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν είναι: <ul style="list-style-type: none"> - Η οργάνωση εργαστηρίων με ενδεχόμενη συμμετοχή εξωτερικών συνεργατών, για την κάλυψη συγκεκριμένων επιμορφωτικών αναγκών που προκύπτουν στην καθημερινή πρακτική των δύο θεσμών. - Επικοινωνία ανάμεσα στους Υπεύθυνους ΠΕ ή στα στελέχη των Γραφείων Υποστήριξης και στα στελέχη των ΚΠΕ για ανταλλαγή εμπειριών. Η επικοινωνία αυτή γίνεται δια ζώσης αλλά και εξ αποστάσεως. Η τελευταία μπορεί να διεξάγεται μέσω της Διαδικτυακής Πύλης για την ΠΕ/ΕΑΑ που προτείνεται να δημιουργηθεί. Επιπρόσθετα, προτείνεται η καθιέρωση δύο ετήσιων συναντήσεων των Υπευθύνων ΠΕ ή των Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ, δύο ετήσιων συναντήσεων των στελεχών ΚΠΕ και μίας ετήσιας συνάντησης όλων των στελεχών της ΠΕ/ΕΑΑ. - Κινητικότητα των στελεχών με επισκέψεις σε άλλα Γραφεία Υποστήριξης ή ΚΠΕ για τη μελέτη επιτυχημένων πρακτικών και καινοτομιών. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι διεθνείς συνεργασίες με αντίστοιχους θεσμούς του εξωτερικού που δραστηριοποιούνται στην ΠΕ/ΕΑΑ. Κάθε Γραφείο και κάθε ΚΠΕ μπορεί να προγραμματίσει επισκέψεις των στελεχών του σε κέντρα του εξωτερικού που έχουν να επιδείξουν επιτυχημένες δράσεις στην ΠΕ/ΕΑΑ. - Δημιουργία δικτύων μεταξύ των Γραφείων ΠΕ/ΕΑΑ, μεταξύ των ΚΠΕ και μεταξύ Γραφείων ΠΕ/ΕΑΑ και ΚΠΕ. Υποστήριξη της δημιουργίας και λειτουργίας των δικτύων αυτών.	2 έτη	2012-2013 (προαπαιτείται η ολοκλήρωση της έρευνας αναγκών επιμόρφωσης και του Μητρώου Επιμορφωτών στην ΠΕ/ΕΑΑ)	Όλες οι Περιφέρειες

Εκπαιδευτικά προγράμματα μαθητών

Προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ)	18.250.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και πρόωθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Ο ζωτικός χώρος για την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι το σχολείο και η ΠΕ/ΕΑΑ θα έπρεπε να ενσωματώνεται στη συνολική του λειτουργία. Η ενσωμάτωση, εξάλλου, της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο αποτελεί το ζητούμενο από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής της ως	Η πρόωθηση της ενσωμάτωσης της ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο, μέσω της υλοποίησης ποιοτικών προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ δύο μορφών προγραμμάτων: α) Την οργάνωση διδακτικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος. Οι διδακτικές παρεμβάσεις συνιστούν εμπλουτισμό της διδασκαλίας με την εισαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ στα διάφορα μαθήματα. Σκοπός έχουν να προωθήσουν την	Τα προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ στο σχολείο προτείνεται να υλοποιηθούν σε επίπεδο 4-5 "εκπαιδευτικών" περιφερειών, οι οποίες θα προκύψουν ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών των σχολείων. Οι άξονες και η διαδικασία υλοποίησης έχουν ως εξής: <ul style="list-style-type: none"> • Καθορισμός προδιαγραφών: καθορίζονται (α) η κατανομή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανά Διεύθυνση Εκπαίδευσης, (β) το πλαίσιο και τα κριτήρια αξιολόγησης των προγραμμάτων, (γ) το πλαίσιο χρηματοδότησης. • Κατάθεση προτάσεων: ο Υπεύθυνος ΠΕ ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς και οι ενδιαφερόμενοι συντάσσουν προτάσεις, σε απλή και ευέλικτη μορφή, βάσει τυποποιημένου εντύπου υποβολής. Οι προτάσεις αφορούν τις διδακτικές παρεμβάσεις και τα σχέδια εργασίας. Όσον αφορά στις διδακτικές παρεμβάσεις, την πρόταση συντάσσουν ένας ή δύο 	4 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
--------------------------------	---	-----------------	---	--	---	--	-------	-----------	---------------------

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
				<p>σήμερα. Όσον αφορά στην τυπική εκπαίδευση, η ΕΑΑ πρέπει να προωθείται, τόσο μέσω της ενσωμάτωσης θεμάτων σε όλα τα σχετικά αντικείμενα, όσο και μέσω της παροχής ειδικών προγραμμάτων. Σκοπός της συγκεκριμένης πράξης είναι η καταπολέμηση των αδύνατων σημείων της ως σήμερα πορείας (π.χ. μερική περιθωριοποίηση της ΠΕ, εμπλοκή περιορισμένου αριθμού σχολικών μονάδων, εκπαιδευτικών και μαθητών), η εισαγωγή και διασφάλιση των εννοιών της περιβάλλοντος και της αειφορίας στην εκπαιδευτική πραγματικότητα, η εισαγωγή του θεσμού της ΠΕ στη διαδικασία μετεξέλιξης σε ΕΑΑ.</p>	<p>ΠΕ/ΕΑΑ στο Αναλυτικό Πρόγραμμα με βάση τα υπάρχοντα διδακτικά εγχειρίδια. Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων μπορούν, με αφορμή έννοιες που υπάρχουν στα βιβλία, να φέρουν καινούργια στοιχεία, πρόσθετες πληροφορίες και νέους προβληματισμούς, εμπλουτίζοντας τη διδακτέα ύλη υπό το πρίσμα ΠΕ/ΕΑΑ, τόσο σε περιεχόμενο, όσο και σε διδακτικές τεχνικές. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται η διάχυση των αρχών της ΠΕ/ΕΑΑ στο πρόγραμμα και αξιοποιούνται διαφορετικές διδακτικές τεχνικές, που προωθούν την ενεργό συμμετοχή, την ομαδική εργασία και την κριτική σκέψη. β) Την εκπόνηση σχεδίων εργασίας (projects) (αντιστοιχούν</p>	<p>συνεργαζόμενοι εκπαιδευτικοί. Ο αριθμός τους σε ένα σχολικό έτος θα πρέπει να κυμαίνεται από 5 έως 8 διδακτικές παρεμβάσεις και για κάθε μία παρέμβαση οι εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν και προτείνουν 3-5 φύλλα εργασίας. Τα μαθήματα και τα συγκεκριμένα θέματα από τη διδακτέα ύλη, με βάση τα οποία θα γίνουν οι διδακτικές παρεμβάσεις, επιλέγονται από τους ίδιους του εκπαιδευτικούς. Στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας, ένας ή δύο εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με ομάδα μαθητών επιλέγουν το θέμα τους, θέτουν τους σκοπούς, επιλέγουν τις επιμέρους δραστηριότητες που θα υλοποιήσουν και θέτουν κριτήρια αξιολόγησης των εργασιών τους.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αξιολόγηση και έγκριση των προτάσεων: Ο Υπεύθυνος ΠΕ παρακολουθεί και στηρίζει τις εργασίες, από τη σύνταξη των προτάσεων έως το πέρας της υλοποίησης των προγραμμάτων, τα οποία και αξιολογεί (σε συνεργασία με τον τελικό δικαιούχο) με βάση τα κριτήρια που έχουν προκαθορισθεί και έχουν γνωστοποιηθεί στους ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς. • Υλοποίηση σχολικών προγραμμάτων: Τα εγκεκριμένα προγράμματα υλοποιούνται με τη στήριξη του Υπεύθυνου ΠΕ και του τελικού δικαιούχου. Από την έναρξή τους, οι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται παράλληλα με την υλοποίηση των προγραμμάτων. Ειδικότερα, οργανώνονται επιμορφωτικές συναντήσεις, ενώ οι εκπαιδευτικοί έχουν διαρκή υποστήριξη από τον Υπεύθυνο ΠΕ για την κάλυψη των αναγκών και των ζητημάτων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια υλοποίησης των προγραμμάτων τους. Τόσο η υποστήριξη, όσο και η «πλαισιωμένη» επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, πραγματοποιούνται στη βάση των ιδιαίτερων γνωρισμάτων και αναγκών των προγραμμάτων. Ειδικότερα, προτείνεται η υλοποίηση τριών (3) τουλάχιστον επιμορφωτικών σεμιναρίων. Το πρώτο θα αφορά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση σχεδίων εργασίας και διδακτικών παρεμβάσεων, το δεύτερο θα προσεγγίζει θέματα σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των σχεδίων εργασίας και των διδακτικών παρεμβάσεων και το τρίτο θα πραγματεύεται ζητήματα αξιολόγησης, προβολής και διάχυσης των αποτελεσμάτων στην τοπική κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση, η επιμόρφωση δεν είναι γενική και αόριστη, αλλά επικεντρώνεται στη συζήτηση συγκεκριμένων θεμάτων που απασχολούν τους εκπαιδευτικούς σε σχέση με τις δράσεις που έχουν αναλάβει και την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη διδακτική πράξη. • Αξιολόγηση και προβολή: Με τη λήξη των προγραμμάτων, ολοκληρώνεται η αξιολόγησή τους και δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά τους στην τοπική κοινωνία και ευρύτερα. Διαδικτυακή πύλη: Η ανάπτυξη μιας δικτυακής πύλης η οποία διευκολύνει την επικοινωνία, παρέχει χώρο για την καταχώρηση εκπαιδευτικού υλικού και ενημερώνει την κοινότητα του δικτύου για τις εξελίξεις των εργασιών, κρίνεται απαραίτητη. Το εκπαιδευτικό υλικό για τις ανάγκες του δικτύου διαμορφώνεται από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές με την υποστήριξη των Υπευθύνων ΠΕ. Προτείνεται αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ. 			

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικό στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Θεματικά σχολικά δίκτυα	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	11.850.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Δημιουργία θεματικών σχολικών δικτύων, τα οποία θα συμβάλλουν στη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης εντός του σχολείου, με εκπαιδευτικούς και μαθητές, οι οποίοι έχουν κοινά ενδιαφέροντα, καθώς επεξεργάζονται ένα κοινό ζήτημα και έναν κοινό στόχο, αυτόν της προώθησης της ΕΑΑ.	Η μέχρι σήμερα πείρα έχει δείξει ότι, παρότι έχουν ιδρυθεί αρκετά δίκτυα, στην πραγματικότητα υπολείπονται και δεν εκπληρώνουν τους στόχους τους. Η ανάπτυξη θεματικών σχολικών δικτύων, με νέα μορφή και γνωρίσματα, τα οποία θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης στο σχολείο, αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη μετάβαση του σημερινού σχολείου σε ένα σχολείο που διέπεται από τα γνωρίσματα και τις αρχές της αειφορίας. Τα θεματικά σχολικά δίκτυα προτείνεται να σχεδιάζονται, να ιδρύονται και να συντονίζονται από τον Υπεύθυνο ΠΕ, διότι αυτός έχει άμεση σχέση με τα σχολεία και μπορεί να τα στηρίξει στην καθημερινή τους πρακτική. Μπορεί να έχουν περιφερειακή, εθνική και διεθνή εμβέλεια.	Σε κάθε θεματικό σχολικό δίκτυο μπορούν να συμμετέχουν από 15 έως 20 σχολεία. Για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας, προτείνεται να αξιοποιηθεί η υπό δημιουργία δικτυακή πύλη για την ΠΕ/ΕΑΑ του ΥΠΕΠΘ. Παράλληλα, θα πρέπει να διοργανώνονται και συναντήσεις δια ζώσης, τουλάχιστον μια φορά κάθε έτος, με τους συντονιστές κάθε σχολείου και τους υπεύθυνους. Με τη λήξη του σχολικού έτους, θα ολοκληρώνεται η αξιολόγηση των δικτύων και θα δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά της. Οι Υπεύθυνοι ΠΕ που συντονίζουν τα δίκτυα απαιτείται να επιμορφώνονται σε θέματα που άπτονται του επιστημονικού αντικείμενου, καθώς και σε διοικητικά και διαχειριστικά ζητήματα. Η μορφή της επιμόρφωσης θα καθορίζεται από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα και τις ανάγκες των δικτύων. Οι άξονες και η διαδικασία υλοποίησης των θεματικών δικτύων δίνεται ακολούθως: • Καθορισμός προδιαγραφών: Ο τελικός δικαιούχος καθορίζει (α) το πλαίσιο και τα κριτήρια αξιολόγησης των θεματικών σχολικών δικτύων, (β) το πλαίσιο χρηματοδότησης. • Κατάθεση προτάσεων: Οι Υπεύθυνοι ΠΕ ενημερώνονται από τον τελικό δικαιούχο. Ενημερώνουν και συλλέγουν προτάσεις από τους εκπαιδευτικούς, τις επεξεργάζονται και συντάσσουν σχετικές προτάσεις, σε απλή και ευέλικτη μορφή, βάσει τυποποιημένου εντύπου υποβολής. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί κατά τη σύνταξη των προτάσεων στην υποστήριξη των σχολείων που συμμετέχουν σε ένα δίκτυο και στη μεταξύ τους επικοινωνία. Θα πρέπει να είναι συνεχής και να ανατροφοδοτεί τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων του δικτύου. Η επικοινωνία μεταξύ των σχολείων που συμμετέχουν στα θεματικά δίκτυα μπορεί να έχει τη μορφή της ανταλλαγής εκπαιδευτικού υλικού, επιστολών, σημειώσεων, κ.ά., συμβάλλοντας στην ανταλλαγή απόψεων, ιδεών και προτάσεων. • Αξιολόγηση και έγκριση των προτάσεων. • Υλοποίηση θεματικών σχολικών δικτύων με τη στήριξη του τελικού δικαιούχου και του Υπευθύνου ΠΕ. • Αξιολόγηση και προβολή των αποτελεσμάτων τους, με τη λήξη του σχολικού έτους.	4 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές στα ΚΠΕ	ΚΠΕ της χώρας	6.500.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Στήριξη και ενίσχυση των ΚΠΕ, ώστε αυτά να εξακολουθήσουν να προσφέρουν το ιδιαίτερο σημαντικό έργο τους στη στήριξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην τυπική εκπαίδευση μέσω της προσφοράς εκπαιδευτικών προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ στα σχολεία που τα επισκέπτονται. Ο εμπλουτισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών προς το σχολείο, σχετικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.	Η υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ για μαθητές στα ΚΠΕ. Στα προγράμματα αυτά, μονοήμερα και πολυήμερα, μπορούν να συμμετέχουν, σχολεία που υλοποιούν ήδη κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρεμφερούς θεματολογίας (με σκοπό την αξιοποίηση της συνέργιας των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων), αλλά και σχολεία που δεν υλοποιούν σχετικό σχολικό πρόγραμμα, αλλά εκδηλώνουν ενδιαφέρον να γνωρίσουν τα περιβαλλοντικά ζητήματα που αναδεικνύονται μέσω των προγραμμάτων που προσφέρει το ΚΠΕ. Η θεματολογία των προγραμμάτων θα αναδεικνύει κυρίως τα τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής, καθώς και τα θέματα της Δεκαετίας για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο, τα ΚΠΕ ενθαρρύνονται να αναπτύσσουν συνεργασίες με τοπικούς φορείς, θεσμούς και πρόσωπα, τα οποία μπορούν να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητες των προγραμμάτων τους.	Τα ΚΠΕ σχεδιάζουν με τις παιδαγωγικές τους ομάδες τα προσφερόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα. Αναρτούν στον ιστότοπό τους αναλυτικές πληροφορίες, καθώς επίσης το σχετικό εκπαιδευτικό υλικό και οτ υλικό προετοιμασίας και αξιολόγησης των προγραμμάτων. Με αυτόν τον τρόπο, τα σχολεία θα έχουν τη δυνατότητα, αφενός να προετοιμασθούν κατάλληλα και αφετέρου, να αξιοποιήσουν το υλικό αυτό και στις δικές τους δράσεις. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο ΚΠΕ, οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν ενεργά στο πρόγραμμα. Η επίσκεψη αυτή, αποτελεί επιμορφωτική ευκαιρία και δυνατότητα καλλιέργειας συνεργασιών με τα ΚΠΕ. Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος, οι μαθητές το αξιολογούν. Στο σχολείο, με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών, θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν και να παρουσιάσουν εργασίες σχετικά με το πρόγραμμα που παρακολούθησαν. Οι εργασίες αποστέλλονται στον Υπεύθυνο ΠΕ και στο ΚΠΕ για ανατροφοδότηση των προγραμμάτων τους. Με τη λήξη του σχολικού έτους, θα ολοκληρώνεται η αξιολόγηση των προγραμμάτων των ΚΠΕ και θα δημοσιοποιούνται τα αποτελέσματά τους. Τα ΚΠΕ είναι δυνατό να (α) δικτυώνονται μεταξύ τους (στην Ελλάδα και στο εξωτερικό), (β) δημιουργούν τοπικής κλίμακας θεματικά δίκτυα, με τη συνεργασία του Υπευθύνου ΠΕ και (γ) συμμετέχουν σε εθνικής κλίμακας θεματικά δίκτυα. Με τον τρόπο αυτόν εντάσσονται σε ένα ενιαίο πλαίσιο υποστήριξης του σχολείου με τη μορφή κοινοτήτων μάθησης. Τα ΚΠΕ δύναται να διερευνούν δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ τους, αλλά και με τους Υπεύθυνους ΠΕ που επεξεργάζονται παρεμφερή ζητήματα.	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Εκπαιδευτικό υλικό ΠΕ/ΕΑΑ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα και φορείς, ΜΚΟ, κ.ά.	1.000.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Αξιοποίηση του υφιστάμενου και δημιουργία νέου εκπαιδευτικού υλικού για την ΠΕ/ΕΑΑ.	Τα τελευταία έτη έχει παραχθεί πληθώρα εκπαιδευτικού υλικού από ποικίλους φορείς, σε ποικίλες μορφές (έντυπο, οπτικοακουστικό, εκπαιδευτικά πακέτα, εκπαιδευτικά παιχνίδια κ.ά.). Επί το πλείστον, πρόκειται για εκπαιδευτικό υλικό που έχει προέλθει μέσα από τη γνώση και την πείρα ανθρώπων που ασχολούνται πολλά έτη με την ΠΕ/ΕΑΑ. Στο πλαίσιο της παρούσας πράξης προτείνεται η αξιοποίηση υφιστάμενου εκπαιδευτικού υλικού και η δημιουργία πρόσθετου, στα γνωστικά εκείνα αντικείμενα τα οποία δεν καλύπτονται από το υφιστάμενο.	Η συγκεκριμένη πράξη αφορά στην αξιοποίηση υφιστάμενου εκπαιδευτικού υλικού και στη δημιουργία νέου. Ειδικότερα, η αξιοποίηση του υφιστάμενου υλικού αφορά (α) στην αναπροσαρμογή και την αναπαραγωγή εκπαιδευτικού υλικού που παρήχθη στα προηγούμενα επιχειρησιακά προγράμματα (π.χ. ΕΠΕΑΕΚ Ι) και στη διανομή του στην εκπαιδευτική κοινότητα και (β) στην αναπαραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού που παρήχθη στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ (π.χ. εκπαιδευτικό υλικό για προστατευόμενες περιοχές, επιλεγμένο εκπαιδευτικό υλικό ΚΠΕ) και στη διανομή του στα σχολεία και στα στελέχη ΠΕ. Η δημιουργία νέου εκπαιδευτικού υλικού προτείνεται (α) για το Νηπιαγωγείο (σήμερα είναι ελάχιστο το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό) και (β) για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, σε θεματικά αντικείμενα του περιβάλλοντος και της αειφορίας, για το οποία σήμερα δεν υπάρχει διαθέσιμο υλικό. Το νέο εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να είναι ευέλικτο, να παρέχει συνδέσεις με το Αναλυτικό Πρόγραμμα και να ενσωματώνει σύγχρονες αρχές της εκπαιδευτικής τεχνολογίας. Η θεματολογία του εκπαιδευτικού υλικού προτείνεται να σχετίζεται με την ευρύτερη έννοια της αειφορίας και με τα γνωστικά αντικείμενα που πραγματεύεται η θεματολογία της Δεκαετίας για την ΕΑΑ.	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Έρευνα στην ΠΕ/ΕΑΑ

Ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα το αειφόρο σχολείο	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα εποπτευόμενα από το ΥΠΕΠΘ ΝΠΔΔ και ΝΠΔ	2.000.000 ευρώ (υλοποίηση ενός μεγάλου έργου ή περισσότερων μικρότερης κλίμακας κόστους 350.000 έκαστο)	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης κοινοτήτων μάθησης με κοινό όραμα την προώθηση της αειφορίας στο σχολείο και στην κοινωνία και την προώθηση του "αειφόρου σχολείου".	Ανάπτυξη ερευνητικού προγράμματος για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης κοινοτήτων μάθησης, με κοινό όραμα την προώθηση της αειφορίας στο σχολείο και στην κοινωνία και την προώθηση του «αειφόρου σχολείου». Το εγχείρημα αυτό κρίνεται σημαντικό όχι μόνο για την ΕΑΑ αλλά και για την εκπαίδευση γενικότερα, καθώς θα αποτελέσει παράδειγμα για γενικότερες αλλαγές στην παραδοσιακή αντίληψη του σχολείου και θα διαμορφώσει ένα κλίμα συνεργασίας που θεωρείται αναγκαίο για την ανάπτυξη και προώθηση των καινοτομιών που απαιτούν οι σύγχρονες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου η εκπαίδευση να ανταποκριθεί στις τρέχουσες και τις μελλοντικές κοινωνικές συνθήκες. Η έρευνα για το αειφόρο σχολείο συγκροτείται από μικρότερες ερευνητικές δράσεις σε επιμέρους θεματικά πεδία, που όλες τους και από κοινού θα συνεισφέρουν σε μια σφαιρική αναπτυξιακή προσέγγιση του σχολείου ως αειφόρου μαθησιακού οργανισμού. Το γεγονός ότι θα είναι πολυεπίπεδη δεν εγκυμονεί τη διάσπαση αλλά επιβάλλει τη σύγκλιση, στοιχείο που επιτυγχάνεται μέσα από το ενιαίο της έρευνας και μέσα από τον κεντρικό συντονισμό της από έναν κοινό φορέα υλοποίησης.	Η συγκεκριμένη πράξη αφορά στην υλοποίηση ενός ενιαίου ερευνητικού προγράμματος, τετραετούς διάρκειας, το οποίο θα εξεληχθεί σε δύο φάσεις, διετούς διάρκειας η καθεμία. Η πρώτη φάση θα είναι πιλοτική και θα έχει διερευνητικό χαρακτήρα, με σκοπό να μελετηθούν κατά κύριο λόγο οι παράγοντες που συμβάλλουν ή αναστέλλουν την ανάπτυξη «αειφόρων σχολείων» στην χώρα μας. Η δεύτερη φάση θα αφορά στη συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων σχολείων σε μια κοινή ερευνητική και αυτοεξελεγκτική πορεία προς την κατεύθυνση του «αειφόρου σχολείου». Οι βασικοί άξονες του ερευνητικού προγράμματος προτείνεται να είναι οι ακόλουθοι: <ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη της μεθόδου έρευνας (προτείνεται να χρησιμοποιηθεί συνδυασμός μεθοδολογικών προσεγγίσεων με έμφαση εκείνη της έρευνας δράσης). • Διαμόρφωση κριτηρίων για την επιλογή των σχολείων που θα συμμετέχουν στην έρευνα. • «Πλαισιωμένη» επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. • Εντοπισμός των παραγόντων που συντελούν ή αναστέλλουν την ανάπτυξη του σχολείου ως αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού. • Ανάπτυξη καινοτόμων προσεγγίσεων, εργαλείων και καλών πρακτικών «αειφόρων σχολείων» με τη συνεργασία της σχολικής και εξωσχολικής κοινότητας. • Διαμόρφωση συστήματος υποστήριξης των σχολείων κατά τη διάρκεια ανάπτυξης του ερευνητικού προγράμματος και δικτυακών εργαλείων συμμετοχής και επικοινωνίας στις κοινότητες μάθησης. 	4 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
---	--	---	--	---	---	---	-------	-----------	---------------------

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικό στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Ενσωμάτωση της ΠΕ/ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα	1.000.000 ευρώ (υλοποίηση περί των 10 έργων 100.000 ευρώ έκαστο)	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών των Τμημάτων ΑΕΙ/ΤΕΙ με ενσωμάτωση των αρχών της ΕΑΑ	Εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης και των δυνατοτήτων ανάπτυξης στρατηγικών για την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών Τμημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας.	Υλοποίηση ερευνών που να αφορούν στην εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης και των δυνατοτήτων ανάπτυξης στρατηγικών για την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα προγράμματα σπουδών Τμημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, όπως επίσης στην κατάρτιση συγκεκριμένου πλαισίου προτεινόμενων παρεμβάσεων (τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και μεθόδου) και στη δοκιμαστική εφαρμογή και αξιολόγηση συγκεκριμένων δράσεων με βάση το πλαίσιο αυτό. Οι έρευνες αυτές θα πρέπει κατά προτεραιότητα να στοχεύουν στην αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών των Τμημάτων εκείνων των οποίων οι απόφοιτοι θα έχουν τη δυνατότητα να απασχοληθούν στην εκπαίδευση, και σε δεύτερη φάση και Τμημάτων των οποίων οι απόφοιτοι ακολουθούν άλλα επαγγέλματα.	2-3 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Ανάπτυξη και αξιολόγηση καινοτομικών διδακτικών εργαλείων στην ΕΑΑ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα	600.000 ευρώ (υλοποίηση ενός μεγάλου έργου ή έξι μικρών ερευνητικών έργων, μέσου κόστους 100.000 ευρώ)	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Ανάπτυξη και αξιολόγηση καινοτομικών διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων στην ΕΑΑ, ιδιαίτερα σε σχέση με την κατανόηση εννοιών, τη διαμόρφωση στάσεων, αξιών και δεξιοτήτων που προωθεί η ΕΑΑ.	Υλοποίηση ερευνών σχετικών με τον σχεδιασμό, την ερευνητική δοκιμαστική εφαρμογή και την αξιολόγηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων μάθησης.	Σχεδιασμός, ερευνητική δοκιμαστική εφαρμογή και αξιολόγηση νέων διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων μάθησης, που να επιτρέπουν τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών περιβαλλόντων πλούσιων σε μαθησιακές ευκαιρίες για την ανάπτυξη πολλαπλών και εναλλακτικών αναπαραστάσεων, την εμπλοκή των μαθητών σε δράσεις με προσωπική σημασία για τους ίδιους, αλλά και με δυνατότητες ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής τους σκέψης και ικανότητας, τη μύση τους στο διάλογο, τη διασαφήνιση θέσεων, στάσεων και αξιών και την ανάπτυξη επιχειρημάτων, και γενικότερα μαθησιακών διαδικασιών που να ευνοούν και να καλλιεργούν την προσωπική συνειδητοποίηση των μαθητών, τη συμμετοχή τους σε συλλογικότητες και την ετοιμότητά τους για δράση.	2-3 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Αξιολόγηση και αναμόρφωση Αναλυτικών Προγραμμάτων σε σχέση με την ΕΑΑ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	170.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Προαγωγή και ενδυνάμωση της ΠΕ/ΕΑΑ στη σχολική καθημερινότητα μέσω της βελτίωσης των Αναλυτικών Προγραμμάτων.	Αξιολόγηση και αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με την ΕΑΑ.	Υλοποίηση ερευνών σχετικών με την αξιολόγηση των ισχυόντων Αναλυτικών Προγραμμάτων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με το είδος και το πλήθος των δυνατοτήτων που προσφέρουν προς την κατεύθυνση της ΕΑΑ, καθώς επίσης και επανασχεδιασμός και αναμόρφωση των προγραμμάτων αυτών, με βάση την προβληματική, τους στόχους και το πλαίσιο αρχών της ΕΑΑ.	2-3 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Διερεύνηση και αξιολόγηση δυνατοτήτων ανάπτυξης της ΠΕ/ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά ιδρύματα, ΜΚΟ, κ.ά.	450.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος- ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Ενδυνάμωση της σχέσης τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης για την προώθηση της ΠΕ/ΕΑΑ.	Αξιολόγηση τρεχουσών δράσεων και ανάπτυξη νέων ευκαιριών στην ενδυνάμωση της ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση.	Υλοποίηση ερευνών για την αξιολόγηση των ήδη προσφερόμενων δράσεων και προγραμμάτων φορέων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της μη τυπικής ΠΕ/ΕΑΑ (όπως π.χ. ΜΚΟ, ιδρύματα, κ.ά), όπως επίσης και διερεύνησης των ευκαιριών και δυνατοτήτων ανάπτυξης του συγκεκριμένου πεδίου σε επίπεδο νέων μορφών τέτοιων παρεμβάσεων, διαφορετικών ομάδων πληθυσμού-στόχου, αποτελεσματικών διδακτικών προσεγγίσεων και εργαλείων, κ.ά.	2-3 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Δια βίου μάθηση στην ΠΕ/ΕΑΑ

Διερεύνηση και εφαρμογή δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ	Φορείς εποπτευόμενοι από το ΥΠΕΠΘ, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, κ.ά.	2.750.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 7,8, 9: Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή - αύξηση της συμμετοχής μέσω παροχής ειδικών κινήτρων.	Ενδυνάμωση και αναβάθμιση του ρόλου των ΚΠΕ ως σημαντικών φορέων προαγωγής της δια βίου μάθησης στην ΠΕ/ΕΑΑ. Μετασχηματισμός των ΚΠΕ σε «φάρους» ενημέρωσης και εκπαίδευσης της τοπικής κοινωνίας και των πολιτών της ευρύτερης περιοχής αναφορικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.	Υλοποίηση πιλοτικού έργου, το οποίο αφορά (α) στην εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας για την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ, (β) στην ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης για επιλεγμένο αριθμό ΚΠΕ, (γ) στην πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση των πακέτων δράσεων δια βίου μάθησης, (δ) στην κατάρτιση σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ.	Στο πλαίσιο της πράξης θα υλοποιηθούν τα ακόλουθα: Μελέτη σκοπιμότητας: θα διερευνήσει την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στο πλαίσιο του θεσμού των ΚΠΕ με τελικό σκοπό τον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των εναλλακτικών τρόπων για το άνοιγμά τους προς την κατεύθυνση της δια βίου μάθησης. Για κάθε ΚΠΕ (α) θα αποτυπωθεί η υφιστάμενη κατάσταση σε σχέση με το έργο που έχει παραγάγει ως σήμερα στο πεδίο της δια βίου μάθησης, με τις υποδομές του και με τη γεωγραφική και περιβαλλοντική του θέση και ιδιαιτερότητα, (β) θα διερευνηθούν οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες, αλλά και ενδεχόμενοι κίνδυνοι και περιορισμοί για την ανάπτυξη δράσεων δια βίου μάθησης, και (γ) θα εξετασθούν εναλλακτικές λύσεις για τις οποίες θα αναλυθεί το κόστος και τα αναμενόμενα οφέλη, ώστε να προσδιορισθούν κατηγορίες δράσεων δια βίου μάθησης που εν δυνάμει μπορούν να αναπτυχθούν. Θα σχεδιασθεί πιλοτική εφαρμογή σε	3 έτη	2009-2012	Όλες οι Περιφέρειες
--	---	----------------	--	---	---	--	-------	-----------	---------------------

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικό στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
						<p>επιλεγμένο αριθμό ΚΠΕ (επιλογή ΚΠΕ βάσει κριτηρίων για την κάλυψη όλων των διαφοροποιήσεων).</p> <p>Ανάπτυξη δράσεων: Για κάθε ΚΠΕ θα εξειδικευθούν οι δράσεις δια βίου μάθησης που θα υλοποιηθούν πιλοτικά. Ειδικότερα, θα δοθούν στοιχεία, όπως: τίτλος δράσης, σκοπός, αιτιολόγηση, αναλυτική περιγραφή-διαδικασία, μέθοδος-μέσα, χρονοδιάγραμμα, ανθρώπινο δυναμικό, προϋπολογισμός. Επιπρόσθετα θα προδιαγραφεί η διαδικασία αξιολόγησης. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση: Θα υλοποιηθούν οι δράσεις που επιλέχθηκαν. Για την υλοποίηση των δράσεων, απαιτείται προσωπικό, το οποίο θα αποσπάται ή θα προσλαμβάνεται. Το προσωπικό θα πρέπει να λάβει κατάλληλη επιμόρφωση, με την υποστήριξη του τελικού δικαιούχου, όπου αυτή απαιτείται. Τα αποτελέσματα της πιλοτικής εφαρμογής, θα αξιολογούνται με βάση τη διαδικασία που θα έχει προδιαγραφεί.</p> <p>Κατάρτιση σχεδίου δράσης: Με το πέρας της πιλοτικής εφαρμογής και την ολοκλήρωση της διαδικασίας αξιολόγησης, η οποία θα ανατροφοδοτεί τα πακέτα δράσεων δια βίου μάθησης, με στόχο τη λειτουργική βελτίωσή τους, θα καταρτισθεί σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στο σύνολο των ΚΠΕ.</p> <p>Διαδικτυακή πύλη: Στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής προτείνεται η δημιουργία υποστηρικτικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Η πλατφόρμα αυτή θα συμβάλει στη δημοσιοποίηση του έργου, αλλά κυρίως θα υποστηρίξει τις επιμέρους δράσεις των ΚΠΕ και θα λειτουργήσει ως βάση επικοινωνίας, μεταξύ των ΚΠΕ και του τελικού δικαιούχου. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.</p>			
Υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων για την προώθηση της δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ	ΚΠΕ της χώρας	2.250.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 7,8, 9: Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή - αύξηση της συμμετοχής μέσω παροχής ειδικών κινήτρων.	Ενδυνάμωση και αναβάθμιση του ρόλου των ΚΠΕ ως σημαντικών φορέων προαγωγής της δια βίου μάθησης στην ΠΕ/ΕΑΑ. Μετασχηματισμός των ΚΠΕ σε «φάρους» ενημέρωσης και εκπαίδευσης της τοπικής κοινωνίας και των πολιτών της ευρύτερης περιοχής αναφορικά με την ΠΕ/ΕΑΑ.	Υποστήριξη της υλοποίησης δράσεων δια βίου μάθησης από τα ΚΠΕ της χώρας, σύμφωνα με την ολοκληρωμένη πρόταση για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης στο πλαίσιο του θεσμού των ΚΠΕ που θα προκύψει από το προαναφερθέν Πιλοτικό έργο διερεύνησης και εφαρμογής δράσεων δια βίου μάθησης στα ΚΠΕ.	<p>Υλοποίηση επιλεγμένων δράσεων από τα ΚΠΕ, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Δράσεις ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας (π.χ. συναντήσεις γνωριμίας, εκδηλώσεις, ημερίδες κ.ά.) σε θέματα που σχετίζονται με την ΠΕ/ΕΑΑ. • Επιμόρφωση και εκπαίδευση ενηλίκων σε ποικίλα θέματα που σχετίζονται με την ΠΕ/ΕΑΑ και την αειφορία. • Συμβουλευτική υποστήριξη οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης π.χ. για τη διαβούλευση για τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα. • Ανάπτυξη συνεργασιών με τοπικές ΜΚΟ, Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, φορείς κατάρτισης ενηλίκων κ.ά. για την υλοποίηση ειδικών έργων (στα οποία π.χ. θα αξιοποιούνται οι υποδομές, και η γνώση του προσωπικού των ΚΠΕ). • Σχεδιασμός και παροχή προγραμμάτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και αναψυχής για οικογένειες και παιδιά. • Λειτουργία ορισμένων ΚΠΕ και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, π.χ. σε θερινές κατασκηνώσεις, σε συνεργασία με τον οικείο Δήμο ή τη Νομαρχία με σκοπό τη διοργάνωση «θερινών σχολείων». • Λειτουργία εξειδικευμένης βιβλιοθήκης στον χώρο των ΚΠΕ, η οποία να αποτελεί πόλο έλξης των τοπικών φιλοπεριβαλλοντικών ομάδων κ.ά. 	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Διερεύνηση ανάπτυξης συμπράξεων δημοσίου-ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ)

Διερεύνηση ανάπτυξης συμπράξεων ΚΠΕ και φορέων του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα για την προαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ	Εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, ΜΚΟ, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ), κ.ά.	1.850.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 7,8, 9: Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων. Ειδικός στόχος: Ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή - αύξηση της συμμετοχής μέσω παροχής ειδικών κινήτρων. Άξονες προτεραιότητας 13,14,15: Τεχνική Υποστήριξη	Διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης συμπράξεων των ΚΠΕ με τον ιδιωτικό και ή και τον δημόσιο τομέα, καθώς και των προϋποθέσεων για ανάπτυξη της επιχειρησιακής ικανότητας των ΚΠΕ, συμπεριλαμβανόμενης της καλλιέργειας της αντίληψης λειτουργίας στο πλαίσιο	Σχεδιασμός και υλοποίηση πιλοτικού προγράμματος ανάπτυξης συμπράξεων στο πλαίσιο του θεσμού των ΚΠΕ, το οποίο θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια: α) έρευνα προσδιορισμού πιθανών εταίρων και της διαδικασίας για την ανάπτυξη συμπράξεων μεταξύ ΚΠΕ και δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα., β) δημιουργία εγχειριδίου/οδηγού για την ανάπτυξη συμπράξεων, γ) επιμόρφωση στελεχών ΚΠΕ σε	Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος θα σχεδιασθούν και θα υλοποιηθούν οι ακόλουθες ενέργειες: Α. Έρευνα προσδιορισμού πιθανών εταίρων και αντικειμένων, καθώς και της διαδικασίας για την ανάπτυξη συμπράξεων μεταξύ ΚΠΕ και δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα. Αναλυτικότερα: Α1) Προσδιορισμός εταίρων και αντικειμένων (διερεύνηση των γενικών γνωρισμάτων και των κατηγοριών των φορέων που προσφέρονται για συμπράξεις, των δυνατοτήτων ανάπτυξης συμπράξεων με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, των προγραμμάτων μέσω των οποίων θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν συμπράξεις ΚΠΕ και δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων στην ΠΕ/ΕΑΑ, παραδείγματα συμπράξεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και τα αποτελέσματά τους, ενδεικτικά πεδία συμπράξεων).	3 έτη	2010-2013	Όλες οι Περιφέρειες
---	--	----------------	---	--	---	---	-------	-----------	---------------------

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
				συνεργασιών και συμπράξεων.	θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης συμπράξεων, δ) υλοποίηση πιλοτικών δράσεων συνεργασίας μεταξύ ΚΠΕ και φορέων από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα, ε) αξιολόγηση του πιλοτικού προγράμματος και ζ) οριστικοποίηση και έκδοση του εγχειριδίου.	<p>A2) Προσδιορισμός διαδικασίας. Η διαδικασία αυτή περιγράφει και αναλύει τα βασικά στάδια των εργασιών για τη δημιουργία συμπράξεων, καθώς και τις διάφορες μορφές συμπράξεων, ανάλογα με το είδος των εταίρων, τη γεωγραφική διασπορά, το μέγεθος, τη χρονική διάρκεια κ.λπ.</p> <p>B. Δημιουργία εγχειριδίου/οδηγού για την ανάπτυξη συμπράξεων. Στο εγχειρίδιο κωδικοποιούνται τα στάδια της διαδικασίας, έτσι ώστε να λειτουργεί ως οδηγός των στελεχών των ΚΠΕ που επιθυμούν να αναπτύξουν συμπράξεις, παρουσιάζονται παραδείγματα επιτυχημένων συμπράξεων, καθώς και κατηγορίες φορέων και δυνητικοί εταίροι για τη δημιουργία συμπράξεων. Ο ρόλος του είναι ιδιαίτερος σημαντικός, καθώς θα αποτελέσει, το βασικό εργαλείο για την επιμόρφωση των στελεχών ΚΠΕ. Προτείνεται να αναπτυχθεί και σε ψηφιακή μορφή, προκειμένου να διασφαλίζεται η δυνατότητα τόσο της παρουσίασης μεγάλου όγκου πληροφορίας, όσο και της συνεχούς επικαιροποίησης των στοιχείων. Στο στάδιο αυτό διαμορφώνεται η αρχική έκδοση του εγχειριδίου, η οποία στη συνέχεια θα αξιολογηθεί, για να αποκτήσει την οριστική του μορφή με την ολοκλήρωση του έργου.</p> <p>Γ) Επιμόρφωση στελεχών ΚΠΕ σε θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης συμπράξεων. Υλοποίηση επιμορφωτικού προγράμματος, μέσα από το οποίο οι εκπαιδευτικοί των ΚΠΕ θα καταστούν ικανοί να χρησιμοποιούν το εγχειρίδιο αυτό και, επιπλέον, θα αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις, θα αναπτύξουν τις απαραίτητες ικανότητες και θα διαμορφώσουν θετικές στάσεις για την υλοποίηση συμπράξεων. Ενδεικτικές ενότητες του επιμορφωτικού προγράμματος είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Περί εταιρικότητας και συμπράξεων στην ΠΕ/ΕΑΑ. • Η αειφορία μέσα από τις συμπράξεις των ΚΠΕ. • Ο εκπαιδευτικός και κοινωνικός ρόλος των ΚΠΕ στο πλαίσιο των συμπράξεων. • Βασικά στάδια των εργασιών για τη δημιουργία συμπράξεων. • Κατάλληλοι φορείς και δυνατότητες ανάπτυξης συμπράξεων με ΚΠΕ. • Οικονομική διαχείριση στο πλαίσιο των συμπράξεων. <p>Η διάρκεια του επιμορφωτικού προγράμματος προτείνεται να είναι 50 ώρες. Το επιμορφωτικό πρόγραμμα μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ομάδα στελεχών διαφόρων ΚΠΕ, η να επιλεγούν συγκεκριμένα ΚΠΕ και να προσφερθεί στο σύνολο των στελεχών του.</p> <p>Δ) Υλοποίηση πιλοτικών δράσεων συνεργασίας μεταξύ ΚΠΕ και φορέων από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα. Στο στάδιο αυτό θα προσδιορισθούν συγκεκριμένες δράσεις και θα επιλεγούν ΚΠΕ και φορείς από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα για την πιλοτική εφαρμογή τους. Η υλοποίησή τους θα παρακολουθείται και θα υποστηρίζεται από τον τελικό δικαιούχο του έργου.</p> <p>Ε) Αξιολόγηση του πιλοτικού προγράμματος. Η αξιολόγηση θα αφορά τόσο στην αξιολόγηση του εγχειριδίου όσο και στην πιλοτική εφαρμογή που πραγματοποιήθηκε και θα γίνει βάσει κριτηρίων που θα έχουν σχεδιασθεί και αποφασισθεί εκ των προτέρων.</p> <p>Ζ) Οριστικοποίηση και έκδοση του εγχειριδίου. Βάσει των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης, ανατροφοδοτείται και οριστικοποιείται το περιεχόμενο του εγχειριδίου.</p> <p>Διαδικτυακή πύλη: Στο πλαίσιο του πιλοτικού προγράμματος προτείνεται η δημιουργία υποστηρικτικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Η πλατφόρμα αυτή θα συμβάλει στη δημοσιοποίηση του έργου, αλλά κυρίως θα υποστηρίξει την επικοινωνία των συμμετεχόντων και ιδιαίτερα κατά τη φάση υλοποίησης της επιμόρφωσης σε θέματα συμπράξεων και των ίδιων των πιλοτικών εφαρμογών. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται η αξιοποίηση της υπό δημιουργία Διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑ, από το ΥΠΕΠΘ.</p>			

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Υποδομές εργαστηρίων, χώροι, εξοπλισμοί και εκπαιδευτικό υλικό									
Υπεύθυνος ΠΕ / Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ	ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ)		ΕΤΠΑ	Αναβάθμιση των χώρων εργασίας των Υπευθύνων ΠΕ και οργάνωση των μελλοντικών Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ	Αναβάθμιση των χώρων εργασίας των Υπευθύνων ΠΕ και οργάνωση των μελλοντικών Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ	<p>Για την αναβάθμιση του χώρου εργασίας των σημερινών Υπευθύνων ΠΕ και των προτεινόμενων Γραφείων ΠΕ/ΕΑΑ, με στόχο τη διευκόλυνσή τους για την καλύτερη επιτέλεση του ρόλου τους, από πλευράς υποδομών, θα πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον δύο χώρους, ένα γραφείο για τους εκπαιδευτικούς και τη γραμματεία και έναν μεγαλύτερο χώρο που θα λειτουργεί ταυτόχρονα ως βιβλιοθήκη και ως αίθουσα συναντήσεων. Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, θα πρέπει το Γραφείο του Υπευθύνου ΠΕ (ή το μελλοντικό Γραφείο Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) να διαθέτει έναν χώρο που να μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανωτέρω ανάγκες. Σε κάθε περίπτωση, οι χώροι των γραφείων θα πρέπει να δημιουργούν ένα ευχάριστο εργασιακό περιβάλλον και να προδιαθέτουν θετικά τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές που τους επισκέπτονται.</p> <p>Ειδικότερα:</p> <p>Γραφεία: Οι χώροι που θα στεγάζουν τα στελέχη θα πρέπει να είναι πλήρως εξοπλισμένοι με γραφεία και καρέκλες, βιβλιοθήκες, Η/Υ, εκτυπωτές, σαρωτές, βιντεοπροβολείς, ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, φωτοτυπικό μηχάνημα και ευρυζωνικό δίκτυο.</p> <p>Βιβλιοθήκη: Ο χώρος της βιβλιοθήκης μπορεί να λειτουργεί και ως αίθουσα συναντήσεων και διαβουλεύσεων. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να διαθέτει ένα μεγάλο τραπέζι και καρέκλες. Ως βιβλιοθήκη, αποτελεί δομικό στοιχείο κάθε Υπευθύνου ΠΕ και βασική πηγή πληροφόρησης σχετικά με ζητήματα περιβάλλοντος και αειφορίας για όλα τα σχολεία του νομού. Για να ανταποκριθεί σε αυτόν τον ρόλο, πρέπει να είναι εφοδιασμένη με βιβλία περιβαλλοντικού και παιδαγωγικού περιεχομένου, εκπαιδευτικό υλικό, περιοδικά, αναφορές και μελέτες που σχετίζονται με τοπικά και περιφερειακά ζητήματα της αειφορίας, CD-ROM και DVD με διάφορα θέματα περιβαλλοντικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου (π.χ. παιχνίδια) κ.ά. Οι κανόνες λειτουργίας της βιβλιοθήκης θα πρέπει να είναι ευέλικτοι και οι εκπαιδευτικοί και μαθητές του νομού να μπορούν να δανείζονται βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό για την υλοποίηση των εργασιών τους στην τάξη. Εκτός όμως από το έντυπο υλικό, η βιβλιοθήκη προτείνεται να είναι εφοδιασμένη και με Η/Υ, ο οποίος θα λειτουργεί ως ηλεκτρονική πηγή πληροφόρησης, και με εκτυπωτή. Ανάλογα με τον μαθητικό και τον διδακτικό πληθυσμό, προτείνεται να αυξηθεί ο αριθμός των Η/Υ, ώστε να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση. Η συνεχής αύξηση του όγκου της πληροφορίας και οι ραγδαίες εξελίξεις που σημειώνονται σε όλους τους τομείς καθιστούν συχνά το έντυπο υλικό των βιβλιοθηκών παρωχημένο σε σύντομο διάστημα. Για τον λόγο αυτό, προτείνεται και η ύπαρξη ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης για την ΠΕ/ΕΑΑ.</p>	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	ΚΠΕ της χώρας		ΕΤΠΑ	Αναβάθμιση και εμπλουτισμός των υποδομών των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	Αναβάθμιση και εμπλουτισμός των υποδομών των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	<p>Για την ενδυνάμωση των ΚΠΕ σε πολυμορφικά και πολυδύναμα παιδαγωγικά εργαστήρια προτείνεται σειρά παρεμβάσεων σε διάφορους χώρους καθώς και στην επίπλωση αυτών. Ειδικότερα:</p> <p>Εργαστήρια: Τα εργαστήρια βιολογίας και φυσικοχημείας με την υφιστάμενη υλικοτεχνική υποδομή να διατηρηθούν όπου ήδη υπάρχουν, χωρίς να απαιτείται η απόκτηση περαιτέρω ειδικού εξοπλισμού, παρά μόνο η συντήρηση του υφιστάμενου και η απόκτηση αναλώσιμων (π.χ. αντιδραστήρια) για τη λειτουργία τους. Όσα ΚΠΕ δεν έχουν οργανωμένα εργαστήρια βιολογίας και φυσικοχημείας, προτείνεται να εξοπλισθούν με μικρά «φορητά» εργαστήρια.</p> <p>Αίθουσα των Η/Υ: Προτείνεται οι Η/Υ να μεταφερθούν στις αίθουσες εργασίας, ώστε να ενταχθούν λειτουργικά στον χώρο και να μπορούν να στηρίζουν τους εκπαιδευόμενους στην υλοποίηση των εργασιών τους. Παράλληλα, Η/Υ θα πρέπει να εισαχθούν και στη βιβλιοθήκη καθώς αποτελούν, μαζί με το έντυπο υλικό, μια σημαντική πηγή πληροφόρησης.</p> <p>Με βάση τα ανωτέρω, το νέο "παιδαγωγικό" εργαστήριο των ΚΠΕ προτείνεται να περιλαμβάνει τους ακόλουθους χώρους και υποδομές:</p> <p>Αίθουσες εργασίας: ο αριθμός των αιθουσών σε κάθε ΚΠΕ δεν μπορεί να καθοριστεί εκ των προτέρων, καθώς συναρτάται άμεσα με τον αριθμό των επισκεπτών που κάθε ΚΠΕ μπορεί να δεχθεί, αλλά και με τη γενικότερη κτιριακή του υποδομή.</p> <p>Ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε ΚΠΕ, θα μπορούσαν να υπάρχουν, είτε μικρότερες αίθουσες, είτε μια μεγάλη, η οποία να μπορεί να διαχωρίζεται σε μικρότερες, ανάλογα με τις ανάγκες. Κάθε αίθουσα πρέπει να διαθέτει τον ακόλουθο εξοπλισμό:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μετακινούμενα τραπέζια και καθίσματα, τα οποία να τοποθετούνται με διαφορετική διάταξη στον χώρο, καθώς επίσης να αυξομειώνουν στο ύψος ώστε να χρησιμοποιούνται από παιδιά και από ενήλικες. • Πίνακες ανάρτησης. • Έπιπλα για τακτοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού. (π.χ. ράφια, βιβλιοθήκες, συρτάρια). • Χώρος για την ολομέλεια (ειδικότερα για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, προτείνεται να εφοδιασθούν οι αίθουσες με μαξιλαράκια, ώστε τα παιδιά να μπορούν να κάθονται στο πάτωμα). • Φορητά εργαστήρια (π.χ. φυσικών επιστημών, αισθητικής αγωγής, κουκλοθέατρου κ.ά). • Εκπαιδευτικά υλικά: Τα υλικά αυτά, είτε αποτελούν μόνιμα εκθέματα των Κέντρων (π.χ. μακέτες βιοκλιματικών κτηρίων, φωτοβολταϊκά συστήματα), είτε εντάσσονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων προγραμμάτων και δράσεων που αναπτύσσει το Κέντρο. • Ηλεκτρονικός εξοπλισμός (π.χ. βιντεοπροβολέας, οθόνη, τηλεόραση, κασετόφωνο και CD-player, ειδικά πάνελ για τη συσκότιση της αίθουσας). • Η/Υ: σε κάθε αίθουσα εργασίας προτείνονται πέντε φορητοί Η/Υ με ευρυζωνική σύνδεση και ασύρματη σύνδεση στο Διαδίκτυο, ώστε να μπορούν να τοποθετούνται στα τραπέζια εργασίας. Οι Η/Υ πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με λογισμικά που προσφέρουν τη δυνατότητα επεξεργασίας κειμένων, λογιστικά φύλλα και βάσεις δεδομένων για την επεξεργασία των πρωτογενών στοιχείων που συλλέγουν οι συμμετέχοντες στα προγράμματα του ΚΠΕ και εφαρμογές γραφιστικής με προγράμματα σχεδίασης και επεξεργασίας εικόνας. Επιπλέον, μπορεί να υπάρχουν γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών (GIS), παιχνίδια, κ.λπ. Η αίθουσα εργασίας θα πρέπει να είναι εφοδιασμένη με εκτυπωτές, έναν σαρωτή και ένα μηχάνημα βιβλιοδεσίας. <p>Βιβλιοθήκη - Αναγνωστήριο: Περιλαμβάνει βιβλία περιβαλλοντικού και παιδαγωγικού περιεχομένου, εκπαιδευτικό υλικό, περιοδικά, αναφορές και μελέτες που σχετίζονται με τοπικά και περιφερειακά ζητήματα της αειφορίας, CD-ROM και DVD με διάφορα θέματα περιβαλλοντικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου (π.χ. παιχνίδια) κ.ά. Εκτός από την έντυπη προτείνεται και ηλεκτρονική βιβλιοθήκη.</p>	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικό στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
						<p>Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων: Όπου υπάρχει αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με υπερψωμένη σκηνή, προτείνεται να χρησιμοποιηθεί για τις παιδαγωγικές δραστηριότητες του ΚΠΕ, αλλά και να αποτελέσει έναν χώρο για την υλοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων της τοπικής κοινωνίας. Αυτή να εξοπλισθεί κατάλληλα για την προβολή ταινιών περιβαλλοντικού περιεχομένου.</p> <p>Αύλειος χώρος: Ο εξωτερικός χώρος του ΚΠΕ είναι σκόπιμο να επιτελεί δύο λειτουργίες. Να λειτουργεί ως πεδίο μελέτης, αλλά ταυτόχρονα και ως παράδειγμα για τη διαμόρφωση των σχολικών αυλών. Ιδιαίτερη σημασία έχει η φύτευση του χώρου. Στον αύλειο χώρο είναι σκόπιμο να υπάρχουν αυτόχθονα φυτά, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στις κλιματικές συνθήκες του τόπου και δεν απαιτούν μεγάλες εισροές (π.χ. νερό). Η δεύτερη λειτουργία σχετίζεται με τη δυνατότητα υλοποίησης ορισμένων παιδαγωγικών δράσεων του ΚΠΕ. Ο αύλειος χώρος θα πρέπει να προσφέρεται για υπαίθριες συναντήσεις των εκπαιδευμένων, είτε σε ομάδες, είτε σε ολομέλεια. Για τις ανάγκες αυτές, είναι σκόπιμο να διαμορφωθούν «υπαίθριοι χώροι εργασίας», με λίθινα ή ξύλινα καθίσματα.</p> <p>Τόσο οι χώροι των ΚΠΕ, όσο και ο εξοπλισμός τους πρέπει να τηρούν «περιβαλλοντικές προδιαγραφές» (π.χ. τα κτήρια να είναι βιοκλιματικά, τα υλικά των επίπλων να είναι φιλικά στο περιβάλλον π.χ. από πιστοποιημένη ξυλεία). Προτείνεται να υιοθετηθεί σε όλα τα ΚΠΕ η εφαρμογή ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης.</p>			

Απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό

Υπεύθυνος ΠΕ / Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ	ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ)			Ενίσχυση των στελεχών ΠΕ για την προαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ	Δημιουργία Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ	Τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να ιδρυθούν στις πρωτεύουσες όλων των νομών της χώρας και να υπάγονται στις αντίστοιχες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης όπως και ο θεσμός του Υπεύθυνου ΠΕ. Ειδικά σε μεγάλα αστικά κέντρα ή νομούς με γεωγραφικές ιδιαιτερότητες ή μεγάλο αριθμό σχολείων μπορούν να ιδρύονται περισσότερα του ενός Γραφεία Υποστήριξης. Αποστολή του Γραφείου είναι η υποστήριξη των εκπαιδευτικών στο έργο τους στην ΠΕ/ΕΑΑ, αλλά και γενικότερα η στήριξη των σχολείων στην πορεία τους προς την πραγμάτωση του «αειφόρου» σχολείου. Στα Γραφεία Υποστήριξης προτείνεται να αποσπασθούν εκπαιδευτικοί αυξημένων προσόντων, ανάλογων με αυτών των σημερινών Υπευθύνων ΠΕ και των μελών της παιδαγωγικών ομάδων των ΚΠΕ. Εκτός από τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς, κάθε Γραφείο Υποστήριξης θα πρέπει να διαθέτει και ένα άτομο με γνώσεις επί διοικητικών και οικονομικών, καθώς και πληροφορικής, για γραμματειακή υποστήριξη.	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ)			Ενίσχυση των στελεχών ΠΕ για την προαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ	Ενδυνάμωση του ρόλου των ΚΠΕ στην τυπική εκπαίδευση και ενίσχυσή του ως ενός δια βίου μαθησιακού οργανισμού για την ΠΕ/ΕΑΑ.	Τα ΚΠΕ διατηρούν τη σχέση τους με την τυπική εκπαίδευση και εμπλουτίζουν το έργο τους με την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στη μη τυπική εκπαίδευση. Εξελίσσονται σε δια βίου μαθησιακούς οργανισμούς. Για να επιτελέσουν το διευρυμένο έργο τους, απαιτείται η ύπαρξη ευέλικτου σχήματος οργάνωσης, που περιλαμβάνει: <ul style="list-style-type: none"> - τον Διευθυντή, - την παιδαγωγική ομάδα (η οποία θα αποτελείται τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς που θα σχεδιάζουν και θα υλοποιούν προγράμματα ΠΕ/ΕΑΑ για τα σχολεία και από αποσπασμένους εκπαιδευτικούς ή συμβασιούχους εκπαιδευτές, οι οποίοι θα υλοποιούν τα προγράμματα της δια βίου μάθησης) - διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό (γραμματειακή στήριξη, οικονομική διαχείριση κ.λπ.). 	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικό στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Αξιολόγηση Υπευθύνων ΠΕ και ΚΠΕ									
Ανάπτυξη και εφαρμογή συστήματος αξιολόγησης των θεσμών της ΠΕ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ που εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ	2.500.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αποτίμηση της προόδου στην εκπαίδευση μέσω της εφαρμογής συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας-αξιολόγησης των συντελεστών του εκπαιδευτικού συστήματος.	Κύριος σκοπός της αξιολόγησης των Υπευθύνων ΠΕ (ή των μελλοντικών Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και των ΚΠΕ δεν είναι η άσκηση ελέγχου, αλλά η ανατροφοδότηση και βελτίωση σε όλους τους τομείς της οργάνωσης και λειτουργίας των δομών ΠΕ, καθώς και η διαθεσιμότητα πληροφοριών που θα διευκολύνουν και θα τεκμηριώσουν τις αποφάσεις που αφορούν τόσο τη γενικότερη λειτουργία τους όσο και τις επιμέρους δράσεις τους. Η αξιολόγηση των δομών ΠΕ (η οποία μπορεί να οδηγήσει στην πιστοποίηση των δομών) θα πρέπει να καταστεί μια θεσμοθετημένη και συνεχής διαδικασία, η οποία θα παράγει δεδομένα που θα χρησιμοποιούνται από τα Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ και τα ΚΠΕ για να αναπτύξουν, να εφαρμόζουν και να επαναπροσδιορίζουν εκπαιδευτικά προγράμματα και διαδικασίες ώστε να επιτύχουν την αποστολή τους.	Σχεδιασμός και ανάπτυξη συστήματος αξιολόγησης για τους Υπευθύνους ΠΕ (ή τα μελλοντικά Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και για τα ΚΠΕ, που θα περιλαμβάνει τις εκπαιδευτικές δράσεις που αναπτύσσουν, τις διαδικασίες που ακολουθούν και τις υποδομές που διαθέτουν.	Τα στάδια ανάπτυξης του συστήματος αξιολόγησης είναι: - Σχεδιασμός του γενικού πλαισίου του συστήματος αξιολόγησης, κοινό και για τις δύο δομές. - Προσαρμογή του γενικού συστήματος στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες των Υπευθύνων ΠΕ (ή Γραφείων Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και των ΚΠΕ και διαμόρφωση συστήματος αξιολόγησης για πιλοτική εφαρμογή σε 10 Υπευθύνους ΠΕ (ή Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και 10 ΚΠΕ. - Πιλοτική εφαρμογή του συστήματος, αξιολόγηση και βελτίωσή του. - Διερεύνηση της δυνατότητας και της σκοπιμότητας για πιστοποίηση των συγκεκριμένων δομών ΠΕ, από φορείς πιστοποίησης σύμφωνα με πρότυπα διαδικασιών ποιότητας και περιβαλλοντικής διαχείρισης. - Επέκταση και προσαρμογή του συστήματος αξιολόγησης σε όλους του Υπευθύνους ΠΕ (ή Γραφεία Υποστήριξης ΠΕ/ΕΑΑ) και ΚΠΕ.	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Λοιπές δράσεις									
Εθνική Στρατηγική για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη	Εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ που εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ, ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ), κ.ά.	300.000 ευρώ	Άξονες προτεραιότητας 1, 2, 3: Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ειδικός στόχος: Αναμόρφωση, εκσυγχρονισμός και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος-ενίσχυση της κινητικότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού.	Εξειδίκευση των κατευθύνσεων της Στρατηγικής της UNECE για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και χάραξη της Εθνικής Στρατηγικής.	Σύνταξη του κειμένου της Εθνικής Στρατηγικής για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η Εθνική Στρατηγική θα θέτει ως κύριο σκοπό την ανάπτυξη εκπαίδευσης, η οποία θα διαμορφώνει αξίες και στάσεις που θα οδηγήσουν την ανθρωπότητα στην αειφόρο ανάπτυξη.	Σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής για την ΕΑΑ, η οποία θα διασφαλίζει το κατάλληλο πολιτικό, νομοθετικό, κανονιστικό και λειτουργικό πλαίσιο για την υποστήριξη της ΕΑΑ, την προώθηση της αειφορίας μέσω της τυπικής εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστημιακά ιδρύματα κ.λπ.), αλλά και μέσω της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (κοινότητα, οικογένεια, σύλλογοι, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης-ΜΜΕ, Μη Κρατικές Οργανώσεις-ΜΚΟ), την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την ανάπτυξη και παραγωγή σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού και εργαλείων. Ενδεικτικά περιεχόμενα της Εθνικής Στρατηγικής είναι: εισαγωγή, η διεθνής απόκριση για τη μετάβαση από την ΠΕ στην ΕΑΑ και την ανάπτυξη της ΕΑΑ σε παγκόσμιο, κοινοτικό και περιφερειακό επίπεδο, η αποτύπωση και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, η παρούσα κατάσταση της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα και οι προκλήσεις, το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την ΠΕ/ΕΑΑ, το πλαίσιο πολιτικών και προγραμμάτων για την ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα, το όραμα, οι αρχές, οι σκοποί και οι άξονες δράσης της Εθνικής Στρατηγικής, συντονισμός, παρακολούθηση και αξιολόγηση της προόδου υλοποίησης της Στρατηγικής. Για την εκπόνηση της Εθνικής Στρατηγικής απαιτείται ευρεία διαβούλευση με όλους τους κοινωνικούς εταίρους.	2 έτη	2009-2011	Όλες οι Περιφέρειες

Τίτλος προτεινόμενης πράξης	Δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι	Ενδεικτικός προϋπολογισμός	Άξονες προτεραιότητας / Ειδικοί στόχοι	Στόχοι της πράξης	Αντικείμενο της πράξης	Επιμέρους δράσεις	Διάρκεια πράξης	Χρονοδιάγραμμα	Περιοχή παρέμβασης
Διαδικτυακή πύλη για την ΠΕ/ΕΑΑ	ΥΠΕΠΘ (ΣΕΠΕΔ), φορείς εποπτευόμενοι από το ΥΠΕΠΘ, εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα	250.000 ευρώ (150.000 ευρώ για την ανάπτυξη και 100.000 ευρώ για την υποστήριξη της λειτουργίας)	Άξονες Προτεραιότητας 13, 14, 15: Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής. Ειδικός στόχος: δημοσιότητα και πληροφόρηση.	Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του διαδικτύου και εν γένει των τεχνολογιών της κοινωνίας της πληροφορίας, στη διαχείριση, επιμόρφωση, επίδειξη αποτελεσμάτων και αξιολόγηση της ΕΑΑ.	Ανάπτυξη και υποστήριξη λειτουργίας διαδικτυακής πύλης για την ΠΕ/ΕΑΑ. Η Διαδικτυακή πύλη θα αποτελέσει βήμα επικοινωνίας, έκφρασης και διάδρασης ανάμεσα σε όλους όσοι ασχολούνται με την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, καθώς και με το ευρύ κοινό.	Η Διαδικτυακή Πύλη για την ΠΕ/ΕΑΑ προτείνεται να αναπτυχθεί σύμφωνα με τις αναλυτικές προδιαγραφές που δίνονται στο παραδοτέο Π5 του έργου «Μελέτη εκπόνησης επιχειρησιακού σχεδίου για την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη».	5 έτη (1 έτος για την ανάπτυξη της Διαδικτυακής πύλης και 4 έτη για την υποστήριξη της λειτουργίας)	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες
Οριζόντια στήριξη των δράσεων για την ΠΕ/ΕΑΑ του Επιχειρησιακού Προγράμματος	Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007 - 2013»	1.000.000 ευρώ (περί τις 200.000 ευρώ κατ' έτος)	Άξονες Προτεραιότητας 13, 14, 15: Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής. Ειδικός στόχος: η ενίσχυση της ποιότητας της διαχείρισης.	Ενίσχυση και ενδυνάμωση των αρμοδίων υπηρεσιών για την προαγωγή της ΠΕ/ΕΑΑ.	Οριζόντια στήριξη των αρμόδιων υπηρεσιών για την επίτευξη ισχυρής κεντρικής υποστήριξης των τελικών δικαιούχων, για την επιτυχή εφαρμογή του εγχειρήματος αξιοποίησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013» για την ανάπτυξη της ΠΕ/ΕΑΑ στην Ελλάδα και για τη συντονισμένη εκπόνηση των επιμέρους πράξεων.	Η υποστήριξη, σε επιστημονικό και τεχνικό επίπεδο, από εξωτερικούς συνεργάτες, αφορά πρωτίστως τις αρμόδιες υπηρεσίες (ΣΕΠΕΔ και Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος). Ειδικότερα, αφορά στην παροχή επιστημονικών συμβουλών και κατευθύνσεων σε θέματα ΠΕ/ΕΑΑ, στην παροχή πληροφοριών και διευκρινίσεων επί επιμέρους ζητημάτων που αφορούν το γνωστικό αντικείμενο, στη συμβολή στην παρακολούθηση υλοποίησης των πράξεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος και στην αρωγή για την αντιμετώπιση προβλημάτων που ενδεχομένως ανακύπτουν.	5 έτη	2009-2013	Όλες οι Περιφέρειες